

MYKOLO ROMERIO UNIVERSITETO
POLITIKOS IR VADYBOS FAKULTETO
VIEŠOJO ADMINISTRAVIMO INSTITUTAS

EGLĖ VILUTYTĖ
(APLINKOS APSAUGOS POLITIKA IR ADMINISTRAVIMAS)

**GAMTINIO TURIZMO VALDYMAS IR VERTINIMAS LABANORO REGIONINIAME
PARKE**

Magistro baigiamasis darbas

Darbo vadovas -
doc. dr. Pranas Mierauskas

Vilnius, 2013

TURINYS

ĮVADAS	4
1. SAUGOMŲ TERITORIJŲ TEORINIAI ASPEKTAI.....	7
1.1. Saugomos teritorijos samprata, klasifikacija ir raida	7
1.2. Saugomų teritorijų valdymo ypatumai Lietuvoje.....	10
1.3. Teisės aktai, reglamentuojantys saugomų teritorijų apsaugą	12
1.4. Saugomos teritorijos – pagrindinis gamtinio turizmo išteklius.....	15
1.5. Skyriaus apibendrinimas.....	16
2. GAMTINIS TURIZMAS SAUGOMOSE TERITORIJOSE	18
2.1. Gamtinio turizmo samprata ir rūšys	18
2.2. Ekoturizmo raida ir pagrindiniai principai	19
2.3. Ekologinio turizmo rūšys	22
2.4. Ekologinis turizmas darnaus vystymosi kontekste.....	24
2.5. Ekologinio turizmo organizavimas saugomose teritorijose	26
2.6. Gamtinį turizmą reglamentuojantys teisės aktai.....	27
2.7. Skyriaus apibendrinimas	29
3. LABANORO REGIONINIO PARKO CHARAKTERIZAVIMAS.....	32
3.1. Labanoro regioninio parko apžvalga	32
3.2. Labanoro regioninio parko gamtos vertybės	33
3.3. Labanoro regioninio parko kultūros vertybės.....	37
3.4. Gamtinio turizmo vystymas Labanoro regioniniame parke	38
3.5. Skyriaus apibendrinimas	39
4. GAMTINIO TURIZMO VALDYMAS IR VERTINIMAS LABANORO REGIONINIAME PARKE.....	41
4.1. Tyrimo metodika	41
4.2. Gamtinio turizmo valdymo ir vertinimo Labanoro regioniniame parke lankytojų analizė.....	43
4.3. Aukštaitijos nacionalinio parko ir Labanoro regioninio parko direkcijos, specialistų nuomonė apie gamtinio turizmo valdymą ir vertinimą Labanoro regioniniame parke	52
4.4. Labanoro regioninio parko gamtinio turizmo valdymo ir vertinimo SSGG analizė	60
4.5. Skyriaus apibendrinimas	61
IŠVADOS.....	63
REKOMENDACIJOS IR PASIŪLYMAI	65
LITERATŪROS SĄRAŠAS.....	66
SANTRAUKA	70

SUMMARY	72
PRIEDAI	74

IVADAS

Temos aktualumas. Gamtinis turizmas – sparčiausiai besivystanti aplinkai ir visuomenei atsakingo turizmo rūšis. Šio turizmo dėka stengiamasi kuo mažiau paveikti gamtą, apsaugoti biologinę įvairovę nuo išnykimo, kraštovaizdžio pusiausvyros palaikymą.

Lietuvoje vietų gamtiniam turizmui daugybė, tačiau jos nėra pakankamai gerai išvystytos ir parengtos žmonių lankymuisi. Nors ir yra įrengtų dviračių, pėsčiųjų takų, apžvalgos aikštelių, tačiau jų įvairovė galėtų būti dar didesnė.

Lietuva – nuostabi valstybė gamtos atžvilgiu, pasižyminti gamtos turtų gausumu, miškais, ežerais, kultūros paveldu, nacionaliniais ir regioniniais parkais bei kitomis saugomomis teritorijomis, kuriose gamtinis turizmo potencialas yra labai didelis, tačiau dar pilnai neišnaudotas.

Labanoro regioninis parkas yra vienas iš lankomiausių parkų Lietuvoje. Žmonės čia traukia nuostabi gamta, ežerai, miško gėrybės, gyvūnija, pažintinis turizmas dviračiais, pėsčiomis. Žmonės nori atitrūkti nuo kasdieninių rūpesčių ir pasinerti į gamtos gyvenimą. Tačiau žmonių lankymasis saugomose teritorijose ne visada būna teigiamas gamtai. Po jų apsilankymo gamta pasidengia dideliu sluoksniu šiukšlių, kurias neatsakingai poilsiaudami palieka žmonės, ir tokiu būdu daro didelę žalą gamtai. Nerasdami laisvos poilsiavietės, maudyklės ar aikštelės, žmonės važinėja po draudžiamas saugomos teritorijos vietas, kas, be abejo, teigiamo poveikio Labanoro regioninio parko gamtai nedaro. Įvairios parko miškų augmenijos mindžiojimas ir niokojimas – tai dar viena problema, kuri galėtų būti išspręsta gamtinio turizmo atžvilgiu įkūrus daugiau poilsiaviečių, pažintinių ir turistinių takų, daugiau išplėtojus infrastruktūrą.

Temos iširtumas. Gamtinio turizmo valdymas Lietuvos ir užsienio autorių analizuotos tam tikrais aspektais. Remiantis A. Astromskiene ir R. Sirusiene (2007), A. Armaitiene (1999), Hector Ceballos – Lascurain (1991), D. A. Fennell (1999) ir kt., buvo nagrinėjama kaimo turizmo, gamtinio ir ekologinio turizmo sampratos, jų perspektyvos ir vystymo galimybės. Taip pat nagrinėjant ekologinio turizmo vystymo galimybes saugomoje teritorijoje remtasi A. Birgelytės (2012) metodine medžiaga, A. Drumm ir A. Moore (2005), LR saugomų teritorijų įstatymu (2001) ir kt. Saugomų teritorijų samprata ir klasifikacija buvo nagrinėjama remiantis S. Mirinu (2003), R. Baškyte (2006), Lietuvos Respublikos teisės aktais, gamtinio turizmo samprata nagrinėjama remiantis A. Armaitiene (1999), I. Vainiene (2001).

Siekiant išanalizuoti saugomų teritorijų ir ekologinio turizmo teisinį reglamentavimą, darbe buvo remtasi teisiniais dokumentais: Lietuvos Respublikos saugomų teritorijų (2001), LR aplinkos apsaugos (1992), LR teritorijų planavimo (2004), LR nekilnojamojo kultūros paveldo apsaugos (2004), LR turizmo (2002) įstatymais, Aukštaitijos nacionalinio ir Labanoro regioninio

parko 2009 ir 2011 metų veiklos ataskaitomis, Labanoro regioninio parko tvarkymo planu, nacionaline darnaus vystymosi strategija (2003), Labanoro regioninio parko apsaugos reglamentu ir kt.

Darbo naujumas. Vis daugiau žmonių, pavargusių nuo miesto triukšmo ir taršos, stengiasi rasti tokią vietą, kurioje galėtų saugiai ir ramiai pailsėti. Dažniausiai jie renkasi vietas, kurios yra mažai paliestos žmonių, t.y., įvairias saugomas teritorijas, nes ten – daugiausia patraukliausių rekreacinių gamtos išteklių. Tačiau ne visada jų poilsis gamtai atneša naudos, todėl gamtinis turizmas gali padėti išsaugoti gamtinę aplinką, kraštovaizdį, biologinę įvairovę ir taip nedaryti žalos gamtai.

Tinkamai ir sistemingai plėtojant gamtinį turizmą Labanoro regioniniame parke, būtų sudarytos sąlygos visiems žmonėms pažinti nuostabų gamtos pasaulį, išpildant ne tik žmonių norus, bet, svarbiausia, nekenkti gamtai. Taip būtų ugdomas žmonių pilietiškumas, pagarba gamtai ir jos turtams, nes gamta nėra amžina. Gamtą reikia gerbti, saugoti, tausoti ir mylėti. Todėl galima sakyti, kad svarbiausias gamtinio turizmo principas – iš gamtos išsinešti tik gražius prisiminimus, o žemėje palikti tik kojų pėdsakus.

Tyrimo objektas: Šio darbo **tyrimo objektas** – gamtinio turizmo valdymas ir vertinimas Labanoro regioniniame parke.

Tyrimo problema: Nepakankamai išvystytos gamtinio turizmo galimybės Labanoro regioniniame parke.

Darbo tikslas: Išanalizuoti ir įvertinti gamtinio turizmo vystymo galimybes Labanoro regioniniame parke.

Šiam magistrinio darbo tikslui pasiekti iškelti tokie **darbo uždaviniai:**

1. Apžvelgti Lietuvos saugomų teritorijų ypatybes;
2. Išnagrinėti gamtinio turizmo sampratą ir ją charakterizuoti;
3. Išnagrinėti Labanoro regioninio parko gamtines ir kultūrines vertybes;
4. Įvertinti Labanoro regioninio parko gamtinio turizmo būklę ir vystymo galimybes.

Darbo metodai: Iškeltiems darbo uždaviniams pasiekti buvo atlikta mokslinės literatūros šaltinių analizė, teisės aktų analizė, interviu metodas, atlikta anketinė apklausa.

Tyrimo hipotezė: gamtinis turizmas Labanoro regioniniame parke yra išvystytas nepakankamai.

Darbo apimtis. Šio magistrinio darbo struktūrą, medžiagos dėstymą nulėmė darbo tikslas bei uždaviniai. Darbą sudaro keturios dalys: saugomų teritorijų teoriniai aspektai, gamtinis turizmas saugomose teritorijose, Labanoro regioninio parko charakteristika ir gamtinio turizmo valdymo ir vertinimo Labanoro regioniniame parke analizė. Pirmame darbo skyriuje, remiantis moksline literatūra, aptariama saugomų teritorijų samprata, klasifikacija ir raida. Taip

pat saugomų teritorijų valdymo ypatumai Lietuvoje ir teisės aktai, reglamentuojantys saugomų teritorijų apsaugą. Antrame skyriuje apibūdinama gamtinio turizmo samprata ir rūšys, ekologinio turizmo raida ir pagrindiniai principai. Apibūdinamos ekoturizmo rūšys, pagrindiniai teisės aktai, reglamentuojantys šį turizmą. Aptariamas gamtinio turizmo organizavimas saugomose teritorijose. Trečioje dalyje pateikiama Labanoro regioninio parko charakteristika, apibūdinamos gamtos ir kultūros vertybės, aptiriamos gamtinio turizmo vystymo galimybės. Paskutinėje magistrinio darbo dalyje pateikti interviu ir anketinės apklausos analizės rezultatai. Remiantis teoriniais aspektais ir praktiniais tyrimais, darbo pabaigoje pateikiamos išvados ir pasiūlymai, kurie galėtų padėti gamtinio turizmo vystymuisi Labanoro regioniniame parke.

Magistro baigiamasis darbas apima 74 puslapius, neskaitant priedų. Šiame darbe yra pateikti 29 paveikslai, 5 lentelės ir 9 priedai. Buvo naudotasi 48 literatūros šaltiniais.

Darbe naudojami sutrumpinimai:

LR – Lietuvos Respublika

TIES – Pasaulio ekoturizmo draugija

IUCN – Tarptautinė gamtos apsaugos sąjunga

UNWTO – Jungtinių Tautų pasaulio turizmo organizacija

VSTT – Valstybinė saugomų teritorijų tarnyba

SSGG – stiprybių, silpnųjų, galimybių ir grėsmių analizė

ES – Europos Sąjunga

RP – Regioninis parkas

LRP – Labanoro regioninis parkas

1. SAUGOMŲ TERITORIJŲ TEORINIAI ASPEKTAI

1.1. Saugomos teritorijos samprata, klasifikacija ir raida

Lietuva – nuostabaus gamtos grožio valstybė. Joje akį pakeri neregėto grožio gamta, miškai, ežerai, augalai ir gyvūnai. Tačiau dauguma šių vietų yra priskiriamos saugomų teritorijų statusui, kurios turi vertingus rekreacinius išteklius. Saugomos teritorijos užtikrina gamtos ir kultūros paveldo kompleksų apsaugą, kraštovaizdžio ekologinės pusiausvyros palaikymą, biologinės įvairovės išsaugojimą.

Pasak Astromskienės ir Sirusienės (2007), „Saugomos teritorijos – sausumos ir (ar) vandens plotai nustatytais aiškiais ribomis, turintys pripažintą mokslinę, ekologinę, kultūrinę ir kitokią vertę, ir kuriems teisės aktais nustatytas specialus apsaugos ir naudojimo režimas.“ (Kaimo turizmas, 2007).

Saugomose teritorijose yra sudaromos sąlygos natūraliam gamtos vystymuisi, dėl to jose ribojama ūkinė veikla, kuri gali pakenkti šiam procesui. Žmogaus ūkinė veikla dažnai naikina ir keičia gamtinį kraštovaizdį, kuris vėliau nebegali atsikurti. Gamta keičiasi ir dėl didelio antropogeninio poveikio, urbanizacijos, didėjančios rekreacijos ir kitų dalykų. Todėl privalu išsaugoti teritorijas, kurios turi vertingų gamtos ir kultūros objektų, taip pat ekologinę, urbanistinę ir socialinę reikšmę.

Lietuvoje saugomų teritorijų sistema buvo pradėta kurti 1937 metais. Šiais metais buvo įsteigtas Žuvinto rezervatas – vandens paukščių apsaugai užtikrinti. Tai pirmasis rezervatas Lietuvoje ir pirmoji saugoma teritorija, atitinkanti dabartinius reikalavimus. 1957 metais įkurtas Gamtos apsaugos komitetas, pradėti steigti gamtiniai draustiniai. 1974 metais buvo įsteigtas pirmasis nacionalinis parkas – Aukštaitijos nacionalinis parkas, o po Lietuvos nepriklausomybės atkūrimo įsteigta dar daugiau saugomų teritorijų, kurių didžiąją dalį užima regioniniai parkai.

Lietuvos saugomos teritorijos kuriamos siekiant:

- Išsaugoti ne tik gamtos, bet ir kultūros paveldo teritorinius objektus, kraštovaizdžio, biologinę bei genetinę įvairovę;
- Užtikrinti ekologinę kraštovaizdžio pusiausvyrą, gamtos ir aplinkos darnų išteklių naudojimą ir atkūrimą;
- Sudaryti ne tik geras ir palankias sąlygas pažintinio turizmo plėtrai, tačiau ir visas galimybes moksliniams tyrimams ir gamtinės aplinkos būklės stebėjimams;
- Propaguoti gamtos ir kultūros paveldo teritorinius objektus, kraštovaizdžio apsaugą bei etnokultūrinius papročius. (Baltrėnas ir kt., 2008).

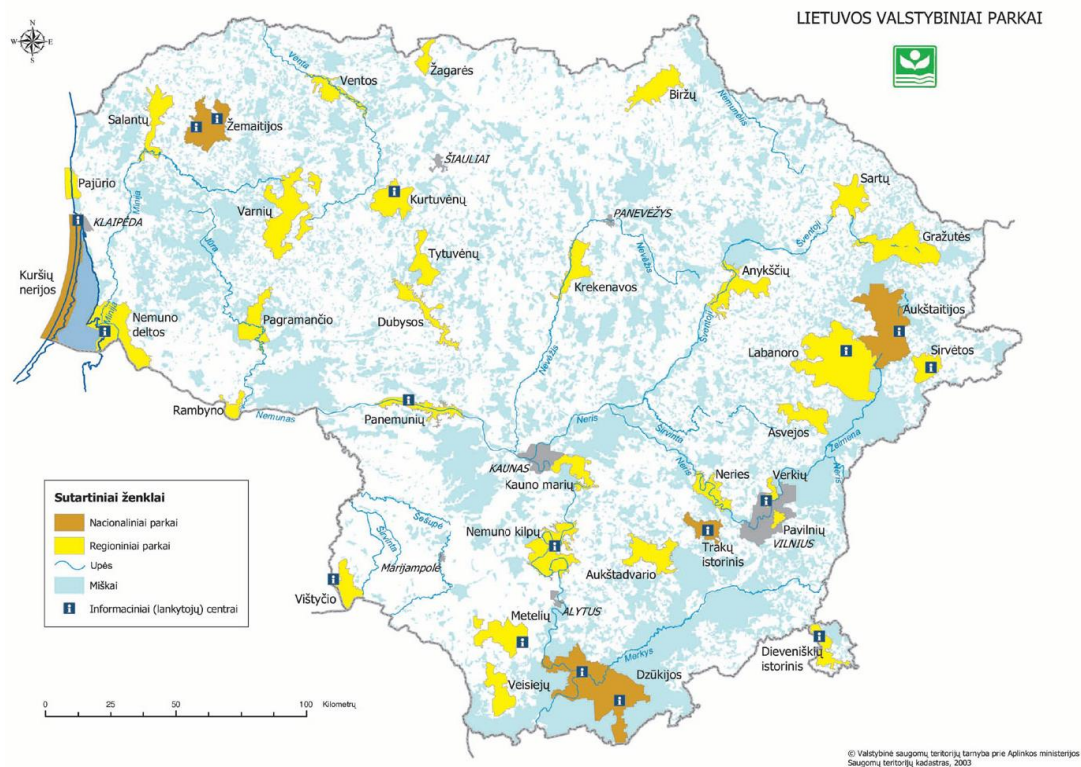
Saugomų teritorijų kūrimas susijęs su veiklos apribojimu ar netgi pilnu jos uždraudimu numatytose vietose. Šių teritorijų kūrimo, tvarkymo ir apsaugos teisinius pagrindus nustato 1993 metais priimtas LR saugomų teritorijų įstatymas. (Mirinas, 2003).

Saugomų teritorijų tinklas Lietuvoje šiuo metu užima pakankamai didelę šalies dalį - apie 15,3 proc. Šį tinklą sudaro:

- 5 nacionaliniai parkai (4 gamtiniai ir 1 istorinis) – Aukštaitijos, Žemaitijos, Dzūkijos, Kuršių Nerijos nacionaliniai parkai ir Trakų istorinis nacionalinis parkas. Iš viso nacionaliniai parkai užima apie 19 proc. saugomų teritorijų ploto. Nacionaliniais parkais laikoma saugomos teritorijos, kurios steigiamos gamtinio ir kultūrinio kraštovaizdžio kompleksams saugoti, tvarkyti ir reguliuoti jų naudojimą;
- 5 valstybiniai rezervatai – Čepkelių, Kamanų, Viešvilės, Žuvinto gamtiniai rezervatai ir Kernavės kultūrinis rezervatas. Tuo tarpu rezervatai sudaro tik apie 2 proc. saugomų teritorijų ploto. Valstybiniai rezervatai – griežčiausiai saugomos teritorijos, kurios yra steigiamos gamtiniam ir kultūriniam Lietuvos gamtovaizdžiui saugoti ir tirti. Bet kokia ūkinė veikla juose yra griežtai draudžiama;
- Apie 57 proc. šalies saugomų teritorijų ploto užima 30 regioninių parkų. Regioniniai parkai – saugomos teritorijos, steigiamos gamtiniu, kultūriniu ir rekreaciniu požiūriu regioninės svarbos kraštovaizdžio kompleksams ir ekosistemoms saugoti, jų rekreaciniam bei ūkiniam naudojimui reguliuoti. (http://www.vstt.lt/VI/rubric.php?rubric_id=85, prisijungimo laikas: 2012 10 20). Šie parkai sudaro daugiau nei pusę saugomų teritorijų ploto;
- Daugiau kaip 450 saugomų gamtos paveldo objektų;
- 372 draustiniai, užimantys apie 20 proc. Lietuvos saugomų teritorijų ploto. Jie steigiami gamtos ir kultūros paveldo kompleksų ar jų elementų, augalijos ir gyvūnijos rūšių išsaugojimui.
- Biosferos rezervatai užima apie 2 proc. saugomų teritorijų.

Visi šie objektai yra priskiriami saugomoms teritorijoms. Tačiau vis dėlto, didžiausią saugomų teritorijų sistemos dalį užima regioniniai ir nacionaliniai parkai (žr. 1 pav.). Šiose vietose privalu laikytis parkuose nustatytų taisyklių, t.y., nekenkti gamtos ir kultūros paveldo vertybėms, esančioms parkuose, saugoti kraštovaizdį ir gamtinę įvairovę. Tačiau, kad ir kokios griežtos būtų regioninių ir nacionalinių parkų lankymosi taisyklės, jos sudaro sąlygas rekreacinei veiklai, gamtiniam, kaimo ir ekologiniam turizmui.

Šaltinis: <http://www.parkai.lt/show/lt/about.html> (prisijungimo laikas: 2012 11 24)

1 pav. Lietuvos saugomos teritorijos

Pagal saugomų teritorijų įstatymą (2001), „Lietuvos saugomų teritorijų sistemą sudaro šios saugomų teritorijų kategorijos“, (taip pat žr. 7 priedą):

1. Konservacinės apsaugos prioriteto teritorijos. Šiai kategorijai priklauso draustiniai, rezervatai bei paveldo objektai;
2. Atkuriamosios apsaugos prioriteto teritorijos. Joms priskiriami genetiniai ir atkuriamieji sklypai;
3. Ekologinės apsaugos prioriteto teritorijos. Šioms teritorijoms priskiriamos ekologinės apsaugos zonos;
4. Kompleksinės saugomos teritorijos – priklauso valstybiniai parkai (nacionaliniai ir regioniniai) bei biosferos stebėsenos teritorijos (biosferos rezervatai ir biosferos poligonai).

Lietuvos saugomos teritorijos turi ne tik labai daug kategorijų į kurias jos yra skirstomos, tačiau taip pat saugomos teritorijos turi ir daug privalumų, tokių kaip:

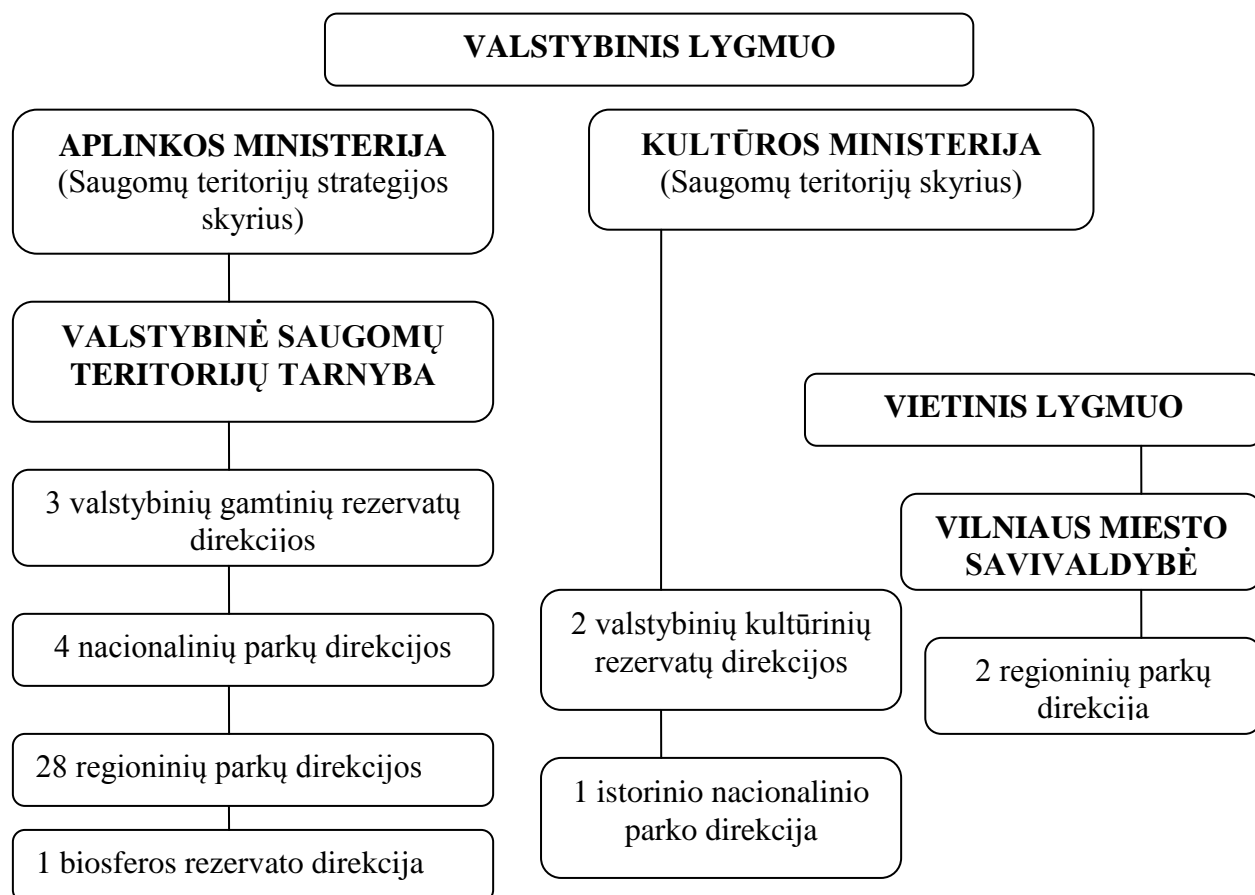
- Įvairumas. Yra steigiamos įvairių rūšių saugomos teritorijos;
- Reprezentatyvumas. Parodoma kraštovaizdžio bei biologinę įvairovę, būdingi ir ypatingi kompleksai;
- Kompleksiškumas. Yra saugomi ne tik gamtiniai, bet ir kultūriniai objektai bei kompleksai;

- Pakankamumas. Saugomos teritorijos kuriamos pakankamo dydžio, kurios gali užtikrinti tam tikrų kompleksų išsaugojimą;
- Tolygumas. Saugomos teritorijos, atsižvelgiant pagal esamas galimybes, yra išdėstomos tolygiai visos šalies teritorijoje;
- Susietumas. Saugomos teritorijos yra sujungiamos geoekologiniais ir biomigraciniais ryšiais. (http://www.vstt.lt/VI/rubric.php?rubric_id=75, prisijungimo laikas: 2012 04 28).

Lietuvos saugomų teritorijų išsaugojimui reikalingas ne tik didelis specialistų dėmesys, kurie dirba šioje srityje, bet būtinas ir visokeriopas visos šalies žmonių dėmesys. Taip galėsime būti tikri, kad gamtos ir kultūros vertybės išliks ne tik dabar, bet jomis galės grožėtis ir ateinančios kartos, ir tai taps visos šalies pasididžiavimu.

1.2. Saugomų teritorijų valdymo ypatumai Lietuvoje

Norint išsaugoti gamtos ir kultūros vertybes saugomose teritorijose, būtina griežtai siekti saugomų teritorijų iškeltų tikslų ir uždavinių. Tačiau tai padaryti nėra lengva, todėl su saugomų teritorijų valdymu yra susijusių daug institucijų (žr. 2 pav.)

Šaltinis: Baškytė ir kt., 2006

2 pav. Saugomų teritorijų sistemos administravimo schema

Saugomų teritorijų steigimas, jų tvarkymo koordinavimas yra tiesioginė Aplinkos ministerijos funkcija. Valstybinė saugomų teritorijų tarnyba prie Aplinkos ministerijos yra tiesiogiai atsakinga už vertybių išsaugojimą saugomose teritorijose. Valstybinės saugomų teritorijų tarnybos prie Aplinkos ministerijos schema yra pateikta 2 pav. Šia funkcija taip pat dalijamasi su Kultūros ministerija ir savivaldybėmis. Aplinkos ministerijos Gamtos apsaugos departamente yra įkurtas Saugomų teritorijų strategijos skyrius ir Valstybinė saugomų teritorijų tarnyba prie šios ministerijos.

Aplinkos ministerija atsakinga už aplinkos valdymą, natūralių ekosistemų, gamtos vertybių ir biologinės įvairovės išsaugojimą, sprendžia iškilusias aplinkos kokybės problemas ir kitas atsiradusias problemas. Tuo tarpu kultūros ministerija atsakinga už valstybinių kultūros rezervatų ir istorinių nacionalinių parkų steigimą ir tvarkymą.

Saugomų teritorijų direkcijos tiesiogiai atsakingos už regioninių ir nacionalinių parkų, rezervatų tvarkymą. Šios direkcijos buvo įsteigtos norint užtikrinti kokybišką tvarkymąsi Lietuvos saugomose teritorijose.

Saugomų teritorijų tarnyba atlieka šias funkcijas:

- Įgyvendina saugomų teritorijų sistemos kūrimo, apsaugos ir tvarkymo politiką ir strategijas;
- Rengia investicijų ir kitas įvairias programas;
- Vykdo saugomų teritorijų valdymo funkcijas, t.y.: steigia direkcijas, kontroliuoja jų veiklą;
- Rengia saugomų teritorijų tvarkymo planus;

(http://www.vstt.lt/VI/article.php?article_id=33, prisijungimo laikas: 2012 05 21).

Pagrindinė saugomų teritorijų tarnybos misija Lietuvoje – išsaugoti bei atkurti Lietuvai būdingą kraštovaizdį, gamtos ir kultūros paveldo vertybes, biologinę įvairovę.

Saugomose teritorijose veikia šios institucijos - apskričių viršininkų administracijos; savivaldos institucijos; aplinkos ministerijai pavaldžios institucijos: regionų aplinkos apsaugos departamentai ir agentūros, generalinė miškų urėdija, miškų urėdijos; kultūros ministerijai pavaldžios institucijos – teritoriniai padaliniai; fiziniai ir juridiniai asmenys; nevyriausybines institucijas.

Lietuvos saugomų teritorijų valdymo privalumai:

- Plečiama Lietuvos saugomų teritorijų sistema;
- Aukštas taikomųjų mokslinių tyrimų potencialas aplinkosaugos srityje;
- Labiau suinteresuota ir suaktyvėjusi visuomenė;
- Stiprios saugomų teritorijų sistemos sukūrimas;
- Didesnis dėmesio skyrimas biologinės įvairovės išsaugojimui.

Būtina atkreipti dėmesį į visus šiuos saugomų teritorijų valdymo privalumus. Juos vykdant, galima sukurti žymiai didesnę ir stipresnę saugomų teritorijų sistemą, į kurią galima įtraukti ir visuomenę. Šių teritorijų kūrimas padėtų išsaugoti biologinę įvairovę, atkurti kraštovaizdį, padėti apsaugoti gamtą ir aplinką.

Lietuvos saugomų teritorijų valdymas turi ne tik privalumų, bet ir trūkumų, kurie yra:

- Didelė teisės aktų gausa ir pastovi jų kaita labai komplikuoja saugomų teritorijų valdymą;
- Statybų nepriežiūra. Tai sudaro dideles galimybes atlikti nelegalias statybas saugomose teritorijose;
- Kai kurių institucijų nepripažinimas saugomų teritorijų, kaip svarbių partnerių, ypač, kalbant apie parkų teritorijose esantį kultūros paveldą ir žemės ūkį, ar kitokias ekonomiškai svarbias sritis;
- Nesuformuota aiški atsakomybė. Nėra apibrėžta, kas už ką atsakingas, todėl dažnai kyla problemų dėl numatytų tikslų įvykdymą.

Saugomų teritorijų valdymo ypatumai Lietuvoje dar nėra pakankamai gerai išvystyti. Nepakanka vien įsteigti saugomą teritoriją. Ją būtina taip pat ir prižiūrėti, tvarkyti, atkurti pažeistus kompleksus. Taip pat būtina sukurti reikiamas planavimo, švietimo, teisines bei kitas prielaidas saugomų teritorijų tikslams pasiekti. Saugomose teritorijose nepakankamai įgyvendinamos apsaugos ir tvarkymo priemonės, todėl saugomų teritorijų valdymas Lietuvoje dar turėtų būti plėtojamas ir tobulinamas.

1.3. Teisės aktai, reglamentuojantys saugomų teritorijų apsaugą

Galima išskirti šiuos teisės aktus, kurie reglamentuoja saugomų teritorijų apsaugą (žr. 1 lent.):

1 lentelė. Pagrindiniai teisės aktai, kurie reglamentuoja saugomų teritorijų apsaugą

Teisės aktas	Teisės akte numatyta
LR aplinkos apsaugos įstatymas	Padeda reguliuoti visuomeninius santykius aplinkos apsaugos srityje, užtikrina biologinės įvairovės, kraštovaizdžio ir ekologinių sistemų išsaugojimą, nustatant fiziniams ir juridiniams asmenims jų teises ir pareigas.
LR saugomų teritorijų įstatymas	Įstatymas reglamentuoja veiklą saugomose teritorijose, nustato visuomeninius santykius, reglamentuoja apsaugos ir kontrolės teisinius pagrindus saugomose teritorijose.

1 lentelės tęsinys

Teisės aktas	Teisės akte numatyta
Lietuvos Respublikos žemės įstatymas	Nustato žemės tvarkymo ir administravimo politiką, kad juridiniai ir fiziniai asmenys nedarytų neigiamo poveikio gamtos ir kultūros paveldo objektams, gamtinei aplinkai, vykdydami ūkinę veiklą.
LR miškų įstatymas	Šis įstatymas numato miškų apsaugos, atkūrimo ir naudojimo reglamentavimą. Miškai privalo būti tvarkomi pagal subalansuotus miškų ūkio principus, kad būtų užtikrintas biologinės įvairovės ir kraštovaizdžio išsaugojimas, užtikrinama aplinkos kokybė.
LR vandens įstatymas	Užtikrina ir reglamentuoja santykius, kurie atsiranda naudojant ir saugant vandenį, esantį gamtinėje aplinkoje, mažinant jo žalą vandens ekosistemoms ir kitiems su vandeniu susijusiais aplinkos klausimais.
Lietuvos Respublikos teritorijų planavimo įstatymas	Įstatymas užtikrina gerą teritorijų planavimą, planų rengėjų, fizinių ir juridinių asmenų bei valstybės institucijų teises ir pareigas viso proceso metu.
Lietuvos Respublikos nekilnojamojo kultūros paveldo apsaugos įstatymas	Saugoti Lietuvos Respublikos nekilnojamąjį kultūros paveldą, kad ateityje jis būtų prieinamas ir kitoms kartoms. Šis įstatymas reglamentuoja nekilnojamųjų vertybių tvarkymą, priežiūrą ir naudojimą.
Labanoro regioninio parko apsaugos reglamentas	Reglamentas nustato Labanoro regioninio parko projektavimo, apsaugos ir statybų reikalavimus parko teritorijoje.
Gamtotvarkos planai	Šiuose planuose vertinama saugomos teritorijos ekologinė būklė, kraštovaizdžio apsauga, saugomos nykstančių augalų, gyvūnų ir grybų rūšys, numatomos tvarkymo problemos ir jų sprendimo galimybės, tvarkymo tikslai, lankytojų informavimui reikalingos priemonės.
Nacionalinių ir regioninių parkų bei Parkų direkcijų nuostatai	Šie nuostatai apibrėžia pagrindinius parko tikslus ir uždavinius, taip pat valdymo modelius, leistinas ir draudžiamas veiklas parkuose. Taip pat nurodo direkcijos darbo organizavimo pagrindines kryptis, funkcijas bei veiklos ekonominius pagrindus.

Šaltinis: sudaryta autorės

Pagrindiniai teisės aktai, reglamentuojantys Lietuvos Respublikos saugomų teritorijų apsaugą, yra: Lietuvos Respublikos (toliau - LR) aplinkos apsaugos įstatymas (Žin., 1992, Nr. 5-75), LR saugomų teritorijų įstatymas (Žin., 2001, Nr. 108-3902), LR žemės įstatymas (Žin., 2004, Nr. 28-868), LR miškų įstatymas (Žin., 2001, Nr. 35-1161), LR vandens įstatymas (Žin., 2003, Nr. 36-1544), LR teritorijų planavimo įstatymas (Žin., 2004, Nr. 21-617), LR nekilnojamojo kultūros paveldo apsaugos įstatymas (Žin., 2004, Nr. 153-5571), Labanoro regioninio parko apsaugos reglamentas (Žin., 2002, Nr. 86-3718).

Lietuvos Respublikos aplinkos apsaugos įstatymas (1992) skirtas reguliuoti visuomeninius santykius aplinkos apsaugos srityje. Jis taip pat nustato fizinių ir juridinių asmenų teises ir pareigas, saugant biologinę įvairovę, kraštovaizdį, ekologines sistemas. Šio įstatymo pagrindu yra priimami įstatymai ir teisės aktai, kurie skirti gamtos išteklių naudojimo ir aplinkos apsaugai užtikrinti. Aplinkosaugos objektu yra laikoma LR teritorijoje esanti aplinka bei jai priklausantys gamtos išteklių.

Yra išskiriami tokie aplinkos apsaugos principai:

- Visi gamtos išteklių privalo būti naudojami racionaliai, atsižvelgus į tai, kaip aplinka gali vėl atsikurti nedarant jai neigiamo poveikio;
- Aplinkos apsauga LR turi rūpintis visos valstybės gyventojai;
- Visi interesai, tiek privatūs, tiek visuomeniniai, turi imtis priemonių, kad būtų naudojama mažiau gamtos išteklių, nedarant didelio poveikio aplinkai arba bent ekologizuoti gamybą.

Lietuvos Respublikos saugomų teritorijų įstatymas (2001) reglamentuoja visuomeninius santykius, kurie yra susiję su saugomomis teritorijomis, jų steigimo, tvarkymo, apsaugos ir kitais teisiniais pagrindais, saugomų teritorijų planavimu ir ribų žymėjimu. Saugomos teritorijos steigiamos norint išsaugoti kultūros ir paveldo objektus, biologinę įvairovę, kraštovaizdį, užtikrinti subalansuotą gamtos išteklių naudojimą, sudaryti palankias sąlygas ekologiniam ir pažintiniam turizmui.

LR žemės įstatymas (2004) nustato žemės nuosavybės, valdymo ir naudojimo santykius, žemės tvarkymą ir administravimą Lietuvos Respublikoje. Įstatymas reguliuoja žemės santykius taip, kad būtų sudaromos sąlygos tenkinti juridinių ir fizinių asmenų, visuomenės poreikius racionaliai naudoti žemę, vykdyti ūkines veiklas.

Lietuvos Respublikos miškų įstatymas (2001) reglamentuoja miškų apsaugą, naudojimą ir atkūrimą. Šis įstatymas sudaro teisinis prielaidas, kuriomis reikia remtis, kad visų nuosavybės formų miškai būtų tvarkomi pagal miškų ūkio principus, taip pat užtikrinti biologinės įvairovės išsaugojimą, racionalų miškų išteklių naudojimą, aplinkos kokybę.

LR vandens įstatymas (2003) yra taikomas juridiniams ir fiziniams asmenims, kurie ne tik naudoja ar saugo LR vandens telkinius, tačiau saugo ir juose esantį vandenį, nesvarbu, kieno tai vandens telkinys, ir kokia jo paskirtis.

Įstatymas skirtas vandens kokybės gerinimui, rūpintis vandens ekosistemomis, neleidžiant joms prastėti ir racionaliam vandens vartojimui.

Lietuvos Respublikos teritorijų planavimo įstatymas (2004) reglamentuoja juridinių ir fizinių asmenų teises ir pareigas teritorijų planavime.

LR nekilnojamojo kultūros paveldo apsaugos įstatymas (2004) skirtas išsaugoti Lietuvos nekilnojamąjį kultūros paveldą, kuris vėliau bus perduotas kitoms kartoms. Įstatymas įgyvendina Lietuvos Respublikos Konstitucijos, tarptautinių sutarčių ir nacionalinio saugumo pagrindų įstatymus nekilnojamojo kultūros paveldo apsaugos srityje.

Gamtotvarkos planai skirti įvertinti ir apibūdinti saugomos teritorijos ekologiinei būklei, kraštovaizdžio apsaugos ir tvarkymo būklei, nykstančių saugomų gyvūnų, augalų rūšims, taip pat yra nustatomos lankytojų informavimo priemonės.

Nacionalinių ir regioninių parkų nuostatai (patvirtinti LR Vyriausybės) ir Parkų direkcijų nuostatai (patvirtinti Valstybinės saugomų teritorijų direktoriaus įsakymu) skirti apibrėžti parko tikslus ir uždavinius, valdymo modelius bei leistinas ir draudžiamas veiklas parkuose.

Labanoro regioninio parko apsaugos reglamentas (2002) nustato specialius reikalavimus Labanoro regioninio parko apsaugos, projektavimo ir statybų bei tvarkymo ir naudojimo teritorijose.

Išanalizavus visus šiuos teisės aktus, galima daryti išvadą, kad visose saugomose teritorijose gali būti vykdomas gamtinis turizmas, tačiau jo pobūdis ir apimtis gali skirtis, atsižvelgiant į saugomų teritorijų tipą.

1.4. Saugomos teritorijos – pagrindinis gamtinio turizmo išteklius

Kaip jau buvo minėta, saugomose teritorijose sudaromos visos sąlygos natūraliam gamtos vystymuisi. Jose užtikrinama gamtos ir kultūros paveldo apsauga, kraštovaizdžio pusiausvyra, biologinės įvairovės išsaugojimas. Saugomose teritorijose daug vertingų gamtos ir kultūros objektų, kurie traukte traukia gamtos mylėtojus. Todėl labai svarbu saugomas teritorijas prijungti į gamtinio turizmo sferą, nes dėl saugomose teritorijose esančių unikalių vertybių labai palanku vystyti gamtinį turizmą. Šios teritorijos gali būti labai puikiai išnaudotos šio turizmo plėtros galimybėms, tačiau vis dėlto turi būti atsižvelgta į jų apsaugos reikalavimus, kad nebūtų

pažeista gamta ir jos vertybės. Gamtinis turizmas turi skatinti žmonių lankomumą, žinias apie elgesį saugomose teritorijose, norą pažinti gamtą jai nekenkiant.

Lietuvoje jau yra įgyvendinama daug aplinkosauginio švietimo projektų, kurie suteikia galimybę pažinti saugomas teritorijas. Antai projektas - „Keliauk kitaip“. Jis yra skirtas informuoti visuomenę apie galimybes apsilankyti Lietuvos saugomose teritorijose. Projekto metu buvo sukurtas lankytojų eko pasas – keliautojų atmintinė, kuris regioninėse ir nacionalinėse parkų direkcijose dalinamas saugomų teritorijų lankytojams, kuriame pateiktas aiškus saugomų teritorijų sąrašas, pabrėžta, kaip elgtis šiose teritorijose, nedarant neigiamos įtakos gamtai.

Gamtinio turizmo vystymui saugomose teritorijose pagal teisės aktus yra sudarytos visos sąlygos, tačiau šių turizmo pobūdis ir apimtys gali labai skirtis - tai nustato teisinis saugomų teritorijų reglamentavimas. Svarbiausia, kad gamtinis turizmas nepadarytų neigiamos žalos saugomų teritorijų gamtos ir kultūros paveldo vertybėms, kad visa tai būtų teigiama ir suteiktų tik gerų emocijų tiek gamtai, tiek žmogui.

1.5. Skyriaus apibendrinimas

Pasak Astromskienės ir Sirusienės (2007), „Saugomos teritorijos – sausumos ir (ar) vandens plotai nustatytais aiškiais ribomis, turintys pripažintą mokslinę, ekologinę, kultūrinę ir kitokią vertę, ir kuriems teisės aktais nustatytas specialus apsaugos ir naudojimo režimas.“ (Kaimo turizmas, 2007). Saugomose teritorijose sudaromos sąlygos natūraliam gamtos vystymuisi, todėl jose ribojama ūkinė veikla. Žmogaus ūkinė veikla dažnai naikina ir keičia gamtinį kraštovaizdį, kuris vėliau nebegali atsikurti.

Pagal saugomų teritorijų įstatymą (2001), Lietuvos saugomų teritorijų sistemą sudaro: konservacinės, atkuriamosios, ekologinės apsaugos prioriteto teritorijos ir kompleksinės saugomos teritorijos. Lietuvoje saugomų teritorijų tinklas užima apie 15,3 proc. šalies ploto. Jį sudaro 5 nacionaliniai parkai, 5 valstybiniai rezervatai, 30 regioninių parkų, daugiau kaip 450 saugomų gamtos paveldo objektų, 372 draustiniai ir biosferos rezervatai, kurie užima apie 2proc. saugomų teritorijų.

Norint išsaugoti gamtos ir kultūros vertybes saugomose teritorijose, būtina siekti saugomų teritorijų išskeltų tikslų ir uždavinių. Tačiau tai padaryti nėra lengva, dėl to su saugomų teritorijų valdymu yra susijusių daug institucijų. Taigi, saugomose teritorijose veikia šios institucijos – apskričių viršininkų administracijos, savivaldos institucijos, aplinkos ministerijai pavaldžios institucijos: regionų aplinkos apsaugos departamentai ir agentūros, generalinė miškų urėdija; kultūros ministerijai pavaldžios institucijos – teritoriniai padaliniai, fiziniai ir juridiniai asmenys, nevyriausybinės institucijos.

Saugomų teritorijų apsaugą reglamentuoja šie teisės aktai. Tai yra: Lietuvos Respublikos saugomų teritorijų įstatymas, LR aplinkos apsaugos įstatymas, LR žemės įstatymas, LR miškų įstatymas, LR vandens įstatymas, LR teritorijų planavimo įstatymas, LR nekilnojamojo kultūros paveldo apsaugos įstatymas, Labanoro regioninio parko apsaugos reglamentas, gamtotvarkos planai bei nacionalinių ir regioninių parkų bei parkų direkčių nuostatai.

Saugomos teritorijos sudaro visas sąlygas natūraliam gamtos vystymuisi. Jose užtikrinama gamtos ir kultūros paveldo apsauga, kraštovaizdžio pusiausvyra, biologinės įvairovės išsaugojimas. Visa tai leidžia saugomas teritorijas prijungti į gamtinio turizmo sferą, nes dėl saugomose teritorijose esančių unikalių vertybių labai palanku vystyti gamtinį turizmą.

Lietuvos saugomų teritorijų išlikimui reikalingas ne vien didelis dirbančių šioje srityje specialistų dėmesys, bet yra būtinas ir visos šalies žmonių dėmesys. Taip galėsime būti tikri, kad gamtos ir kultūros vertybės išliks ne tik dabar, bet jomis galės grožėtis ir ateinančios kartos, ir tai taps visos šalies pasididžiavimu.

2. GAMTINIS TURIZMAS SAUGOMOSE TERITORIJOSE

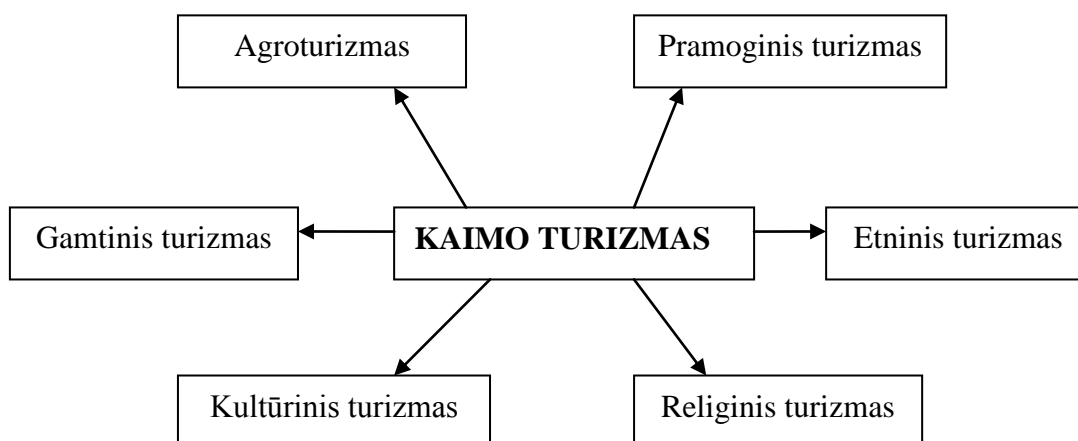
2.1. Gamtinio turizmo samprata ir rūšys

Turizmas yra laikomas viena iš rekreacijos formų, kadangi žmogus ne tik keliauja, bet tuo pačiu metu ir ilsisi, poilsiauja, sportuoja, atgauna jėgas po sunkių darbų. Turizmas laikomas viena iš efektyviausių rekreacijos formų, kadangi jungia daug rekreacijos veiklos rūšių.

Pagal Lietuvos Respublikos turizmo įstatymą (2002) „turizmas – tai tikslinga žmonių veikla, susijusi su kelione ir laikinu buvimu už nuolatinės gyvenamosios vietos ribų ne ilgiau kaip vienerius metus, jei ši veikla nėra mokymas ar mokamas darbas lankomoje vietoje.“

Tačiau yra daug turizmo rūšių. Viena iš jų – kaimo turizmas. Pagal Armaitienę ir kt. (1999), kaimo turizmas apibrėžiamas kaip „Tikslinga rekreacinė atvykusių žmonių veikla kaimo vietovėse bei laikinas gyvenimas kaimo sodybose“. (Vilnius, 1999)

Kaimo turizmas yra skirstomas į kelias turizmo formas: agroturizmas, pramoginis, etninis, religinis, kultūrinis, gamtinis turizmas (žr. 3 pav.).

Šaltinis: Sudaryta autorės pagal A. Armaitienę ir kt., Kaimo turizmas, 1999

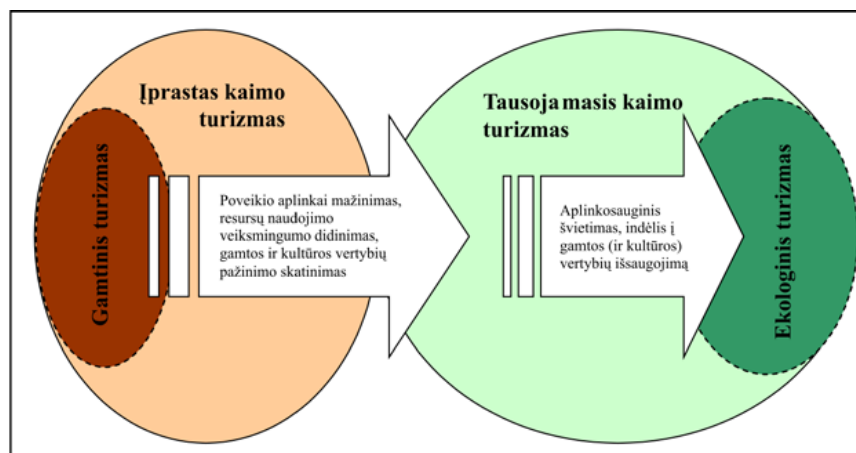
3 pav. Kaimo turizmo formos

Gamtinis turizmas yra viena iš kaimo turizmo formų. Kaimo turizmas, kaip ir gamtinis turizmas, siekia sumažinti poveikį aplinkai, skatina pažinti gamtos ir kultūros vertybes. Pasak Vainienės (2001), „gamtinis turizmas – tai kelionės į žmogaus nepakeistas gamtos teritorijas, norint stebėti ir pažinti jas, užsiimti tose teritorijose galima rekreacine veikla. Šiam turizmui yra būdinga silpna infrastruktūra ir paslaugos“. (Vilnius, 2001)

Yra daug gamtinio turizmo apibrėžimų ir kiekvienas autorius juos apibrėžia savaip. Anot Armaitienės ir kt. (1999), „gamtinis turizmas – tai toks turizmas, kai siekiama pabūti gamtoje (žvejoti, grybauti ir pan.), susipažinti su gamtos įdomybėmis – augalais, medžiais,

gyvūnais, juos stebėti, fotografuoti“ (Vilnius, 1999). Atsižvelgus į šiuos gamtinio turizmo apibrėžimus, galima daryti išvadą, kad šis turizmas yra siejamas su draugišku gamtai turizmu.

Taigi, gamtinis turizmas yra ekologinio turizmo pradžia, kuris toliau vystėsi, siekiant išsaugoti gamtos ir kultūros vertybes, sumažinant neigiamą poveikį aplinkai (žr. 4 pav.).

Šaltinis: A. Birgelytė, Ekologinis turizmas, 2012

4 pav. Kaimo turizmo, kuriam priklauso ir gamtinis turizmas plėtra link tausojamojo turizmo, apimančio ekologinį turizmą

Kadangi ekologinis turizmas yra orientuotas į gyvenimą gamtinėse – laukinėse sąlygose bei tų sąlygų pažinimą, galima teigti, kad tai yra tikrai stabili gamtinio turizmo forma, kuris toliau ir bus plačiau analizuojamas.

2.2. Ekoturizmo raida ir pagrindiniai principai

Ekologinis turizmas laikomas sparčiai besivystančia turizmo sritimi, kuri tapo labai svarbiu darnaus turizmo plėtros instrumentu. Jis gali padėti išsaugoti biologinę įvairovę, kraštovaizdį, gamtos ir kultūros paveldą.

Ekologinio turizmo atsiradimui didelę įtaką padarė visuomenės augimas ir jos noras sumažinti daromą neigiamą turizmo poveikį aplinkai. Todėl reikėjo ieškoti būdų, kaip vystyti turizmą, nekenkiant gamtai.

Ekologinio turizmo terminą pirmą kartą panaudojo K. Miler 1978 m., tačiau tikrieji ekoturizmo termino atsiradimo metai laikomi 1983. Tuomet architektas ir turizmo ekspertas Hector Ceballos – Lascurain ir suformulavo pirmąjį ekologinio turizmo apibrėžimą: „Turizmas į mažai paliestas ir neužterštas teritorijas, siekiant pažinti, patirti bei pasidžiaugti vietovaizdžiais su laukiniais augalais ir gyvūnais bei visomis ten sutinkamomis (tiek praeities, tiek dabarties) kultūros apraiškomis“ (Ceballos-Lascurain, 1991).

Šis Hector Ceballos – Lascurain apibrėžimas tuomet nebuvo labai tikslus. Iš jo nebuvo galima spręsti apie daromą neigiamą poveikį gamtinei aplinkai. Ekologinis turizmas buvo laikomas visiškai priešingybe masiniam turizmui, kuris turėjo sumažinti neigiamą poveikį aplinkai. Jis padarė daug žalos gamtinei ir socialinei aplinkai ir sukėlė daug ginčų. Todėl ekoturizmo sąvoka po kurio laiko buvo reformuluota ir papildyta. Taigi Ceballos – Lascurain (1991) paskelbė naują sąvoką, kurioje pabrėžiama, kad tai tausojantis keliavimas, norint išsaugoti gamtą, pasigrožėti laukiniais augalais, gyvūnais, mažinant neigiamą poveikį gamtai ir t.t.

1996 metais Tarptautinė gamtos apsaugos sąjunga patvirtino ir įteisino reformuluotą H. Ceballos – Lascurain ekoturizmo apibrėžimą. Buvo patvirtinta, kad „ekologinis turizmas - tikrai efektyvus sprendimas, kuris tenkina keliautojus bei tuo pačiu metu neskriaudžia gamtos ir jos vertybių“.

Ekoturizmas reiškia aktyvų, savarankišką keliavimą susipažįstant su gamta, kultūros vertybėmis, nakvynę palapinėje gamtos prieglobstyje ir kitus būdus, kurie leidžia pažinti gamtą, nesudarant jai neigiamo poveikio.

Yra labai daug ekologinio turizmo apibrėžimų. Pateiksiu keletą skirtingų autorių ekoturizmo apibrėžimų palyginimui. Tikriausiai plačiausiai pasaulyje yra vartojamas šis Tarptautinės Ekoturizmo Asociacijos (TIES) (1990) ekoturizmo apibrėžimas - „Ekologinis turizmas – tai atsakingas keliavimas gamtinėse teritorijose, prisidedantis prie aplinkos apsaugos ir vietos žmonių gerovės“. (The International Ecotourism Society, Ecotourism Society. <http://www.ecotourism.org/ties-overview>, prisijungimo laikas: 2012 11 05). Pasak Sirusienės (2008), „Ekologinis turizmas – tai lankymasis unikaliuose gamtos teritorijose, mažai tepalietose ūkinės veiklos, išsaugojusiose tradicinę vietos gyventojų gyvenimą; tai visų turistinės veiklos dalyvių ekologinės kultūros kėlimas ir vietos gyventojų gyvenimo lygio gerinimas, gamtosauginių normų ir technologijų laikymasis rengiant ekologinius turus ir programas“ (Kaunas, 2008).

„Ekologinis turizmas – tai turizmo forma, tausojanti gamtinius išteklius, orientuota į gamtos pažinimą ir patyrimą, etiškai organizuojama, siekiant mažai veikti aplinką, nevirtotojišką ir lokaliai orientuotą (kontrolės, gaunamos naudos ir apimties požiūriu). Ekoturizmas paprastai vyksta mažai palietose gamtinėse teritorijose ir prisideda prie jų išsaugojimo“. (Fennell, 1999). Anot Honey (1999), „Ekologinis turizmas – tai turizmas į jautrias, mažai ūkinės veiklos palietas, dažniausiai saugomas gamtines teritorijas, kuris siekia sumažinti savo neigiamą poveikį aplinkai bei teikia tiesioginę paramą jos išsaugojimui. Jis dažniausiai orientuotas į nedideles grupes ar pavienius asmenis, supažindina su gamtos bei kultūros vertybėmis, prisideda

prie vietos bendruomenių ekonominės ir socialinės gerbūvės, ugdo pagarbą skirtingoms kultūroms bei žmogaus teisėms“ (Honey, 1999).

Galima teigti, kad visos šios sąvokos yra daugiau ar mažiau panašios, ir jos puikiai papildo viena kitą. Vieni autoriai teigia, kad keliavimas po gamtą turi būti atsakingas, nedarytų žalos gamtai ir vietinei bendruomenei. Kiti - ekologinį turizmą apibūdina kaip turizmą mažai paliestose gamtinėse teritorijose, ribotų išteklių tausojimą. Honey išskiria, kad ekoturizmas turi būti orientuotas labiau į pavienius asmenis ar mažesnes žmonių grupes. Taip būtų galima sumažinti daromą neigiamą poveikį gamtai.

Visų autorių pateikti ekologinio turizmo apibrėžimai skiriasi tik tam tikrais akcentais. Vieni yra išsamesni, kiti - siauresni. Visi ekologinio turizmo apibrėžimai yra teisingi, taigi kiekvienas gali pats pasirinkti, kokią sąvoką jam vartoti.

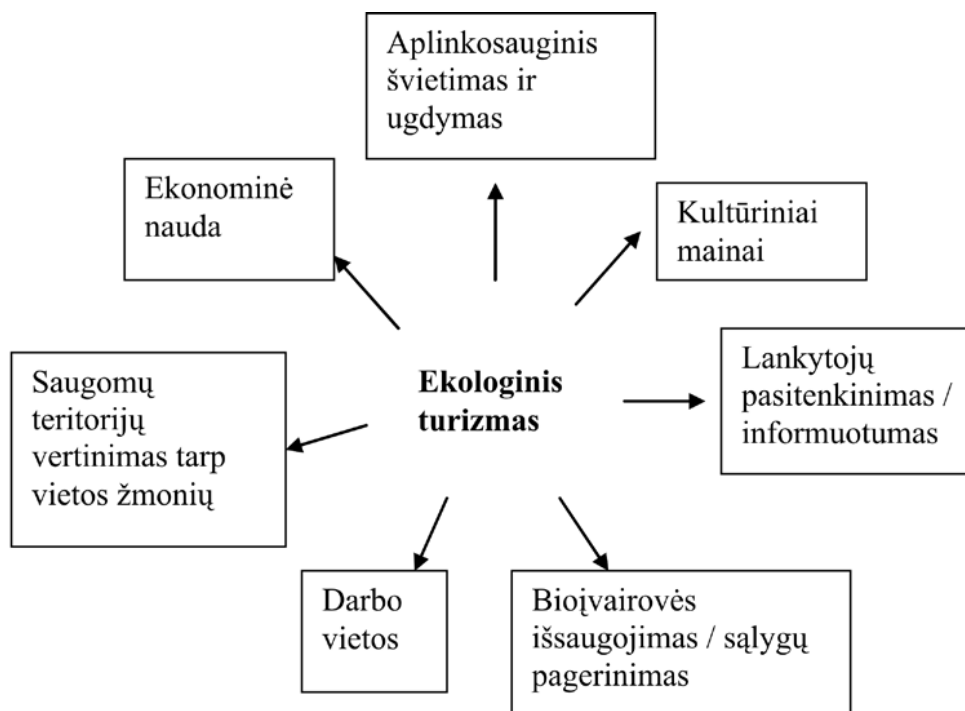
Gausi ekologinio turizmo apibrėžimų įvairovė leidžia suprasti, kad ši turizmo forma vis dar formuojasi ir, norint ją vartoti, būtina pabrėžti jos pagrindinius principus. Pagal M. Honey (1999), ekologinio turizmo principai yra skirstomi į kelias atskiras grupes:

- „Kelionės į natūralias gamtines zonas;
- Minimalus poveikis;
- Ekologinis sąmoningumas;
- Finansinės pajamos ir vietinių gyventojų dalyvavimas ekoturizmo plėtroje;
- Kultūrinio sąmoningumo skatinimas ir pagarba vietinei kultūrai“.

Kaip ir tam tikros sąvokos taip ir principai skirtingų autorių nuomone skiriasi. Anot Astromskienės ir Sirusienės (2007), svarbiausi ekoturizmo principai yra šie:

- „Rekreacinių gamtos teritorijų biologinės įvairovės išsaugojimas;
- Į ekologinio turizmo veiklą įtrauktų regionų ekonominio stabilumo gerinimas;
- Ekologinio turizmo veiklos dalyvių ekologinės kultūros kėlimas;
- Rekreacinių teritorijų etnografinio statuso išsaugojimas“ (Kaimo turizmas, 2007)

Tačiau teisingiausia ekologinį turizmą būtų galima vertinti kaip priemonę, kuri padeda spręsti aplinkosaugos, socialinės ir ekonominės plėtros klausimus. Teisingai įgyvendinant ekoturizmą, jis gali padėti sumažinti įprasto turizmo neigiamą poveikį aplinkai, gali tapti puikia alternatyva kitoms aplinkai žalingoms ūkio veikloms, taip pat gali būti kaip įrodymas, kad turizmas apskritai neturi daryti žalos gamtai. Ekologinio turizmo galimybės pateiktos 5 pav.

Šaltinis: A. Drumm ir A. Moore, Ecotourism Development. A manual for conservation planners and managers. Introduction to ecotourism planning, 2005.

5 pav. Ekologinio turizmo galimybės

Visi šie ekologinio turizmo principai yra labai svarbūs ir reikalingi, kadangi jie nusako, kaip turi elgtis žmogus gamtoje. Jis turi kuo mažiau paveikti aplinką, saugoti gamtą ir jos kultūros vertybes, nešiukšlinti, elgtis taip, kad būtų padarytas minimaliausias poveikis gamtai.

2.3. Ekologinio turizmo rūšys

Ekologinis turizmas saugomose teritorijose turi būti vykdomas labai atsakingai, nes kiekvienas neatsargus lankytojo žingsnis ar poelgis gali padaryti didelę žalą gamtai, kraštovaizdžiui ir biologinei įvairovei. Todėl toliau pateiksiu keletą ekoturizmo rūšių, kurios gali būti vykdomos saugomose teritorijose.

Ekologinio turizmo rūšys:

- Kelionė dviračiu. Dviračių turizmas - viena iš sparčiai populiarėjančių turizmo šakų. Turizmo ekspertai dviračių turizmą Lietuvoje vertina labai palankiai. Tai įtakoja geros gamtos sąlygos, vaizdingas kraštovaizdis, gamtos ir kultūros vertybės. Keliaudami dviračiais, žmonės gali ne tik grožėtis gamta, bet, ir būnant gryname ore, gerinti sveikatą. Jau išibėgėja dviračių takų kūrimas. Nors jų kolkas nėra pakankamai daug, bet tikėkimės, ateityje jų atsiras daugiau. Taigi, nuvykę į saugomas teritorijas, galėsime važiuoti tam specialiai skirtais dviračių takais, kurie leis mums lengviau orientuotis aplinkoje. Be

abejo, šie takai neleis žmonėms daryti žalos gamtai. Šių takų nebuvimas skatintų turistus važiuoti per miško paklotę, kuri nuo didelio dviračių srauto tiesiog išnyktų.

- Pėsčiųjų turizmas. Ši ekologinio turizmo rūšis yra labiausiai paplitusi ne tik visame pasaulyje, bet ir Lietuvoje. Pėsčiųjų turizmas yra geras tuo, kad nereikalauja jokio specialaus pasiruošimo. Tereikia turėti gerą nuotaiką - ir pirmyn. O jeigu atsiranda keletas draugų, tuomet šis turizmas dar įdomesnis. Tačiau, išsiruošus į žygį pėsčiomis saugomose teritorijose, nevalia pamiršti, kaip jose reikia elgtis. Privalu vaikščioti tik tam skirtais takais ir takeliais, negalima mindyti miško augmenijos, skinti gėlių, nes taip yra daroma žala gamtai. Opiausia šio turizmo problema – šiukšlės. Neretai, žmonės pamiršę kur esą, ne tik pasigroži nuostabia gamta, bet ir padaro jai žalą – visur, kur tik eina, palieka daug šiukšlių, kurios nei grožio, nei naudos gamtai nesuteikia. Taip pat, susiruošę pailsėti neleistinose vietose, kuria laužus, kerta medžius malkoms. Tai daryti galima tik tose vietose, kurios yra pažymėtos poilsivietėmis.
- Kelionė su gamtininku. Yra organizuojami ekologiniai turai, kuriuose lankytojus lydi gamtininkai. Šių kelionių metu gamtininkai aprodo gamtą, supažindina su įvairiais augalais ir gyvūnais, papasakoja lankytinos vietos istorijas. Gamtininkai keliautojus supažindina su ekoturizmu, pasidalina savo žiniomis kaip elgtis gamtoje, kaip nedaryti jai neigiamo poveikio.
- Kelionės raitomis. Kelionės raitomis, kaip ir kelionės dviračiais saugomose teritorijose, turėtų būti vykdomos tik tam specialiai įrengtais takais. Taip geriausiai apsaugoma gamta. Šioms kelionėms takai nėra svarbūs. Jie gali būti padaryti iš smėlio, smulkaus žvyro, žiemą netgi sniegas netrugdo kelionėms raitomis.
- Kelionės vandens telkiniais. Šiuo metu taip pat labai populiarus ekologinio turizmo rūšis – tai kelionės vandens telkiniais. Gamta galima grožėtis ne tik iš sausumos, bet ir iš vandens. Tam puikiausiai tinka baidarės, valtys, plaustai, išskyrus motorines vandens transporto priemones. Tačiau svarbiausia atminti, kad keliaujant vandens telkiniais taip pat negalima šiuklinti, nes šiukšlių daroma žala jaučiama ne tik sausumoje, bet ir vandenyje, jo gyventojams.
- Pažintiniai - mokomieji žygiai. Saugomose teritorijose vykdant ekoturizmą gali būti organizuojami ir pažintiniai - mokomieji žygiai. Jų metu lankytojus būtų galima supažindinti su gamta, jos gyventojais. Šių žygių metu lankytojai turėtų progą sužinoti, kaip dera elgtis gamtoje, ir ko geriau joje nedaryti. Šių žygių nauda, mano nuomone, būtų greitai pastebima. Žmonės suprastų, kad negalima gamtoje kur papuola poilsiauti, deginti laužų, statyti palapinių, kirsti medžių ir t.t.. Tai daryti galima tik tam skirtose vietose.

Pažintiniai – mokomieji žygiai būtų puiki pamoka ir tuo pačiu - gamtos pažinimas lankytojams.

- Kelionės šunų kinkiniais. Galbūt dar nelabai populiarūs, bet manyčiau, greitai taps populiarūs ekologinio turizmo šaka – tai kelionės šunų kinkiniais. Takais, esančiais saugomose teritorijose, galima keliauti ne tik dviračiais, bet ir šunų kinkiniais. Ypač žiemą, kai norisi pamatyti sniegu pasidengusią gamtą, o dviračiu sunkiai sekasi važiuoti šiais takais, tada šunų kinkiniai taps pačiu geriausiu turistų pasirinkimu. Jiems tada tereiks suvaldyti šunis ir džiaugtis bei grožėtis nuostabia, žemiška gamta.

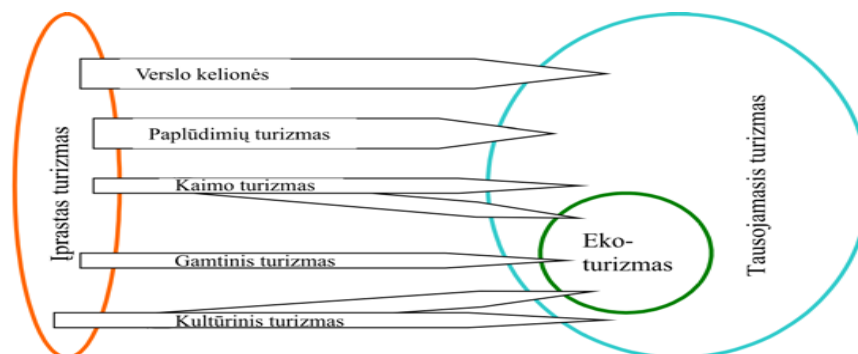
2.4. Ekologinis turizmas darnaus vystymosi kontekste

Ekologinis turizmas gali būti visiškai suprantamas tik darnaus vystymosi kontekste, kadangi šis turizmas glaudžiai siejasi su tausojančiu turizmu. Darnus vystymasis siekia sujungti ekologinius, ekonominius ir socialinius žmonijos interesus. Per ilgą laiko tarpą darnus vystymasis tobulėjo, tačiau jo idėja dar silpna ir nedaro didelės įtakos žmonijos gyvenimo būdai.

Taigi, remiantis UNWTO (2004) apibrėžimu, tausojamasis turizmas – tai turizmas, kuris:

1. „Sudaro sąlygas optimaliai naudoti gamtos resursus bei užtikrina svarbiausių ekologinių procesų, gamtos paveldo ir biologinės įvairovės apsaugą;
  2. Gerbia socialinį ir kultūrinį autentiškumą, puoselėja kultūros paveldą bei tradicines vertybes, prisideda prie tolerancijos ir supratimo tarp kultūrų ugdymo;
  3. Užtikrina ilgalaikį ekonominį gyvybingumą, teikia socialinę ir ekonominę naudą visoms dalyvaujančioms interesų grupėms, užtikrina teisingą jos paskirstymą, taip padėdamas mažinti skurdą“.
- (<http://sdt.unwto.org/en/content/about-us-5>, prisijungimo laikas: 2012 11 25)

Galima teigti, kad ekologinis turizmas yra tausojamojo turizmo sudedamoji dalis. (žr. 6 pav.)

Šaltinis: UNWTO

6 pav. Ekoturizmas darnaus vystymosi koncepcijoje

Tausojamojo ir ekologinio turizmo principai yra panašūs, bet ekoturizmas turi keletą savybių, kurios jį išskiria į atskirą kategoriją. Taigi, ekologinis turizmas:

- „Aktyviai prisideda prie gamtos ir kultūros paveldo išsaugojimo;
- Įtraukia vietos bendruomenes į veiklos planavimą ir įgyvendinimą, padeda kurti jų gerovę;
- Atlieka edukacinę funkciją, padeda lankytojui pažinti gamtos ir kultūros paveldą;
- Geriausiai tinka nepriklausomiems pavieniams keliautojams ir nedidelėms organizuotoms grupėms“. (Dubauskaitė ir kt., 2002).

Nacionalinėje darnaus vystymosi strategijoje (2003) yra išskiriami tokie Lietuvos darnaus vystymosi prioritetai:

- Veiksmingesnis gamtos išteklių naudojimas;
- Pagrindinių ūkio šakų poveikio aplinkai mažinimas;
- Geresnė biologinės įvairovės ir kraštovaizdžio apsauga;
- Lietuvos Respublikos kultūrinio savitumo išsaugojimas.

Norint visus šiuos prioritetus pasiekti, reikia vadovautis tokiais principais:

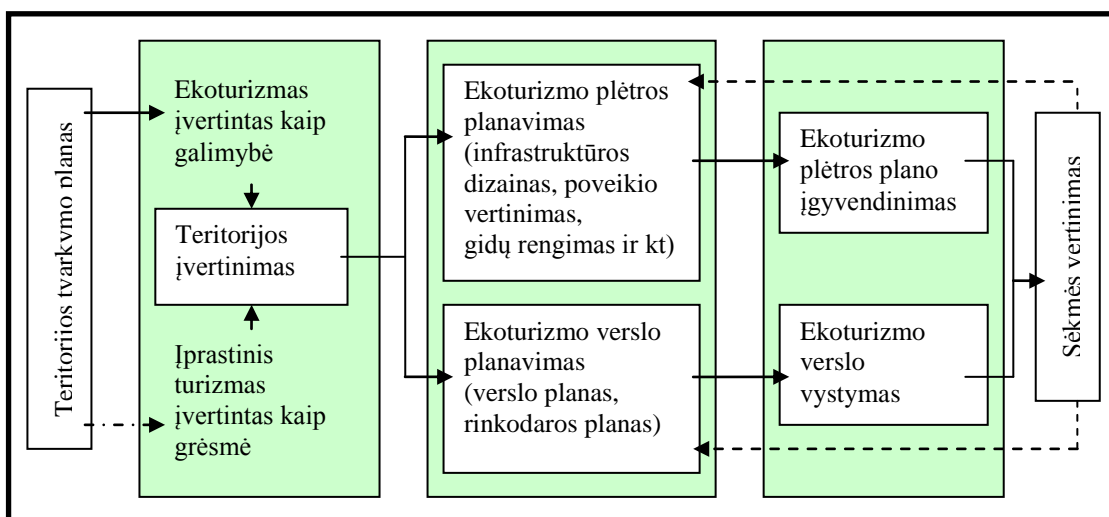
- Ekologinio veiksmingumo principas. Šis principas pabrėžia, kad gamyba ir paslaugos turėtų augti greičiau nei gamtos išteklių naudojimas;
- Apdairumo principas. Visa ūkinė veikla privalo būti planuojama taip, kad būtų kuo mažiau kenkiama aplinkai bei žmonių sveikatai. Turi būti užtikrinta, kad bus nustatytas planuojamos ūkinės veiklos poveikis aplinkai.
- Dalyvavimo (partnerystės) principas. Norint sėkmingai įgyvendinti šį principą, turi lygiaverčiai dalyvauti ir bendradarbiauti įvairios visuomenės socialinės grupės, valstybės, savivaldybės ir nevyriausybinės institucijos bei asmenys.
- Lygių galimybių principas. Visi žmonės, tiek dabarties tiek ir ateities kartos, turi gauti vienodas galimybes naudotis socialinio ir ekonominio vystymosi rezultatais, turėti švarią ir sveiką aplinką.
- Susietumo principas. Visi aplinkosauginiai, socialiniai ir ekonominiai tikslai ir uždaviniai strategijose ir programose turi būti pateikiami kaip visuma.
- Vadovavimo principas. Šis principas galimas tik esant stipriam valstybinio, regioninio ir savivaldybių lygmens vadovavimui ir aiškiam tarpinstituciniam funkcijų pasidalijimui.
- Atsipirkimo / naudos principas. Į aplinkosaugos priemonių vykdymo išlaidas neturi būti žiūrima kaip į neišvengiamas papildomas išlaidas. Privalo būti nustatyti ekonominiai ir organizaciniai mechanizmai, kurie didina aplinkosaugos priemonių ekonominį efektyvumą ir užtikrina jų atsipirkimą. (Darnaus vystymosi strategija, 2003)

2.5. Ekologinio turizmo organizavimas saugomose teritorijose

Ekologinis turizmas saugomose teritorijose gali būti organizuojamas atsižvelgiant į teisės aktuose nustatytus reikalavimus ir, jeigu nekenkia saugomose teritorijose esamoms vertybėms, biologinei įvairovei, kraštovaizdžiui ir žinoma, pačiai gamtai.

Ekoturizmo organizavimas šiose teritorijose turėtų būti vykdomas pagal ekologinio turizmo plėtros planą. Pasak Birgelytės (2012) „Toks planas gali būti integrali tvarkymo ar gamtotvarkos plano dalis, tačiau gali būti rengiamas papildomai, siekiant detalizuoti jau turimų planų sprendinius“ (Ekologinis turizmas, 2012). Šis planas - puiki priemonė, norint įvertinti, ar planuojama plėtra atitiks aplinkosaugos ir suinteresuotųjų pusių tikslus.

Ekologinio turizmo planavimas ir valdymas yra pateiktas 7 pav.

Šaltinis: A. Drumm ir A. Moore, Ecotourism Development. A manual for conservation planners and managers. Introduction to ecotourism planning, 2005.

7 pav. Ekoturizmo valdymas ir planavimas

Rengiant ekoturizmo plėtros planą, būtina įvertinti tam tikrus parametrus:

- Teritorijos talpa. Šis parametras iš visų tikriausiai yra įvertinamas sunkiausiai, kadangi kiekvienai teritorijai yra būdingos įvairios žmonių veiklos. Šios veiklos priklauso nuo teritorijos jautrumo poveikiui ir galimybės atsikurti. Teritorijos talpos neviršijamumą parodo aplinkos parametrai, tokie, kaip neleistinose vietose išminti takai, gyvūnų, paukščių skaičiaus sumažėjimas.
- Tankumas. Rengiant ir planuojant ekologinio turizmo planą, būtina įvertinti ir tolygiai po visą teritoriją paskirstyti infrastruktūrą. Tuomet bus mažiau paveikiama natūrali gamta ir kraštovaizdis.

- Gyvūnija. Šiam parametruui taip pat neturi būti daroma neigiama įtaka. Infrastruktūros įrengimas neturi pakenkti nykstančių, retų rūšių maitinimuisi, perėjimui. Jeigu atsiranda grėsmė šiai gyvūnijai, turi būti nustatyti apribojimai lankymuisi šiose vietose.
- Augalija. Labai svarbu išsaugoti kuo daugiau nepažeistos augalijos dangos, įrenginėjant infrastruktūrą.
- Saugumas. Labai svarbu, kad kuriama infrastruktūra būtų saugi lankytojams ir nekeltų pavojaus jų sveikatai.
- Vizualinis teritorijos natūralumas. Norint, kad išliktų vizualinis teritorijos natūralumas, rengiant infrastruktūrą nereikia naudoti ryškių spalvų ir statyti aukštų statinių. Taip būtų sudaromos palankesnės ir geresnės sąlygos teritorijos apžvalgai ir mažiau pakenkiama aplinkai.
- Energija ir komunaliniai įrenginiai. Komunaliniai ir elektros energijos įrenginiai ekologinio turizmo teritorijose nediejami. Susidariusios organinės atliekos tvarkomos paprastais tausojančiais metodais, tokiais kaip: kompostavimas, biodujų rezervuarai.
- Lankytojų srautų reguliavimas. Infrastruktūros poveikis gamtai turi būti labai mažas. Todėl privalu užtikrinti, kad automobilių stovėjimo aikštelės būtų įrengiamos toliau, o ekoturizmo teritoriją pasiekti būtų galima pėsčiomis, tam specialiai įrengtais pėsčiųjų takais. Šie takai turi būti specialiai paženklinėti, kad žmonės nevaikščiotų neleistinose vietose ir nekenktų gamtai.
- Poveikio stebėseną. Būtina stebėti lankytojų daromą poveikį aplinkai. Tam turi būti sukurti ir taikomi rodikliai ir standartai. Gavus šiuos duomenis, būtina juos tiksliai išanalizuoti ir, jais remiantis, infrastruktūrą plėtoti, keisti ar visai panaikinti.

Remiantis VSTT duomenimis, jau keletą metų saugomose teritorijose yra įrenginėjami takai, kurie suteikia galimybę lankytojams patogiau susipažinti su vertybėmis, esančiomis saugomose teritorijose, taip siekiant sumažinti neigiamą lankymosi poveikį gamtai. Šie takai yra vadinami pažintiniais, mokomaisiais, rekreaciniais ir specializuotais. Šiuose takuose yra įrengiamos atokvėpio vietos, apžvalgos aikštelės, standai su įvairia informacija lankytojams. (Birgelytė, 2012).

2.6. Gamtinį turizmą reglamentuojantys teisės aktai

Galima išskirti šiuos pagrindinius teisės aktus, kurie reglamentuoja gamtinį turizmą ir jų vystymą (žr. 8 priedą).

Pagrindiniai teisės aktai, reglamentuojantys gamtinį turizmą yra: Lietuvos Respublikos turizmo įstatymas (Žin., 2002, Nr. 123-5507), LR aplinkos apsaugos įstatymas (Žin., 1992, Nr.

5-75), LR miškų įstatymas (Žin., 2001, Nr. 35-1161), LR vandens įstatymas (Žin., 2003, Nr. 36-1544), LR saugomų teritorijų įstatymas (Žin., 2001, Nr. 108-3902), LR teritorijų planavimo įstatymas (Žin., 2004, Nr. 21-617), Nacionalinė darnaus vystymosi strategija (Žin., 2003, Nr. 89-4029), Nacionalinė turizmo plėtros 2007 – 2013 metų programa (Žin., 2007, Nr. 97-3939), LR nekilnojamojo kultūros paveldo apsaugos įstatymas (Žin., 2004, Nr. 153-5571), Labanoro regioninio parko apsaugos reglamentas (Žin., 2002, Nr. 86-3718).

Lietuvos Respublikos turizmo įstatymas (2002) „nustato turizmo verslo organizavimo principus, reikalavimus turizmo paslaugų teikimui ir turistų (vartotojų) teisių apsaugai bei valstybės, savivaldybių institucijų kompetenciją turizmo reguliavimo, planavimo ir turizmo išteklių naudojimo srityje“.

LR aplinkos apsaugos įstatymas (1992) „reguliuoja visuomeninius santykius aplinkosaugos srityje, nustato pagrindines juridinių bei fizinių asmenų teises ir pareigas išsaugant Lietuvai būdingą biologinę įvairovę, ekologines sistemas bei kraštovaizdį, užtikrinant sveiką ir švarią aplinką, racionalų gamtos išteklių naudojimą LR, jos teritoriniuose vandenyse, kontinentiniame šelfe ir ekonominėje zonoje“.

LR miškų įstatymas (2001) „reglamentuoja miškų atkūrimą, apsaugą bei naudojimą ir sudaro prielaidas, kad visų nuosavybės formų miškai būtų tvarkomi pagal vienodus tvaraus ir subalansuoto miškų ūkio principus, užtikrinant racionalų miškų išteklių naudojimą aprūpinant pramonę žaliava, biologinės įvairovės išsaugojimą, miškų produktyvumo didinimą, kraštovaizdžio stabilumą ir aplinkos kokybę, galimybę dabar ir ateityje atlikti ekologines, ekonomines ir socialines funkcijas nedarant žalos kitoms ekosistemoms“.

LR vandens įstatymas (2003) „reglamentuoja santykius, atsirandančius naudojant, valdant ir saugant gamtinėje aplinkoje esantį vandenį. Šio įstatymo tikslas – neleisti prastėti vandens ekosistemų ir ekosistemų, tiesiogiai priklausomų nuo vandens, būklei, ją apsaugoti ir gerinti. Taip pat gerinti vandens kokybę, racionaliai ir subalansuotai naudoti vandenį ir mažinti žalingą vandens poveikį. Įstatymas taikomas fiziniams ir juridiniams asmenims, kurie valdo, naudoja ar saugo LR esančius vandens telkinius ir juose esantį vandenį nepaisant jų paskirties bei nuosavybės formų“.

LR saugomų teritorijų įstatymas (2001) „nustato visuomeninius santykius, susijusius su saugomomis teritorijomis, saugomų teritorijų steigimo, apsaugos, tvarkymo ir kontrolės teisinius pagrindus, taip pat reglamentuoja veiklą jose“.

LR teritorijų planavimo įstatymas (2004) „reglamentuoja LR teritorijų planavimą, planavimo organizatorių, planų rengėjų, fizinių, juridinių asmenų valstybės ir savivaldybių institucijų teises ir pareigas šiame procese“.

Nacionalinė darnaus vystymosi strategija (2003). Joje darnus vystymasis suprantamas kaip: „kompromisas tarp aplinkosauginių, ekonominių ir socialinių visuomenės tikslų, sudarantis galimybes pasiekti visuotinę gerovę dabartinei ir ateinančioms kartoms, neperžengiant leistinų poveikio aplinkai ribų. Bendrasis darnaus vystymosi strateginis tikslas – suderinti aplinkosaugos, ekonominio ir socialinio vystymosi interesus, užtikrinti švarią ir sveiką aplinką, efektyvų gamtos išteklių naudojimą, visuotinę ekonominę visuomenės gerovę, stiprias socialines garantijas“.

Nacionalinė turizmo plėtros 2007 – 2013 metų programa (2007) skirta išanalizuoti Lietuvos turizmo sektoriaus raidos tendencijas ir, atsižvelgiant į valstybės bei vietos savivaldos lygmens turizmo sektoriaus planavimo dokumentus, apibrėžti turizmo plėtros prioritetus, tikslus ir uždavinius, nustatyti jų įgyvendinimo priemones.

Vienas iš svarbiausių turizmo sektoriaus plėtros tikslų – skatinti atvykstantąjį ir vietos turizmą, visų pirma, sukurti infrastruktūrą ir palankesnes sąlygas plėtoti aktyvų poilsį, kultūrinį, ekologinį ir konferencijų turizmą. Turizmo infrastruktūros plėtra pirmiausia orientuojama į rekreacinių gamtos ir kultūros turizmo išteklių gausias šalies vietas, sudaro darnios regionų plėtros galimybes, leidžia išsaugoti paveldo objektus ir saugomas teritorijas, panaudoti jas šalies ir užsienio turistų rekreaciniams poreikiams tenkinti.

LR nekilnojamojo kultūros paveldo apsaugos įstatymo (2004) paskirtis – „išsaugoti Lietuvos nekilnojamojo kultūros paveldą ir perduoti ateities kartoms, sudaryti sąlygas visuomenei jį pažinti ir juo naudotis. Įstatymas nustato nekilnojamojo kultūros paveldo, esančio LR teritorijoje apskaitos, saugojimo ir tvarkybos, šio ir kitų teisės aktų nustatytų paveldosaugos reikalavimų laikymosi priežiūros, kultūros paveldo objektų būklės stebėjimo teisinius pagrindus. Taip pat saugo nematerialųjį kultūros paveldą, nustatydamas su juo susijusių vietų ir kitokių nekilnojamųjų daiktų apsaugą“.

Labanoro regioninio parko apsaugos reglamentas (2002) „nustato specialius Labanoro regioninio parko planavimo, statinių projektavimo, statybos jo teritorijoje reikalavimus ir apsaugos, tvarkymo ir naudojimo ypatumus“.

Taigi, norint vykdyti gamtinį turizmą saugomose teritorijose, reikia būti labai gerai susipažinus su visais šiais teisės aktais, kad nebūtų pažeidžiami įstatymai ir taip padaromas neigiamas poveikis gamtai ir aplinkai, kraštovaizdžiui, biologinei įvairovei.

2.7. Skyriaus apibendrinimas

Gamtinis turizmas yra viena iš kaimo turizmo formų. Kaimo turizmas, kaip ir gamtinis turizmas, siekia sumažinti poveikį aplinkai, skatina pažinti gamtos ir kultūros vertybes, nedarant neigiamos žalos aplinkai. Pasak Vainienės (2001), „gamtinis turizmas – tai kelionės į žmogaus

nepakeistas gamtos teritorijas, norint stebėti ir pažinti jas, užsiimti tose teritorijose galima rekreacine veikla“. Taigi, galima teigti, kad gamtinis turizmas yra ekologinio turizmo pradžia, kuri toliau ir vystėsi, norint išsaugoti gamtos ir kultūros vertybes, biologinę įvairovę, mažinant neigiamą poveikį aplinkai.

Ekologinis turizmas yra laikomas sparčiai besivystančia turizmo sritimi, kuri tapo labai svarbiu darnaus turizmo plėtros instrumentu. Šio turizmo atsiradimui didelę reikšmę padarė visuomenės augimas ir jos noras sumažinti daromą neigiamą turizmo poveikį aplinkai. Todėl reikėjo ieškoti būdų, kaip vystyti turizmą, nekenkiant gamtai.

Ekologinio turizmo termino atsiradimo metais laikomi 1983 metai, kai architektas ir turizmo ekspertas Hector Ceballos – Lascurain suformulavo pirmąjį ekologinio turizmo apibrėžimą: „Turizmas į mažiai palietas ir neužterštas teritorijas, siekiant pažinti, patirti bei pasidžiaugti vietovaizdžiais su laukiniais augalais ir gyvūnais bei visomis ten sutinkamomis (tiek praeities, tiek dabarties) kultūros apraiškomis“. (Ceballos-Lascurain, 1991)

Taigi, ekoturizmas reiškia aktyvų, savarankišką keliavimą, susipažįstant su gamta, kultūros vertybėmis, nakvynę palapinėje gamtos prieglobstyje ir kitus būdus, kurie leidžia pažinti gamtą be neigiamo poveikio jai.

Ekologinis turizmas saugomose teritorijose turi būti vykdomas labai atsakingai. Todėl ne visos veiklos yra leidžiamos šiose teritorijose. Ekologiškam turizmui galima priskirti keliones dviračiu, pėsčiųjų turizmą, keliones su gamtininku, raitomis, taip pat keliones vandens telkiniais, išskyrus motorines vandens transporto priemones, pažintinius ir mokomuosius žygius, keliones šunų kinkiniais.

Ekoturizmas gali būti visiškai suprantamas tik darnaus vystymosi kontekste, nes šis turizmas glaudžiai siejasi su tausojančiu turizmu. Darnus vystymasis siekia sujungti ekologinius, ekonominius ir socialinius žmonijos interesus. Per ilgą laiko tarpą darnus vystymasis tobulėjo, tačiau jo idėja dar silpna ir nedaro didelės įtakos žmonijos gyvenimo būdui.

Saugomose teritorijose gamtinis turizmas gali būti organizuojamas atsižvelgiant į teisės aktuose nustatytus reikalavimus ir, jeigu nekenkia, saugomose teritorijose esamoms vertybėms, biologinei įvairovei, kraštovaizdžiui.

Pagrindiniai teisės aktai, reglamentuojantys gamtinį turizmą, yra - LR turizmo įstatymas (2002), LR aplinkos apsaugos įstatymas (1992), LR miškų įstatymas (2001), LR vandens įstatymas (2003), LR saugomų teritorijų įstatymas (2001), LR teritorijų planavimo įstatymas (2001), Nacionalinė darnaus vystymosi strategija (2003), Nacionalinė turizmo plėtros 2007 – 2013 metų programa (2007), LR nekilnojamojo kultūros paveldo apsaugos įstatymas (2004), Labanoro regioninio parko apsaugos reglamentas (2002).

Norint vykdyti gamtinį turizmą saugomose teritorijose, būtina gerai susipažinti su šiais teisės aktais, kurie padės nepažeisti įstatymų ir taip nepadaryti neigiamo poveikio gamtai, kraštovaizdžiui ir biologinei įvairovei.

3. LABANORO REGIONINIO PARKO CHARAKTERIZAVIMAS

3.1. Labanoro regioninio parko apžvalga

Labanoro regioninis parkas – tai vienas gražiausių parkų Lietuvoje. Atsidūrę šiame nuostabiame kampelyje, pamatysite nuostabią gamtą, ežerų gausybę. Įvairiausių Labanoro girios gyvūnėlių ir paukščių gausybė leis jums pasijusti tarsi sapne.

Labanoro RP yra Molėtų, Švenčionių ir Utenos rajonų savivaldybių teritorijose, Utenos ir Vilniaus apskrityse (žr. 9 priedą). „Šis parkas yra saugoma teritorija, kuri įsteigta Lietuvos Respublikos Aukščiausios Tarybos – Atkuriamojo Seimo 1992 m. rugsėjo 24 d. nutarimu Nr. I-2913 „Dėl regioninių parkų ir draustinių įsteigimo“ (Žin., 1992, Nr. 30-913), siekiant išsaugoti vertingus gamtos ir kultūros paveldo bei rekreaciniu požiūriu Rytų Aukštaitijos kraštovaizdžio kompleksus, jų gamtinę ekosistemą bei kultūros paveldo vertybes, jas tvarkyti ir racionaliai naudoti“. (Labanoro regioninio parko direkcijos veiklos ataskaita, 2009). Tai vienas didžiausių regioninių parkų Lietuvoje. Šio parko plotas 1992 metais – 52 848 ha, bet 2002 metais buvo praplėstas iki 55 344 ha ploto.

Remiantis Lietuvos Respublikos Vyriausybės (1999) nutarimu Nr. 490 „Dėl regioninių parkų nuostatų patvirtinimo“ (Žin., 1999, Nr. 39-1227) nustatyta, kad šio regioninio parko paskirtis yra: „išsaugoti ypač vertingą gamtiniu požiūriu Labanoro girią ir ežeryną su Aiseto, Kertojų, Lakajų, Rašios, Stirnių ir kitais ežerais, Beržaloto aukštapelkę; išsaugoti kultūros paveldo vertybes, iš jų – urbanistinius bei etnokultūrinius kompleksus, pilkapius ir kitką“. (Labanoro regioninio parko tvarkymo planas, 2012).

Didžiąją Labanoro regioninio parko dalį sudaro miškai – net 80 proc.. Didelė augalijos ir gyvūnijos įvairovė slepiasi didžiojoje Labanoro girioje, kurioje taip pat gausu ir saugomų rūšių. Tuo tarpu apie 14proc. viso parko teritorijos užima ežerai, raistai, aukštapelkių kompleksai, žemapelkės bei kiti įspūdingi gamtos elementai. Dėl įvairiausių retų augalų bei saugomų rūšių Labanoro RP yra prijungtas prie saugomų teritorijų tinklo NATURA 2000, kurio tikslas - išsaugoti retas ir nykstančias gyvūnų bei augalų rūšis, gamtines buveines.

Vadovaujantis 2004 m. balandžio 8 d. Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimu Nr. 399 „Dėl Lietuvos Respublikos saugomų teritorijų arba jų dalių, kuriose yra paukščių apsaugai svarbių teritorijų, sąrašo patvirtinimo ir paukščių apsaugai svarbių teritorijų nustatymo“ bei 2009 m. balandžio 22 d. LR Aplinkos ministro įsakymu Nr. D1-210 „Dėl vietovių, atitinkančių gamtinių buveinių apsaugai svarbių teritorijų atrankos kriterijus, sąrašo, skirto pateikti Europos komisijai, patvirtinimo“ visas Labanoro regioninis parkas, išskyrus rekreacinės, žemės ūkio ir gyvenamosios paskirties zonas įtrauktas į paukščių apsaugai svarbių teritorijų (kodas LTSVEB002) sąrašą bei Europinės svarbos natūralių buveinių (kodas LTMOL0010) sąrašą.

2004 metais parkas tapo Pasaulinio aplinkos fondo tarptautinio ežerų tinklo „Living lakes“ asociacijos nariu. (Aukštaitijos nacionalinio parko ir Labanoro regioninio parko veiklos ataskaita, 2011).

Pažeistos parko teritorijos negali savaime pačios atsistatyti, todėl kasmet pamėgtose lankytojų rekreacinėse bei kitose vietose fiksuojama iš esmės ta pati rekreacinė digresija. Labanoro regioniniame parke lankytojų lankymose srantai iš dalies yra reguliuojami prižiūrint rekreacines teritorijas bei infrastruktūrą jose. Taip pat konsultuojant parko lankytojus apie galimybę ilsėtis Labanoro girioje, vykdant prevencines priemones, įrengus daugiau poilsiaviečių, kempingų, maudymosi vietų, kad būtų mažiau kenkiama gamtai ir jos vertybėms. (Aukštaitijos nacionalinio parko ir Labanoro regioninio parko direkcijos veiklos ataskaita, 2011).

3.2. Labanoro regioninio parko gamtos vertybės

Labanoro regioninis parkas yra didžiausias parkas Lietuvoje. Jis pasižymi ne tik didele gamtinių vertybių įvairove, bet ir išsiskiria iš kitų parkų savo nuostabiu ir nepaprastu kraštovaizdžiu, ypatingai įvairia gyvūnija ir augalija.

Remiantis Labanoro regioninio parko direkcijos veiklos ataskaita (2009) galima teigti, kad „2009 metais, siekiant padidinti gamtos paveldo objektų gamtinę ir pažintinę vertę buvo atlikti gamtos paveldo objektų tvarkymo darbai, kurie leis lankytojams geriau suvokti šių objektų vertę, apsaugos tikslus ir išskirtinumą. Tuo pačiu gamtos paveldo objektai tapo patrauklesni lankytojams, reprezentatyvesni ir geriau atskleidžiantys gamtinę vertę“. (Labanoro regioninio parko direkcijos veiklos ataskaita, 2009).

Labanoro RP yra 13 valstybės saugomų gamtos paveldo objektų ir 1 savivaldybės saugomas gamtos paveldo objektas (žr. 8 pav.).

Valstybės saugomi gamtos paveldo objektai (viso 13)	Pastabos
Šešios Labanoro pušys	Palaipsniui džiūsta
„Ožkos“ akmuo (gamtos paveldo paminklas)	-
Lakajos akmuo	-
Baltagalio pušis	-
„Pušis su koja“	Palaipsniui džiūsta koja
Argirdiškės pušis	-
Alnio pusiasalis	-
Aiseto pusiasalis	-
Mažųjų Siaurių pusiasalis	-
Gaigalinio kadagys	-

Valstybės saugomi gamtos paveldo objektai (viso 13)	Pastabos
Joniškės liepa	-
Juodalksnis „Gumbulis“	-
Peršokšnos piramidinė eglė	-
Savivaldybių saugomi gamtos paveldo objektai (viso 1)	-
Dvikamienė pušis	Vienas kamienas negyvybingas

Šaltinis: Labanoro regioninio parko direkcijos 2009 m. veiklos ataskaita

8 pav. Labanoro RP gamtos paveldo objektai

Šešios Labanoro pušys. Jos auga Labanoro girioje, Švenčionėlių miškų urėdijos Linkmenų girininkijos 99 kvartale (žr. 9 pav.).

Šios Labanoro pušys gražios, didelės ir išlakios. Jos visos auga keliolikos arų plote, visos yra sunumeruotos ir aptvertos tvorelėmis. Siaučiant didesniai vėjui, pušys neatlaiko jo gūsių, todėl dėl vėjo yra pasvirusios, tad sunku išmatuoti jų tikslų aukštį. Tačiau girininkas Jonas Barzdėnas 2011 metų liepos 5 dieną, šias nuostabias Labanoro pušis pamatavo.

Pirmosios pušies skersmuo 62 cm, o aukštis 28 metrai. Antroji pušis - viena iš didžiausių. Jos skersmuo net 86 cm, o aukštis – 30 metrų. Trečioji pušis – 61 cm skersmens ir 31 metro aukščio. Ketvirtosios Labanoro girios pušies skersmuo yra 64 cm, o aukštis - 30 metrų. Penktosios skersmuo tik 58 cm, tačiau aukštis siekia 32 metrus. Pati aukščiausia – šeštoji pušis. Jos aukštis siekia 32 metrus, o skersmuo – 60 cm. (<http://www.travel.lt/turizmas/selectObject.do?locId=2C9AFF06CC1E11D899D4746164617373>, prisijungimo laikas: 2012 11 21)

Šaltinis:

<http://www.valstybiniaimiskai.lt/lt/RekreaciniaiObjektai/Svencioneliumiskuuredija/layouts/ImuepisGallery/gallery.aspx?itemId=22> (prisijungimo laikas: 2012 11 21)

9 pav. Šešios Labanoro pušys

Alnio pusiasalis. Tai hidrografinė vertybė, esanti Labanoro seniūnijoje, Švenčionėlių miškų urėdijos Labanoro girininkijos 91 kv.. Tai išpūdingas moreninis gūbrys, įsiterpęs į ežero

gilumą. Šio pusiasalio ilgis apie 0,54 km, o plotis nuo 0,2 iki 0,3 km. Alnio pusiasalio plotas beveik 17 ha.

Dar vienas Labanoro regioninio parko gamtos paveldo objektas - „Ožkos“ akmuo (žr. 10 pav.). Tai geologinis gamtos paminklas, kuris yra Švenčionėlių miškų urėdijos Pasiaurės girininkijos Juodinėnų miško 22 – amė kvartale.

„Ožkos“ akmens dydis yra: plotis 3,5 metro, ilgis 4 metrai, o aukštis 1,8 metro. Tačiau tai tik matomos akmens dalies matmenys. Nėra žinoma kokia dalis akmens slepiasi po žeme.

Apie šį „Ožkos“ akmenį vyrauja legenda, pasak kurios, kažkada šioje vietoje buvęs didelis dvaras. Piemuo, ganydamas gyvulius pastebėjo, kad atklydusi vilkų gauja drasko ožkas ir avis. Tuomet piemuo gyvulius greit pargynė namo, o kitą rytą grįžęs ir gyvulių bandą vėl atginęs į tą pačią vietą pamatė ant akmens baltą ožką, kuri visą naktį išbuvo ant akmens, todėl vilkai jos nesudraskė. Nuo to laiko šis akmuo ir pavadintas „Ožkos“ akmeniu.

Šaltinis:

<http://www.valstybiniaimiskai.lt/lt/RekreaciniaiObjektai/Svencioneliumiskuuredija/Puslapiai/Oproc.C5proc.BEkosaakmuo.aspx?tipas=8> (prisijungimo laikas: 2012 11 21)

10 pav. „Ožkos“ akmuo

Aiseto pusiasalis – Labanoro valstybės saugomas gamtos paveldo objektas. Tai didžiausias pusiasalis, esantis Aiseto ežere, kurio krantai primena lašo formą. Šis pusiasalis yra Labanoro sen., Švenčionėlių miškų urėdijos Labanoro girininkijos 6 kv.. Aiseto pusiasalio ilgis yra 1,14 km, plotis nuo 0,15 iki 0,35 km, o plotas net 27,4 ha.

Lakajos akmuo (žr. 11 pav.). Šis akmuo stūkso Švenčionėlių miškų urėdijos Lakajos girininkijoje, Juodenėnų miško 145 – ojo kvartalo 4 – amė sklype. Lakajos akmens ilgis yra beveik 7 metrai, tačiau kaip ir kitų akmenų, taip ir šio akmens, nežinoma dalis slypi žemėje. Aplink šį akmenį miške randama daugiau mažesnių ir didesnių akmenų.

2002 metais Lakajos akmuo paskelbtas gamtos paveldo paminklu. (http://svencioniu.krastas.w3.lt/v2/index.php?option=com_content&view=article&id=240:gamto)

[s-paminklai--akmenys-v-venionli-mik-urdijoje&catid=65:2011-m-rugsjo-3-d-etadienis-nr64-1111&Itemid=59](http://www.valstybiniaimiskai.lt/lt/RekreaciniaiObjektai/Svencioneliumiskuuredija/layouts/ImuepisGallery/gallery.aspx?itemId=29), prisijungimo laikas: 2012 11 21).

Šaltinis:

<http://www.valstybiniaimiskai.lt/lt/RekreaciniaiObjektai/Svencioneliumiskuuredija/layouts/ImuepisGallery/gallery.aspx?itemId=29> (žiūrėta: 2012 11 21)

11 pav. Lakajos akmuo

Dvikamienė pušis. Tai Kertuojos miške (Molėtų raj.) auganti dvikamienė pušis (žr. 12 pav.).

Šaltinis: <http://www.mariukasm.lt/aplink-lakajus/> (prisijungimo laikas: 2012 11 21)

12 pav. Dvikamienė pušis

Peršokšnos piramidinė eglė. Ji auga Labanoro RP Peršokšnos kraštovaizdžio draustinyje, esančiame Švenčionių raj. ant Peršokšnos upės kranto (žr. 13 pav.). Ji išsiskiria iš kitų medžių savo taisyklinga ir tobula piramidinės lajos forma. Ši eglė yra užregistruota saugomų teritorijų valstybės kadastre kaip valstybės saugomas botaninis gamtos paveldo objektas. Peršokšno eglė yra prižiūrima nacionalinių ir regioninių parkų direktorių darbuotojų.

Šaltinis: <http://www.balsas.lt/naujiena/517617/ispudingiausias-lietuvos-egles-saugo-valstybe-foto> (prisijungimo laikas: 2012 11 21)

13 pav. Peršokšnos piramidinė eglė

3.3. Labanoro regioninio parko kultūros vertybės

Labanoro regioniniame parke gausu ne tik gamtos vertybių, bet jame gali rasti ir nuostabaus grožio kultūros vertybių. Šios vertybės skirstomos į archeologinius paminklus, architektūrinius paminklus ir vertybes, etnografinius kaimus ir memorialines vietas. (<http://labanoras.am.lt/VI/index.php#a/101>, prisijungimo laikas: 2012 11 21).

Prie archeologinių paminklų priskiriamos keturios senovės gyvenvietės - tai Kulionių, Kertuojos ir Užtilčių I-II gyvenvietės. Taip pat galima priskirti daug išlikusių pilkapių ir pilkapynų, kurių galima priskaičiuoti daugiau nei 20 grupių. 5 piliakalniai – Želvų, Kulionių, Budrių, Čiulėnų ir Kertuojos (žr. 14 pav.). Kertuojos piliakalnis ir senovės gyvenvietė yra archeologinis paminklas. Kertuojos piliakalnio vakarinis šlaitas siekia beveik 12 m aukščio, pietinis – 5-6 metrus, o šiaurinis su rytiniu šiek tiek nuolaidesni. Piliakalnio viršuje yra aikštelė, kurios ilgis 55 metrai, o plotis – 20 metrų, o papėdėje – senovės gyvenvietė, kuri užima 30 x 30 metrų plotą.

Šaltinis: http://www.geocaching.com/seek/cache_details.aspx?guid=8abdd421-4bc2-4b11-87ef-20571273a362 (prisijungimo laikas: 2012 11 21)

14 pav. Kertuojos piliakalnis

Architektūrinėms vertybėms ir paminklams priskiriamos Labanoro bažnyčia ir varpinė (žr. 15 pav.). Ši bažnyčia buvo pastatyta XIX a. Nors ir buvo sudeginta, tačiau žmonės ją atstatė, ir ji vėl puošia Labanoro miestelį. Prie architektūrinių vertybių priskiriamos Januliškio, Stirnių bažnyčios, Rudesos koplyčia ir varpinė.

Šaltinis: <http://www.voruta.lt/senosios-labanoro-baznycios-dvasia-atgime-meno-kuriniuose/> (prisijungimo laikas: 2012 11 21)

15 pav. Naujoji Labanoro Švč. Mergelės Marijos Gimimo bažnyčia su sena varpine

Labanoro regioniniame parke yra ir etnografinio kaimo elementų. Šių elementų galima daugiausiai rasti Obelynės, Maldžiūnų ir Pašekšnių kaimuose.

Prie memorialinių vietų priskiriami 1863 metų sukilimo dalyvių kapai, partizanų žuvimo vieta, žydų genocido vietos, Labanoro mūšio vieta.

3.4. Gamtinio turizmo vystymas Labanoro regioniniame parke

Labanoro regioninis parkas yra saugoma teritorija, pasižyminti nuostabia gamta, biologine įvairove, gamtos ir kultūros paveldo objektais.

Parke kasmet apsilanko daug turistų ir poilsiautojų, kurie apsistoja Labanoro RP įrengtose stovyklavietėse. Tačiau dėl didelio poilsiautojų srauto, ne visada jiems pavyksta rasti laisvų stovyklaviečių, todėl žmonės važinėja ir apsistoja draudžiamose vietose. To pasekoje yra daromas neigiamas poveikis parko gamtai. Poilsiautojai išvykdami taip pat dažnai po savo apsilankymo parke palieka daug šiukšlių, nesutvarko stovyklaviečių, maudyklų ir miško aikštelių.

Atsižvelgus į tai, Labanoro regioniniame parke būtina dar labiau vystyti gamtinį turizmą, kurie gali padėti išsaugoti šį nuostabų parką.

Kaip jau minėjau, didžiausia problema yra poilsiaviečių, maudyklų, šiukšlių dėžių trūkumas. Taip pat trūksta pažintinių takų – maršrutų, kuriais būtų gali keliauti pėsčiomis ar dviračiais. Pradėjus plėtoti ir vystyti gamtinį turizmą Labanoro RP, mano manymu, būtų ne tik apsaugota gamta, bet poilsiautojai taip pat suprastų, kur randasi, ir kaip jie turi elgtis gamtoje, ypač saugomose teritorijose ir tai būtų pirmasis didelis žingsnis į šio turizmo vystymą.

Žmonės privalo suprasti, kad gamta nėra amžina ir, kad po kiekvieno apsilankymo joje turi viską palikti taip, kaip rado, nes ateityje gali nebelikti nei nuostabios gamtos, nei vietų, kur būtų galima ramiai pailsėti ir atitrūkti nuo kasdieninių rūpesčių.

3.5. Skyriaus apibendrinimas

Labanoro regioninis parkas – vienas gražiausių ir didžiausių parkų Lietuvoje. Jis įsikūręs Molėtų, Švenčionių ir Utenos rajonų savivaldybių teritorijose, Utenos ir Vilniaus apskrityse. Parko plotas 1992 metais – 52 848 ha, bet 2002 metais buvo praplėstas iki 55 344 ha ploto. Šis parkas yra saugoma teritorija, kuri įsteigta LR Aukščiausios Tarybos – Atkuriamojo Seimo 1992 m. rugsėjo 24 d. nutarimu Nr. I-2913 „Dėl regioninių parkų ir draustinių įsteigimo“ (Žin., 1992, Nr. 30-913), siekiant išsaugoti vertingus gamtos ir kultūros paveldo rekreaciniu požiūriu Rytų Aukštaitijos kraštovaizdžio kompleksus, jų gamtinę ekosistemą bei kultūros paveldo vertybes, jas tvarkyti ir racionaliai naudoti. (Labanoro regioninio parko direkcijos veiklos ataskaita, 2009).

Labanoro RP pasižymi didele gamtinių vertybių įvairove, savo nuostabiu ir nepaprastu kraštovaizdžiu, ypatingai įvairia gyvūnija ir augalija. Parke gausu valstybės saugomų gamtos paveldo objektų. Tai Šešios Labanoro pušys, „Ožkos akmuo“, Lakajos akmuo, Baltagalio pušis, „Pušis su koja“, Argirdiškės pušis, Alnio, Mažųjų Siaurių ir Aiseto pusiasaliai, Gaigalinio kadagys, Joniškės liepa, Juodalksnis „Gumbulis“, Peršokšnos piramidinė eglė, taip pat savivaldybės saugoma dvikamienė pušis.

Gamtinių vertybių įvairovė neužgožia ir parke esančių kultūros vertybių, kurių čia irgi apstu. Tai ir senosios Kulionių, Kertuojos ir Užtilčių I-II gyvenvietės, pilkapiai ir pilkapynai, 5 piliakalniai – Želvų, Kulionių, Budrių, Čiulėnų ir Kertuojos. Labanoro bažnyčia ir varpinė, Januliškio, Stirnių bažnyčios ir Rudesos koplyčia ir varpinė. Labanoro regioniniame parke gausu ir etnografinio kaimo elementų, kuriuos galima rasti Obelynės, Maldžiūnų ir Pašekšnių kaimuose. Galima pamatyti memorialinių vietų – 1863 metų sukilimo dalyvių kapus, partizanų žuvimo vietą, žydų genocido vietas bei Labanoro mūšio vietą.

Šiame parke kasmet apsilanko daug turistų ir poilsiautojų, kurie apsistoja Labanoro regioniniame parke įrengtose stovyklavietėse. Tačiau didelis poilsiautojų srautas parke reiškia ir stovyklaviečių trūkumą, daug paliktų šiukšlių, apsistojimą draudžiamose vietose.

Todėl norint to išvengti, būtina dar labiau vystyti gamtinį turizmą šiame parke. Jo atsiradimas apsaugotų gamtą nuo netvarkingų ir neišprususių poilsiautojų, kurie tuomet turėtų suprasti, kur randasi, ir kaip turi elgtis gamtoje. Galėtų būti įrengta daugiau stovyklaviečių,

maudyklų, šiukšliadėžių, miško aikštelių, nutiesta pažintinių – mokomųjų takų, kuriais būtų galima keliauti tiek pėsčiomis, tiek dviračiais.

Visi žmonės privalo suprasti, kad gamta nėra amžina, kad po kiekvieno apsilankymo joje reikia viską palikti taip, kaip rado. Todėl galima sakyti, kad svarbiausia gamtinio turizmo idėja – iš gamtos išsinešti tik gražius prisiminimus, o žemėje palikti tik kojų pėdsakus.

4. GAMTINIO TURIZMO VALDYMAS IR VERTINIMAS LABANORO REGIONINIAME PARKE

4.1. Tyrimo metodika

Šio magistrinio darbo tyrimui atlikti buvo pasirinktas dažniausiai taikomas kiekybinio tyrimo metodas – apklausa ir kokybinio tyrimo metodas – interviu. Šių metodų pagalba buvo siekiama gauti kuo daugiau informacijos apie gamtinio turizmo valdymą Labanoro regioniniame parke. Taip pat buvo atlikta gamtinio turizmo valdymo ir vertinimo Labanoro regioniniame parke SSGG analizė.

Apklausa buvo atliekama anketavimo metodu, todėl per gana trumpą laiką buvo galima apklausti daug respondentų. Tyrimui atlikti naudota anketa buvo sudaryta remiantis magistriniame darbe iškeltais tyrimo uždaviniais, tikslu, taip pat buvo atsižvelgta į mokslinės literatūros analizę. Anketinė apklausa buvo atliekama renkant duomenis, kuriems rinkti naudojamas apklausos lapas arba kitaip vadinamas - klausimynas. Jame yra pateikti klausimai, skirti respondentui atsakyti. Anketa respondentams buvo pateikiama asmeniškai ir internetu. Anketos klausimų atsakymai pateikti bendra forma, todėl respondentų atsakymai yra visiškai anonimiški.

Kiekybiniam tyrimui atlikti respondentai buvo pasirenkami tikslinės atrankos būdu. Šis tikslinės atrankos būdas buvo pasirinktas, kadangi jis yra ganėtinai tikslus ir objektyvus pasirinktų respondentų atžvilgiu. Pasak Kardelio (2005), „Tyrėjas į formuojamą grupę įtraukia asmenis, kurie, jo manymu, yra tipiškiausi tiriamojo požymio atžvilgiu“ (Mokslinių tyrimų metodologija ir metodai, 2005).

Tyrimo anketą sudaro 16 uždaro tipo klausimų su pateiktais atsakymais (žr. 1 priedą). Anketinė apklausa buvo atlikta Ukmergės mieste, 2012 metų gruodžio mėnesį. Iš viso buvo išdalinta ir internetu išsiuntinėta 200 anketų, tačiau sugrįžo tik 155 anketos. Vadinasi, anketų grįžtamumas – 78 proc. Peržiūrėjus atsakytas anketas, paaiškėjo, kad visos anketos užpildytos teisingai ir nėra sugadintos.

Svarbiausiu elementu kiekybiniuose tyrimuose laikomas – duomenų apibendrinimas. Taigi, apklausos anketos duomenų analizei buvo taikomas sisteminimo metodas, t.y.: anketos gautų atsakymų grupavimas, svertinio vidurkio apskaičiavimas, grafinis duomenų vaizdavimas bei kriterijų vertinimo metodas. Jo metu atliekamas gautų rezultatų apibendrinimas bei išvadų pateikimas. Taigi, respondentų atsakymai į anketos klausimus yra apibendrinti ir grafiškai apipavidalinti Microsoft Excel programa bei pateikti toliau su atitinkamomis gautomis išvadomis.

Toliau buvo atliekamas kokybinis tyrimas – interviu. Buvo vykdomas standartizuotas interviu metodas, kurio metu, klausimai jau buvo iš anksto numatyti ir pateikti pokalbio metu tiriamajam asmeniui. Šis kokybinio tyrimo metodas – interviu, yra geras tuo atžvilgiu, kad yra paliekama respondentui laisvė atsiskleisti ir papasakoti savo asmeninę patirtį, pateikti savo turimas žinias ir nuomonę bei vertinimus apie tyrimo objektą. Interviu metodas nuo anketinės apklausos skiriasi tuo, jog informacija yra gaunama žodžiu. Todėl tai leidžia lengviau ir labiau pažinti tiriamąjį asmenį. Pokalbis su respondentu turi būti laisvas, norint puikiai suprasti jo dėstomas mintis.

Interviu metodui atlikti buvo pasirinkti 4 specialistai. Jie buvo pasirenkami tikslinės atrankos būdu. Taigi, interviu dalyvavo: Aukštaitijos nacionalinio parko ir Labanoro regioninio parko direkcijos gamtos skyriaus vedėjas, gamtos skyriaus vyr. specialistė ir vyr. specialistas bei informacijos ir kultūros paveldo skyriaus vyresnysis specialistas rekreacijai.

Visų pirma, su jais buvo susisiepta telefonu, norint užmegzti kontaktą. Tuomet buvo prisistatyta, supažindinta su atliekamu tyrimu, jo tikslu, surinktų duomenų naudojimu ir analizavimu. Respondentams sutikus dalyvauti, jiems buvo elektroniniu paštu išsiųsti interviu klausimai susipažinimui. Iš viso interviu sudarė 9 atviro tipo klausimai (žr. 2 priedą). Peržiūrėję gautus klausimus, respondantai sutiko jiems patogiu metu dalyvauti interviu ir atsakyti į pateiktus klausimus. Klausimai ir atsakymai į juos yra pateikti toliau, su jų analizėmis ir išvadomis.

Gamtinio turizmo valdymo ir vertinimo Labanoro regioniniame parke analizei buvo atlikta SSGG (stiprybių, silpnybių, galimybių, grėsmių) analizė. Ši analizė ir jos rezultatai gali padėti puikiai atskleisti būdingus tos vietos bruožus. Anot Bagdonienės ir Hopenienės (2006), „Ji gali būti įvardijama idealia, rizikinga, brandžia arba problemine. Kai vietai būdinga daug galimybių, o didelės grėsmės – neskaitlingos, ji laikoma idealia. Rizikinga yra ta vieta, kuri turi ne tik daug galimybių, bet ir didelių grėsmių. Sudėtingiausia situacija probleminėse vietose: jos turi mažai galimybių, kuriomis gali pasinaudoti, o daug ir pavojingų grėsmių padėtį dar labiau pasunkina“. (Vietos marketingas, 2006)

SSGG analizė yra atliekama nustačius nagrinėjamos vietos vidines stiprybes ir silpnybes, taip pat išorines galimybes ir grėsmes, kurios vėliau yra analizuojamos, ir taip gaunamas atitinkamas sprendimas.

SSGG analizė yra apibūdinama taip:

Stiprybės – tai vidiniai aspektai, kurie gali padėti pagerinti tam tikros veiklos sėkmingą įgyvendinimą.

Silpnybės – vidiniai aspektai, galintys susilpninti tam tikros veiklos sėkmingą įgyvendinimą.

Galimybės – tai vidiniai ir išoriniai aspektai. Jie padeda sėkmingai įgyvendinti planuojamą veiklą ar procesą.

Grėsmės – tai tam tikri išoriniai veiksniai ir aplinka, kurie gali susilpninti tam tikros veiklos sėkmingą įgyvendinimą. (Mierauskas, 2009)

SSGG analizė buvo atlikta remiantis mokslinės literatūros analize, atlikta anketine apklausa ir ekspertų interviu. Atlikus šią analizę ir įvertinus visas stiprybes, silpnybes, galimybes ir grėsmes, reikia įvertinti esamą padėtį ir sukurti jai reikalingus sprendimo etapus.

4.2. Gamtinio turizmo valdymo ir vertinimo Labanoro regioniniame parke lankytojų analizė

Atlikus anketinę apklausą ir apklausus 155 respondentus, gauti rezultatai buvo apibendrinti ir toliau pateikti grafiškai pavaizduoti su atitinkamomis išvadomis.

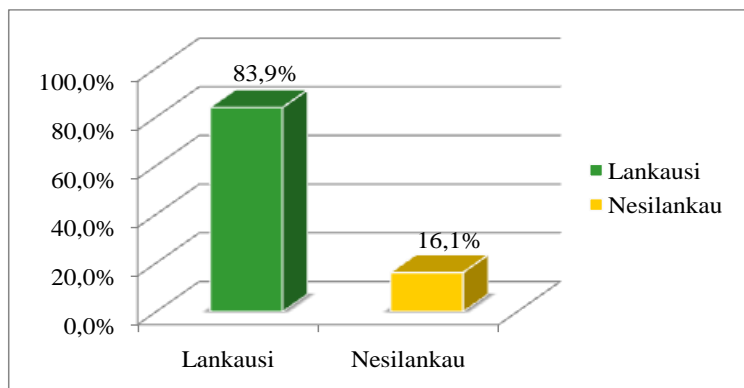
2 lentelė. Respondentų lytis, amžius, išsilavinimas (proc.)

Lytis	Vyrai			Moterys	
	41,3 proc.			58,7 proc.	
Amžius	18 – 25	26 - 35	36 – 45	46 - 55	56 ir daugiau
	41,9 proc.	27,1 proc.	16,1 proc.	9,7 proc.	5,2 proc.
Išsilavinimas	Pagrindinis	Vidurinis	Aukštesnysis	Aukštasis	Kita
	0,7 proc.	16,8 proc.	21,9 proc.	60,6 proc.	0 proc.

Šaltinis: Sudaryta autorės

Lentelėje matome, kad apklausoje dalyvavo daugiau nei pusė moterų – 58,7 proc. ir 41,3 proc. vyrų. Skirstant pagal amžiaus grupes, daugiausiai buvo apklausta 41,9 proc. respondentų nuo 18 iki 25 metų amžiaus, 26 – 35 metų apklaustųjų buvo – 27,1 proc., nuo 36 iki 45 metų – 16,1 proc. 46 – 55 metų amžiaus grupę sudarė 9,7 proc. respondentų ir 56 ir daugiau amžiaus grupę sudarė 5,2 proc. Pagal išsilavinimą, didžiąją dalį (60,6 proc.) sudarė aukštąjį išsilavinimą turintys respondentai. Taip pat nemažai aukštesnįjį (21,9 proc.) ir vidurinį – 16,8 proc. išsilavinimą turintys respondentai. Taip pat buvo ir pagrindinį išsilavinimą turintys apklaustieji – 0,7 proc..

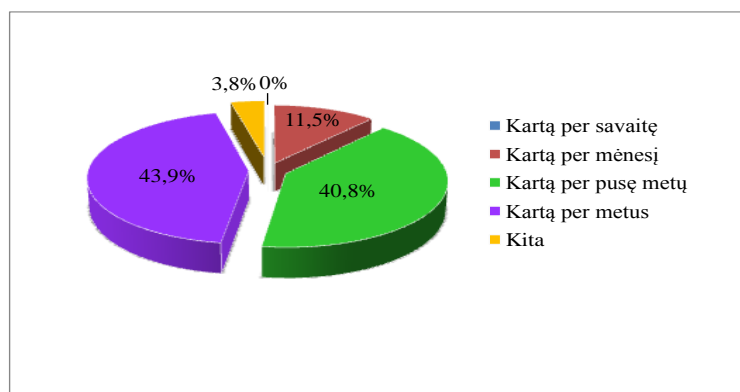
Galima daryti išvadą, kad didžiąją dalį respondentų sudarė moterys. Respondentų amžius svyruoja nuo 18 iki 25 metų amžiaus, o daugiausiai atsakiusių - turėjo aukštąjį išsilavinimą.

16 pav. Saugomų teritorijų lankomumas (proc.)

Atliekant tyrimą, buvo labai svarbu sužinoti, ar respondentai lankosi saugomose teritorijose, tokiose kaip nacionaliniai, regioniniai parkai ir kitos saugomos teritorijos. Taigi, peržiūrėjus ir suskaičiavus respondentų nuomones, matome, kad net 83,9 proc. visų apklaustųjų lankosi saugomose teritorijose ir tik 16,1 proc. - nesilanko.

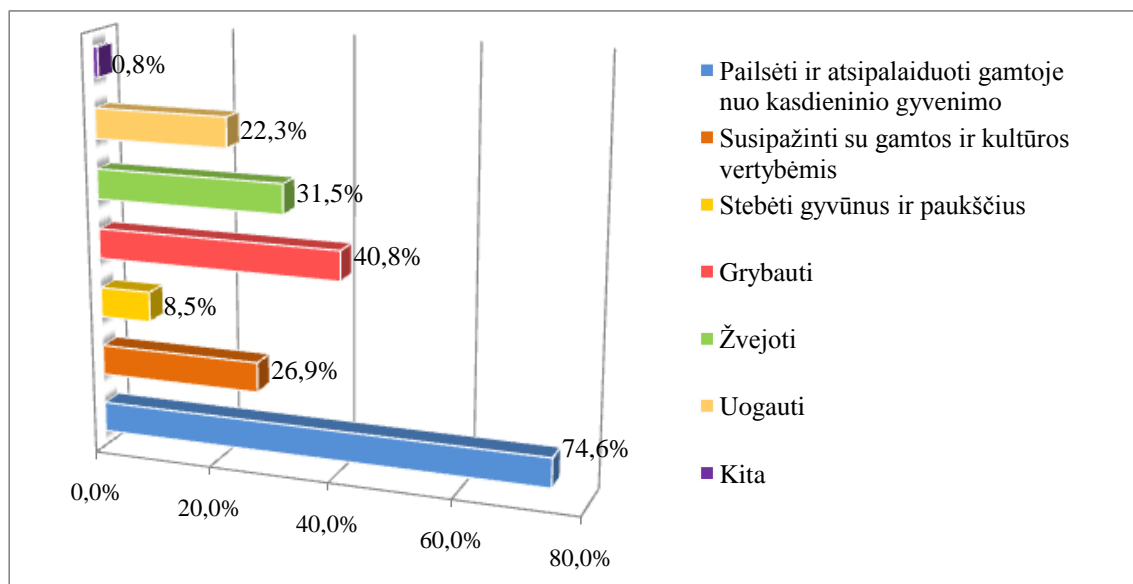
Galima teigti, kad beveik visi respondentai lankose tam tikrose saugomose teritorijose, ir tik maža dalis to nedaro.

17 pav. Lankymosi saugomose teritorijose dažnumas (proc.)

Kaip matome 17 pav., respondentai saugomose teritorijose lankosi labai įvairiai. Daugiausiai apklaustųjų lankosi kartą per metus. Tai sudaro 43,9 proc. Taip pat daug respondentų lankosi kartą per pusę metų – net 40,8 proc. Respondentai, kurie atsakė, jog lankosi kartą per mėnesį, sudaro 11,5 proc. Kartą per savaitę saugomose teritorijose nesilanko nei vienas apklausoje dalyvavęs respondentas. Tačiau 3,8 proc. nurodė, kad šiose teritorijose lankosi 2 – 3 kartus per metus, 3 – 4 kartus per metus, 5 kartus ir rečiau nei kartą per metus.

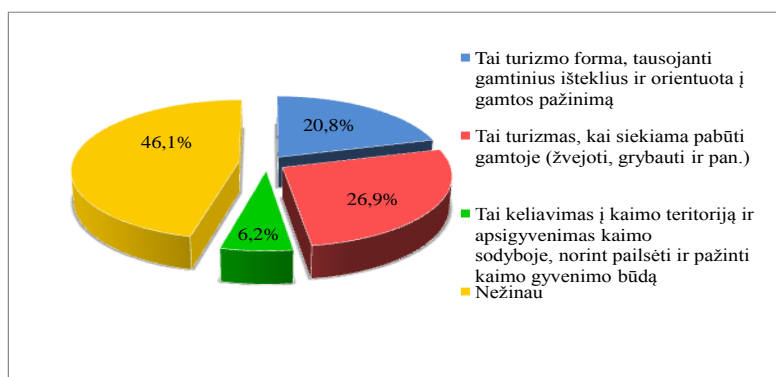
Apibendrinant šiuos respondentų atsakymus, galima teigti, kad jie saugomose teritorijose dažniausiai lankosi vasaros atostogų metu, savaitgaliais, kuomet gali pailsėti ir atgauti jėgas gamtos prieglobstyje, pasigrožėti gamta ir jos teikiamomis gėrybėmis, pažvejoti.

18 pav. Tikslai, dėl ko respondentai lankosi saugomose teritorijose (proc.)

Iš diagramoje pateiktų duomenų matome, kad dažniausiai respondentai saugomose teritorijose lankosi pailsėti ir atsipalaiduoti gamtoje nuo kasdieninio gyvenimo. Taip mano daugiau nei pusė apklaustųjų - net 74,6 proc. Šiek tiek mažiau, nei pusė (t.y. 40,8 proc.) respondentų – lankosi, norėdami pagrybauti, 31,5 proc. - pažvejoti. Pakankamai daug - 26,9 proc. respondentų, lankosi saugomose teritorijose, norėdami susipažinti su gamtos ir kultūros vertybėmis. Taip pat 22,3 proc. atvyksta uogauti, 8,5 proc. - stebėti gyvūnų ir paukščių ir, tik 0,8 proc. apklaustųjų, užsiima kita veikla, pvz. - sportuoja, bėgioja.

Galime daryti išvadą, kad daugiausiai žmonių vyksta į saugomas teritorijas pailsėti ir atsipalaiduoti nuo kasdieninių rūpesčių, žvejoti, grybauti ir užsiimti kita veikla, kuri jiems suteikia džiaugsmo. Žmonės negali pailsėti triukšmingoje miesto aplinkoje, todėl saugomos teritorijos yra puikus pasirinkimas ramybės, poilsio ir atsipalaidavimo atžvilgiu.

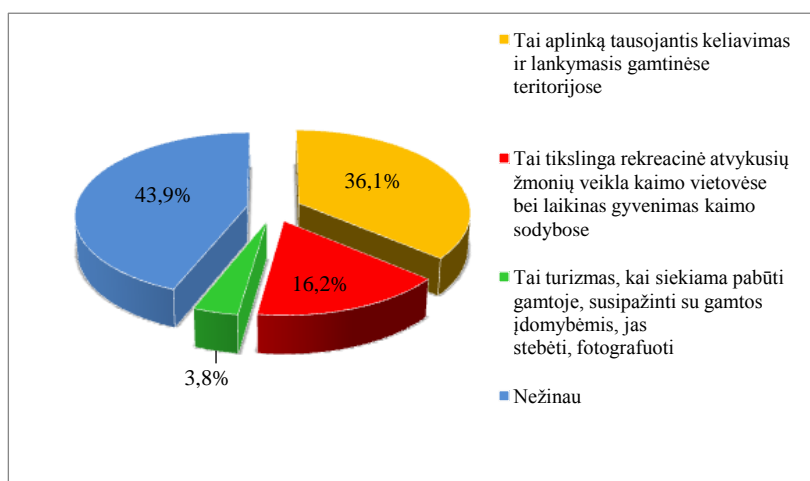

19 pav. Respondentų nuomonė, kas yra gamtinis turizmas (proc.)

Buvo labai įdomu sužinoti, ar respondentai žino, kas yra gamtinis turizmas, todėl anketoje jiems buvo pateiktas klausimas, kas jų nuomone, yra gamtinis turizmas.

Taigi, daugiausiai, 46,1 proc. respondentų atsakė, kad nežino, kas yra gamtinis turizmas. 26,9 proc. mano, kad gamtinis turizmas - tai turizmas, kai siekiama pabūti gamtoje (žvejoti, grybauti ir pan.), susipažinti su gamtos įdomybėmis, jas stebėti, fotografuoti, ir - jie atsakė teisingai. 20,8 proc., gamtinį turizmą supranta kaip turizmo formą, tausojančią gamtinius išteklius, ir kuri yra orientuota į gamtos pažinimą ir patyrimą, organizuojamą, siekiant mažai paveikti aplinką. 6,2 proc. apklaustųjų mano, kad tai keliavimas į kaimo teritoriją ir apsigyvenimas kaimo sodyboje, norint pailsėti ir pažinti kaimo gyvenimo būdą.

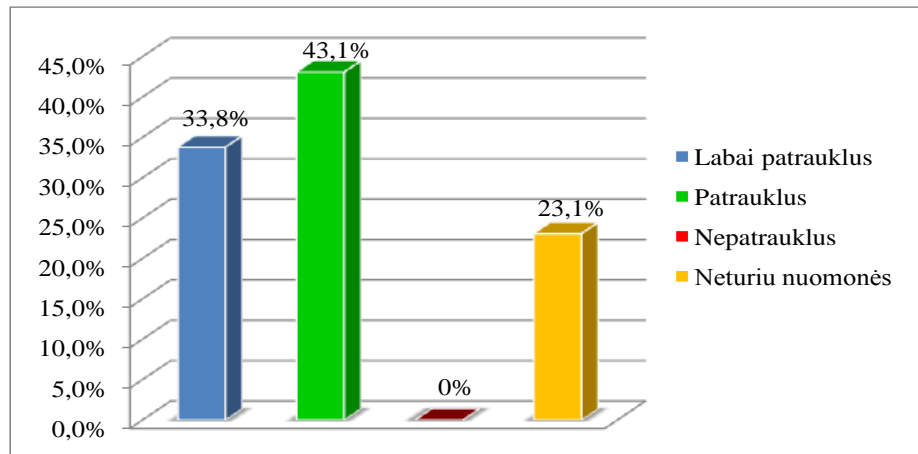
Galima teigti, kad dauguma respondentų tiksliai nėra įsitikinę gamtinio turizmo sąvokos reikšme, todėl dauguma nežino, ką jis reiškia. Tai gali lemti per mažą jų domėjimąsi šia turizmo forma, arba yra pateikiama per mažai informacijos apie gamtinį turizmą.

20 pav. Respondentų nuomonė, kas yra ekologinis turizmas (proc.)

Respondentų taip pat buvo klausiama ne tik apie gamtinį turizmą, bet ir apie ekologinio turizmo reikšmę. Taigi, mažiau nei pusė apklaustųjų, t.y. 43,9 proc. atsakė, kad nežino, kas yra ekologinis turizmas. 36,1 proc. respondentų mano, kad tai aplinką tausojantis keliavimas ir lankymasis gamtinėse teritorijose, norint pažinti, patirti, pasidžiaugti gamta bei skatinti aplinkos išsaugojimą ir neigiamą poveikį aplinkai. Visi jie mano teisingai, nes tai ir yra ekologinis turizmas. Respondentų, manančių, kad tai tikslinga rekreacinė atvykusių žmonių veikla kaimo vietovėse bei laikinas gyvenimas kaimo sodybose buvo 16,2 proc. ir tik 3,8 proc. mano, kad tai turizmas, kai siekiama pabūti gamtoje, susipažinti su gamtos įdomybėmis, jas stebėti ir fotografuoti, tačiau jie taip pat nėra visiškai teisūs.

Apibendrinant galima teigti, kad respondentai taip pat nėra tiksliai įsitikinę ekologinio turizmo sąvokos atžvilgiu. Tą galėjo lemti per mažas žinių bagažas ar siauras domėjimasis esamomis turizmo formomis.

21 pav. Respondentų nuomonė, apie gamtinio turizmo patrauklumą LRP (proc.)

Iš 21 pav. pateiktų duomenų apie gamtinio turizmo patrauklumą matome, kad beveik pusė respondentų (43,1 proc.) mano, kad gamtinis turizmas yra patrauklus vystyti Labanoro regioniniame parke. Šiek tiek mažiau – 33,8 proc. teigia, kad jis labai patrauklus. 23,1 proc. apklaustųjų neturėjo nuomonės apie gamtinio turizmo patrauklumą, o manančių, kad šis turizmas yra nepatrauklus – neatsirado.

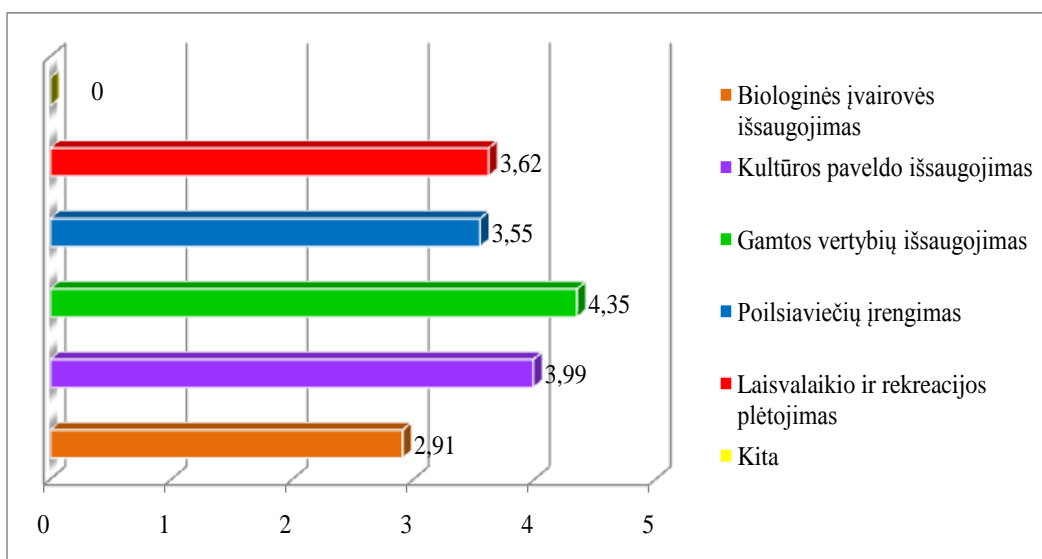
Galima daryti išvadą, kad gamtinis turizmas, respondentų nuomone, yra tikrai labai patrauklus, be kurio gamta būtų pakankamai greitai niokojama ir žalojama, o to pasekoje ji galėtų ir visai išnykti.

3 lentelė. Svarbiausi produktai, vystant gamtinį ir ekologinį turizmą Labanoro regioniniame parke

Vertinimo balas						Vertinimo vidurkis
	1	2	3	4	5	
Gamtinio turizmo produktai ir vertinimo balų pasikartojamumas						
Biologinės įvairovės išsaugojimas	3	5	29	37	26	2,91
Kultūros paveldo išsaugojimas	1	7	34	38	50	3,99
Gamtos vertybių išsaugojimas	2	4	12	41	71	4,35
Poilsiaviečių įrengimas	5	17	38	41	29	3,55
Laisvalaikio ir rekreacijos plėtojimas	7	17	26	49	31	3,62
Kita	0	0	0	0	0	0

Šaltinis: Sudaryta autorės

Anketoje pateiktoje, respondentams, buvo nurodyti keli produktai, kurie yra svarbiausi, vystant gamtinį ir ekologinį turizmą Labanoro regioniniame parke. Respondentai turėjo pažymėti, kas jų nuomone, vystant gamtinį ir ekologinį turizmą, yra visai nesvarbu, mažiau svarbu, vidutiniškai svarbu, svarbu ir labai svarbu. Lentelėje pateikti šie svarbiausi produktai su respondentų nuomonėmis ir apskaičiuotais vertinimo vidurkiais. Aiškesniam jų įvertinimui toliau pateikiama diagrama (22 pav.).

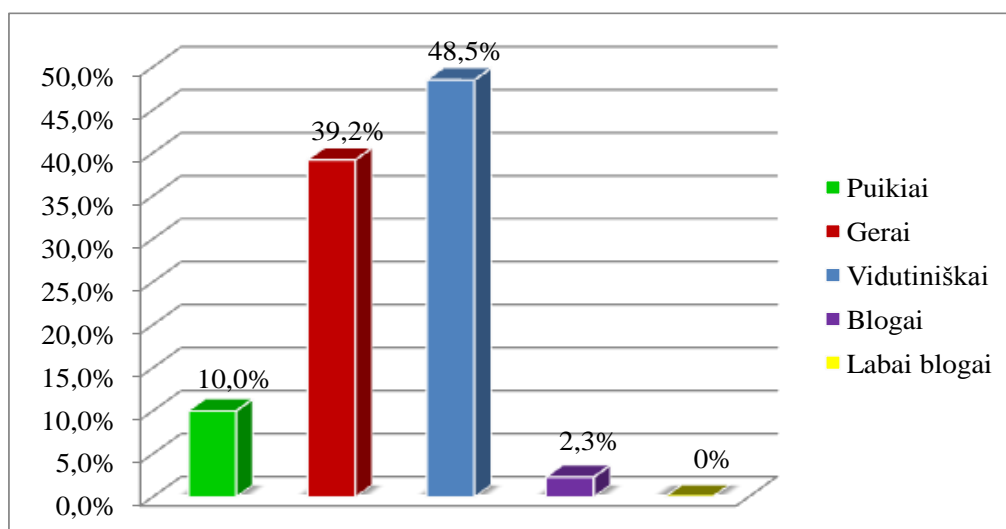
Vertinimo balas (1 – visai nesvarbu, 2 – mažiau svarbu, 3 – vidutiniškai svarbu, 4 – svarbu, 5 – labia svarbu)

22 pav. Apklaustųjų nuomonė, kas svarbiausia vystant gamtinį ir ekologinį turizmą Labanoro regioniniame parke (proc.)

Iš diagramoje pateiktų duomenų matome, kad respondentų nuomone, svarbiausias produktas vystant gamtinį ir ekologinį turizmą Labanoro regioniniame parke, yra gamtos vertybių išsaugojimas. Taip mano dauguma respondentų. Šio produkto vertinimo vidurkis balais yra didžiausias – 4,35 balo. Šiek tiek mažesnę balą surinko kultūros paveldo išsaugojimas – 3,99, tačiau jis taip pat yra labai svarbus. Taip pat apklaustieji mano, kad svarbus yra laisvalaikio ir rekreacijos plėtojimas – 3,62 balo, poilsiaviečių įrengimas – 3,55 balo ir 2,91 balo – biologinės įvairovės išsaugojimas. Respondentai turėjo galimybę ir patys įrašyti savo produktą, tačiau, nei vienas to nepadarė.

Galime teigti, kad nors respondentai pasirinko tokį šių produktų vertinimą pagal balus, tačiau jie visi yra pakankamai svarbūs gamtinio ir ekologinio turizmo vystyme Labanoro regioniniame parke: vieni mažiau, kiti - daugiau. Visus juos reikėtų vystyti, tačiau, gerai apgalvojus, apsvarsčius jų plusus ir minusus, pasirinkti, nuo ko būtų naudingiausia ir efektyviausia pradėti.

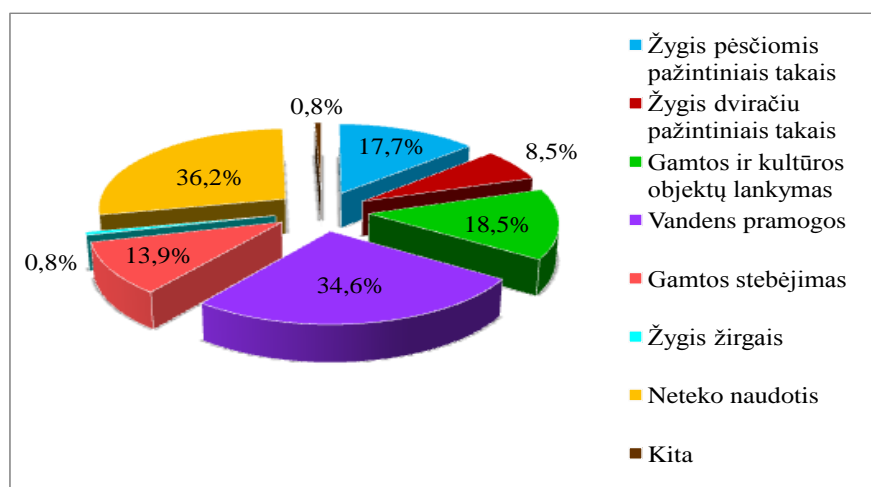

23 pav. Labanoro regioniniame parke esančių lankomų objektų pritaikymas gamtinio turizmo vystymui (proc.)

Buvo įdomu sužinoti, kaip respondentai vertina Labanoro regioniniame parke esančių lankomų objektų pritaikymą gamtinio turizmo vystymui. Taigi, beveik pusė apklaustųjų mano, kad parke esantys objektai pritaikyti lankymuisi yra vidutiniškai – 48,5 proc.. Šiek tiek mažiau, 39,2 proc. mano, kad pritaikyti gerai, ir tik 10 proc. - objektai pritaikyti puikiai. Vis dėlto - 2,3 proc. respondentų mano, kad objektų pritaikymas lankymuisi yra blogas. Labai blogai įvertinusių nebuvo.

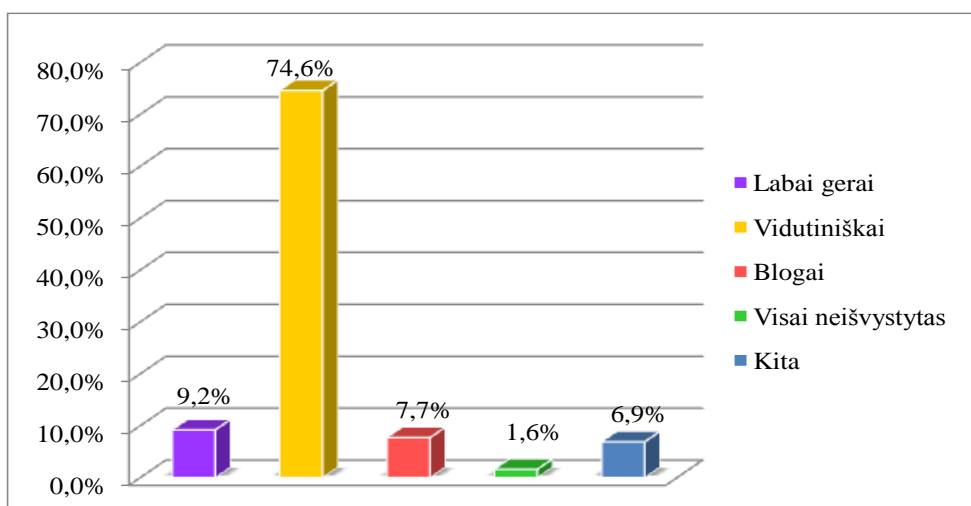
Apibendrinant galima teigti, kad parke esančių lankomų objektų pritaikymas gamtinio turizmo vystymui nėra labai geras, tačiau nėra ir labai blogas. Jis - vidutiniškas. Reikėtų pamąstyti ir, įvertinus situaciją, kažką keisti, kad objektų pritaikymas gamtinio turizmo vystymui pagerėtų. Taip būtų galima pritraukti ir daugiau lankytojų į šį parką.

24 pav. Gamtinio turizmo produktai, kuriais teko naudotis respondentams lankantis LRP (proc.)

24 pav. matome, kokiais gamtinio turizmo produktais teko naudotis respondentams, lankantis Labanoro regioniniame parke. Tačiau daugiausiai atsakiusiųjų (36,2 proc.) pažymėjo, kad jiems neteko naudotis jokiais gamtinio turizmo produktais. Šiek tiek mažiau (34,6 proc.) atsakė, kad jiems daugiausiai teko naudotis vandens pramogomis, tokiomis kaip: valtys, baidarės ir kitos nemotorinės priemonės. Taip pat 18,5 proc. respondentų teko lankyti gamtos ir kultūros objektus, 17,7 proc. - keliauti pėsčiomis pažintiniais takais, 13,9 proc. - stebėti gamtą. Žygyje dviračiais pažintiniais takais keliavo 8,5 proc. apklaustųjų, 0,8 proc. - teko keliauti po Labanoro regioninį parką žirgais ir 0,8 proc. pažymėjo kita, nurodydami priežastį – nežinau.

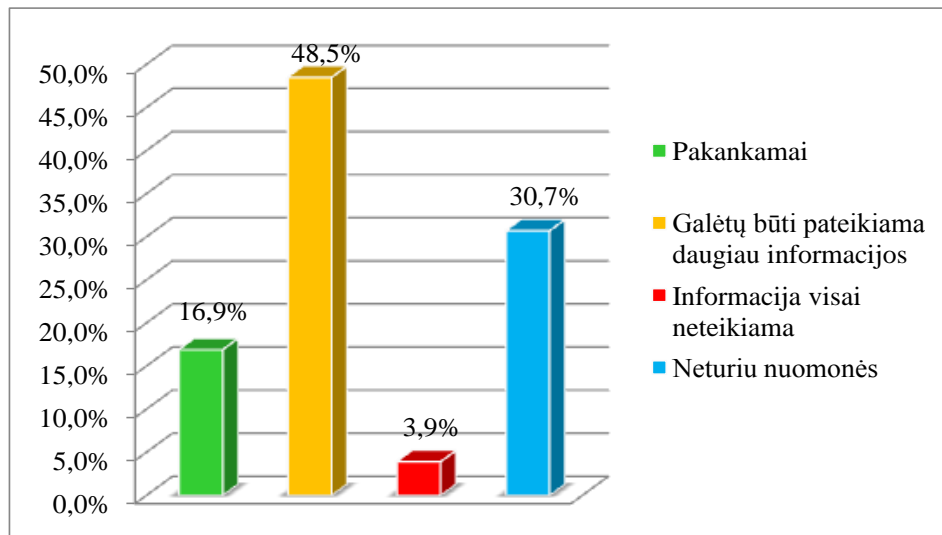
Galima daryti išvadą, kad respondentai yra išbandę daug gamtinio turizmo produktų, tačiau daugumai respondentų šiais produktais nėra tekę naudotis. Vadinasi, arba jie turi per mažai informacijos apie juos, arba tiesiog neturi noro ar laiko visa tai išbandyti. Kaip bebūtų gaila, Labanoro regioninio parko gamta nuostabi, o keliauti ja ir stebėti aplinką turėtų būti įdomu kiekvienam.

25 pav. Apklaustųjų nuomonė, apie gamtinio turizmo išvystymą Labanoro regioniniame parke (proc.)

Norint sužinoti respondentų nuomonę apie gamtinio turizmo išvystymą Labanoro regioniniame parke, anketoje pateikėme jiems tokį klausimą. Kaip matome 25 pav. daugiau nei pusė (74,6 proc.) respondentų gamtinio turizmo išvystymą parke vertina vidutiniškai. Tik 9,2 proc. apklaustųjų - labai gerai. 7,7 proc. - blogai, 6,9 proc. respondentų atsakymuose pažymėjo kita, įrašydami tokias priežastis – nežinau ir neturiu nuomonės, ir 1,6 proc. respondentų mano, kad gamtinis turizmas - visai neišvystytas LRP.

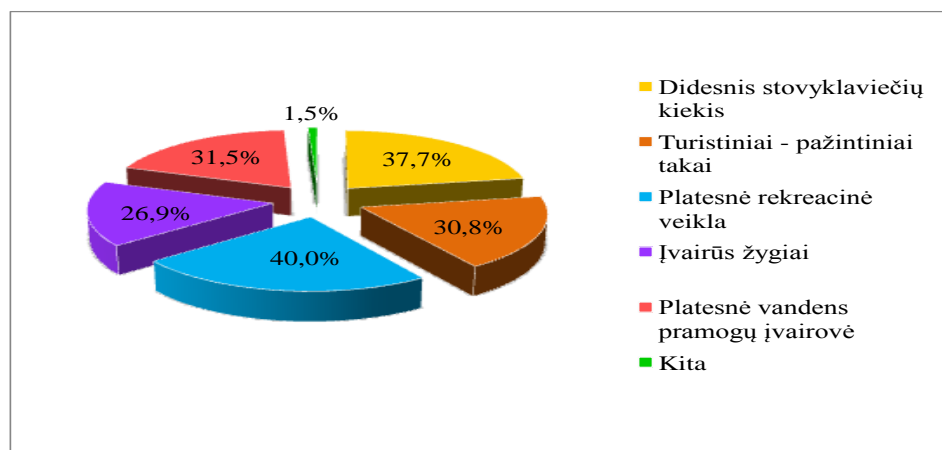
Galime teigti, kad gamtinio turizmo išvystymas yra pakankamai vidutiniškas. Tačiau reiktų pagalvoti, kaip galima būtų šį turizmą išvystyti labiau.

26 pav. Respondentų nuomonė, ar yra pakankamai pateikiama informacijos apie gamtinį turizmą LRP (proc.)

26 pav. matome, kad beveik pusė (48,5 proc.) apklaustųjų mano, kad informacijos apie gamtinį turizmą Labanoro regioniniame parke galėtų būti pateikiama daugiau. Šiek tiek mažiau – 30,7 proc. respondentų apie informacijos pateikimą neturi nuomonės. Informacijos yra pateikiama pakankamai – mano 16,9 proc. ir tik 3,9 proc. pažymėjo, kad informacijos visai nėra.

Apibendrinus visus gautus duomenis, galime teigti, kad daugumai respondentų informacijos apie gamtinį turizmą šiame parke yra pateikiama per mažai. Taip pat nemažai apklaustųjų neturi nuomonės, o tai galėtų reikšti, kad jie šia informacija arba visai nesidomėjo, arba nerado. Taigi, reikėtų pateikti daugiau informacijos ir įvairesne forma, kad būtų prieinama kuo didesniai skaičiui žmonių.

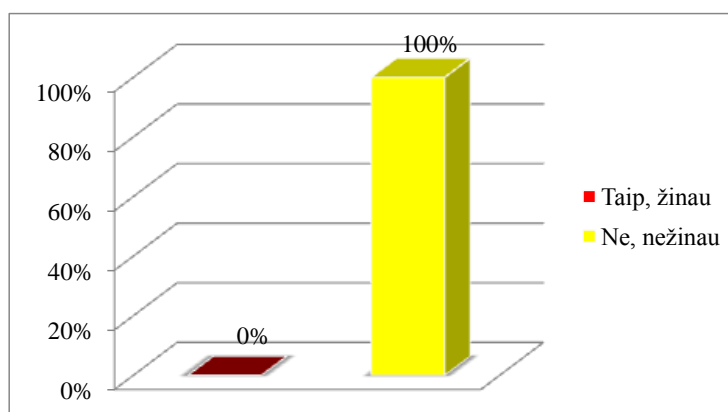

27 pav. Respondentų nuomonė, kas juos paskatintų dažniau lankytis parke (proc.)

Buvo įdomu sužinoti, kas paskatintų respondentus dažniau lankytis Labanoro regioniniame parke. Taigi, daugiausiai apklaustųjų (40,0 proc.) mano, kad juos paskatintų

lankytis parke platesnė rekreacinė veikla, 37,7 proc. - didesnis stovyklaviečių kiekis, šiek tiek mažiau, 31,5 proc. - vandens pramogų įvairovė. 30,8 proc. respondentų - turistiniai – pažintiniai takai, 26,9 proc. paskatintų lankytis įvairūs žygiai ir tik 1,5 proc. pažymėjo kita, įrašydami - neturiu nuomonės.

Galima daryti išvadą, kad praplėtus gamtinio turizmo produktų sąrašą Labanoro regioniniame parke, lankytusi žymiai daugiau žmonių. Taip pat reikėtų pagalvoti ir apie didesnę stovyklaviečių kiekį, kitaip gali atsitikti taip, kad atvykę žmonės pailsėti tai darys bet kur, padarydami didelę ir sunkiai atstatomą žalą gamtai.

28 pav. Apklaustųjų nuomonė, apie gamtinio turizmo atvejus LRP (proc.)

Buvo įdomu sužinoti, ar respondentai žino kokių nors gamtinio turizmo atvejų Labanoro regioniniame parke. Tačiau vienbalsiai, 100 proc. visi atsakė, kad nežino nei vieno tokio atvejo.

Taigi, galima teigti, kad tai gali lemti per mažas informacijos kiekis apie šį parką ir jame esančius turizmo produktus, arba tiesiog žmonių nenorą sužinoti ir patirti kažką naujo.

4.3. Aukštaitijos nacionalinio parko ir Labanoro regioninio parko direkcijos, specialistų nuomonė apie gamtinio turizmo valdymą ir vertinimą Labanoro regioniniame parke

Kaip jau minėjau, interviu metodui atlikti buvo pasirinkti 4 Aukštaitijos nacionalinio parko ir Labanoro regioninio parko direkcijos specialistai. Jie buvo pasirinkti todėl, kad turi daug profesinės ir asmeninės patirties, informacijos apie tiriamą problemą. Taigi, interviu dalyvavo: Aukštaitijos nacionalinio parko ir Labanoro regioninio parko direkcijos gamtos skyriaus vedėjas, gamtos skyriaus vyr. specialistė ir vyr. specialistas, bei informacijos ir kultūros paveldo skyriaus vyresnysis specialistas rekreacijai. Jų atsakymus į klausimus galite pamatyti 3 – 6 prieduose.

Visiems interviu dalyviams buvo užduoti 9 vienodo ir atviro tipo klausimai, į kuriuos jie turėjo atsakyti.

Pirmajame klausime buvo norima sužinoti specialistų nuomonę apie gamtinio ir ekologinio turizmo sąvokų skirtingumą: „Jūsų nuomone, ar gamtinis turizmas skiriasi nuo ekologinio turizmo? Jei taip, tai kuo?“

Aukštaitijos nacionalinio parko ir Labanoro regioninio parko direkcijos gamtos skyriaus vedėjo nuomone, *gamtinis ir ekologinis turizmas skiriasi. Ekologinis turizmas labiau siejamas su kaimo turizmo sodybomis. Tačiau dažnas poilsį kaimo turizmo sodybose supranta kaip tik maudymąsi pirtelėse, ežere ar žvejybą. Tačiau ekologinis turizmas labiau siejamas su turizmo sodybų teikiamomis paslaugomis, tarkim, jodinėjimasis žirgais, duonos kepimas, sūrių gamyba ir pan. O gamtinis turizmas - tai toks turizmas, kuris nekenkia gamtai. Pvz., žmogus myli gamtą, lekia jos fotografuoti nepaisydamas ar po jo apsilankymo gamtoje paliks paukštis lizdą ar ne, ar liks gyvas augaliukas ar ne, ir pan.*

Gamtos skyriaus vyr. specialisto nuomone, *gamtinis ir ekologinis turizmas iš esmės nesiskiria. Gamtinis - labiau pažintinis: tai paukščių stebėjimas, augalų ir buveinių pažinimas. Ekologinis turizmas labiau yra poilsinis.*

Informacijos ir kultūros paveldo skyriaus vyr. specialisto rekreacijai nuomone, *ekologinis turizmas yra draugiškesnis aplinkai, didesnis dėmesys skiriamas gamtos ir kultūros vertybių išsaugojimui.*

Gamtos skyriaus vyr. specialistės nuomone, *šie turizmai skiriasi. Gamtinis turizmas apima turizmą gamtoje plačiąja prasme, o ekologinis turizmas – labiau orientuotas į ekologišką keliavimą, siekiant kuo mažiau paveikti aplinką.*

Apibendrinant galima daryti išvadą, kad beveik visi specialistai mano, kad gamtinis turizmas nuo ekologinio turizmo skiriasi. Gamtinis turizmas yra labiau aplinkai draugiškas turizmas, kuris nekenkia gamtai: tai ir paukščių stebėjimas, augalų, buveinių pažinimas. Ekologinis turizmas siejamas su turizmu kaimo turizmo sodybose, kuriose galima užsiimti įvairiais amatais ir paslaugomis, tokiomis, kaip jodinėjimas žirgais, duonos kepimas, sūrių gamyba ir kt.

Toliau jiems buvo pateiktas klausimas apie gamtinio ir ekologinio turizmo patrauklumą. „Kaip manote, ar Labanoro regioninis parkas yra patrauklus plėtoti gamtinį ir ekologinį turizmą?“

Gamtos skyriaus vyr. specialisto nuomone, *parkas labai patrauklus. Yra daug ežerų, didelis miškingumas ir mažas apgyvendinimas.*

Informacijos ir kultūros paveldo skyriaus vyresnysis specialistas rekreacijai mano, kad *Labanoro regioninis parkas patrauklus turizmui – ežerai, miškai, mažai žmogaus paliesta gamta.*

Gamtos skyriaus vedėjo nuomone, *parkas patrauklus plėtoti gamtinį ir ekologinį turizmą, kaip ir bet kuri teritorija. Tai gražiausios, įdomiausios vietos saugomose teritorijose. Labanoro regioninis parkas irgi niekuo nesiskiria, nes turi ką parodyti. Šiame parke yra puikiausios galimybės vystyti gamtinį ir ekologinį turizmą, ir tai yra daroma.*

Gamtos skyriaus vyr. specialistės manymu, *kai kurios atskiros parko vietos yra patrauklios daugiau, kitos – mažiau.*

Galime daryti išvadą, kad visi Aukštaitijos nacionalinio parko ir Labanoro regioninio parko direkcijos specialistai mano, kad Labanoro regioninis parkas yra patrauklus plėtoti gamtinį ir ekologinį turizmą. Parkas yra labai gražus ir įdomus, jame daug ežerų, didelis miškingumas, gamta mažai paliesta žmogaus, todėl tai puiki vieta plėtoti gamtinį ir ekologinį turizmą, ir šie turizmai čia yra plėtojami. Toks klausimas buvo pateiktas ir anketavimo metu respondentams, kurie taip pat mano, kad LRP yra patrauklus plėtoti gamtinį turizmą – 43,1 proc. Net 33,8 proc., kad šis parkas netgi yra labai patrauklus ir 23,1 proc. respondentų neturėjo nuomonės. Nei vienas apklaustųjų nemano, kad parkas gali būti nepatrauklus šio turizmo plėtojimui. Taigi apibendrinant, Labanoro regioninis parkas turi visas sąlygas gamtinio turizmo plėtojimui.

Trečiu klausimu buvo norėta sužinoti „Ar dabartinė parko būseną atitinka gamtinio turizmo sąlygas? Ar pakankamai yra įrengta poilsiaviečių, maudyklų, šiukšliadėžių, pažintinių ir turistinių takų, ar išplėtotas vandens turizmas?“.

Gamtos skyriaus vedėjas nurodė, kad *dabartinė parko būseną tinka gamtiniam turizmui. Parkas yra turtingas savo gamta, biologine įvairove, todėl ištikrųjų yra ką parodyti. Tik aišku, tai neturėtų vykti masiškai. Kas liečia poilsiaviečių, maudyklų, šiukšliadėžių, pažintinių ir turistinių takų, vandens turizmo plėtojimą, tai, mano nuomone, viso to yra pakankamai. Tačiau, kas liečia infrastruktūros atnaujinimą, tai kai kur reikėtų ką nors keisti. Ypač, karštomis vasaros dienomis, ilgiaisiais savaitgaliais, kada visos poilsiavietės būna pilnos, tarkim, žmonės vis važiuoja, susimoka baudas ir vistiek kažkur ne poilsiavietėse, o draudžiamose vietose poilsiauja. Taip, kad galiu pasakyti, kad poilsiaviečių yra pakankamai, tačiau jų vistiek mažai. Kas susiję su vandens turizmo pramogomis, tai viskas yra. O kas liečia šiukšliadėžes, tai mano nuomone, jeigu sugebi atsivežti šiukšlius, tai sugebėk jas ir išsivežti.*

Gamtos skyriaus vyr. specialistas mano, kad *infrastruktūra akivaizdžiai nepakankama. Rekreacinių teritorijų kiekis iš esmės yra pakankamas, tačiau infrastruktūros plėtrą dalinai apsunkina tai, jog dauguma teritorijų yra privačios. Šiuo metu parke yra įrengta 23 stovyklavietės direkcijos pastangomis ir 5 stovyklavietės miškų urėdijos pastangomis. Yra įrengtas vakarinis mėlynasis pėsčiųjų/dviratininkų žiedas su infrastruktūra (informaciniai stendai, šiukšliadėžės, dviračių stovai).*

Informacijos ir kultūros paveldo skyriaus vyresn. specialisto rekreacijai teigimu, *parke stovyklaviečių įrengta nemažai. Sezono metu jos yra pilnos poilsiautojų ir jie norėtų dar daugiau vietų, pritaikytų poilsiui. Šiukšliadėžių saugomose teritorijose reikėtų atsisakyti, o poilsiautojus pratinti šiukšles susirinkti ir išsivežti, nes juo daugiau šiukšliadėžių, tuo didesni šiukšlynai aplink jas. Pažintinių takų planuojama įrengti daugiau ateityje. Vandens turizmo sritį reikėtų tobulinti, rekonstruoti ir įrengti infrastruktūros objektus.*

Gamtos skyriaus vyr. specialistės nuomone, *parko būseną priklauso nuo žmonių srauto. Nedideliame sraute gamtinio turizmo sąlygos atitinka, o dideliame (realiam dabartiniui) – neatitinka. Iš kitos pusės žiūrint, tikriausiai ir neįmanoma įrengti ar išplėtoti tiek, kad tilptų visi, nes norinčių turistauti gamtoje žmonių kasmet daugėja ir visų sutalpinti neįmanoma, jei bandoma dar ir išsaugoti mažai pakitusią aplinką.*

Taigi, galima teigti, kad visi specialistai mano, jog dabartinė parko būseną atitinka gamtinio turizmo sąlygas. Parke yra įrengta daug stovyklaviečių, išplėtotas vandens turizmas ir kita infrastruktūra. Tačiau aišku, kad ir kiek būtų įrengta poilsiaviečių ir stovyklaviečių, jų niekada nebus gana, kadangi vasaros sezono metu parkas būna pilnas poilsiautojų ir todėl vietų jų apsisojimui niekada nebus gana. Dėl šiukšliadėžių specialistai mano, kad jų reikėtų atsisakyti, nes, jeigu žmonės gali atsivežti šiukšlių, tai privalo mokėti jas ir išsivežti. Apklausiant žmones, jiems buvo pateiktas panašus klausimas, „Kaip įvertintumėte Labanoro regioniniame parke esančių lankomų objektų pritaikymą gamtinio turizmo vystymui?“. Jų nuomone, lankomų objektų pritaikymas gamtinio turizmo vystymui yra vidutiniškas – 48,5 proc., gerai pritaikytas – 39,2 proc. Tik 10 proc. respondentų mano, kad gamtinio turizmo vystymui objektai pritaikyti puikiai ir 2,3 proc. - pritaikymas blogas. Galime daryti išvadą, kad tikrai, kiek tų stovyklaviečių, poilsiaviečių, šiukšliadėžių ir kitos infrastruktūros daugėtų, jų vistiek bus per mažai, todėl reikia pasitenkinti esama infrastruktūra ir būti draugiškesniems aplinkai ir gamtai.

Toliau specialistams buvo užduotas klausimas apie žalą, kurią Labanoro regioniniui parkui padaro poilsiautojai, ir kaip tos žalos būtų galima išvengti.

Informacijos ir kultūros paveldo skyriaus vyresn. specialistas rekreacijai mano, kad *didžiausia žala yra šiukšlinimas, rekreacinės infrastruktūros niokojimas, nelegalių stovyklaviečių, laužaviečių įsirengimas. To siekiama išvengti plečiant ekologinį švietimą, informacijos sklaidą.*

Gamtos skyriaus vyr. specialistės nuomone, *žalą daro labai didelę, todėl reikėtų riboti lankytojų skaičių.*

Gamtos skyriaus vedėjo teigimu, *sunku pasakyti apie daromą žalą. Aišku, žala yra, bet kokia ji, didelė ar maža – nežinau. Žala daroma, kai laužavietės yra kuriamos neleistinose vietose, taip pat, pagrindinė žala - šiukšlinimas, medžių kirtimas. Yra atvejų, kai poilsiautojai*

nori būti kuo nuošaliau nuo kitų. Taigi, jie susikuria laužus pakrantėse, o ten yra stambaus paukščio lizdas, bet žmonės to nežino. Tuomet tie paukščiai, jeigu tuo metu dar yra perėjimo metas, palieka lizdą ir žūsta, taip ir daroma žala. O kaip galima būtų tos žalos išvengti – nežinau. Parkas yra didžiulis - 55 tūkst. ha ploto, ir yra tik vienas inspektorius. Taigi jis vienas tikrai negali nieko padaryti. Todėl reikėtų daugiau specialistų, inspektorių, gal dėl to kaltas ir švietimas.

Gamtos skyriaus vyr. specialisto nuomone, poilsiautojai daro didelę žalą. Viena iš apsaugos bei žalos gamtinėms vertybėms prevencijos priemonių galėtų būti rekreacinės infrastruktūros, kaip turistų traukos centrų, papildomas įrengimas, ekologinis švietimas, taip pat lankytojų srautų valdymas.

Apibendrinant galima teigti, kad Labanoro regioniniam parkui lankytojų padaroma žala yra pakankamai didelė. Specialistų nuomone, didžiule problema reikia laikyti poilsiautojų šiukšlinimą, infrastruktūros niokojimą, nelegalias stovyklavietes ir laužavietes, taip pat medžių kirtimą. Jie mano, kad šios žalos galima būtų išvengti ribojant lankytojų skaičių, ar turint didesnį kiekį inspektorių, kurie suspėtų prižiūrėti didžiąją dalį parko teritorijos.

Penktuoju klausimu buvo norima sužinoti „Su kokiomis pagrindinėmis problemomis susiduriama, norint vystyti gamtinį ir ekologinį turizmą šiame parke?“.

*Gamtos skyriaus vedėjas mano, kad *problemų nėra, tam yra sudarytos visos sąlygos. Tarkim, nori kažkokios specializuotos ekskursijos, kreipiesi į direkcijos specialistą, suderini laiką ir tu gauni tą ekskursiją. O kas dėl ekologinio turizmo, tai irgi, problemos čia nematau, nes viskas yra išplėta.**

Gamtos skyriaus vyr. specialistės manymu, parkas labai didelis, dideli atstumai ir prastas susisiekimas tarp įdomių objektų. Objektai išmėtyti didelėje parko teritorijoje. Bet tikriausiai pagrindinė problema (o gal net ne problema) – didžioji dalis parko lankytojų nėra suinteresuoti ir nesidomi objektais, turizmu, o tiesiog atvyksta pailsėti prie ežerų, ir jiems reikalingos tik stovyklavietės ant ežero kranto. Nemaža problema yra ir pats poilsiautojų elgesys – žalojama jau įrengta infrastruktūra, šiukšlinama, todėl vietos tampa nepatrauklios ir neįdomios kitiems lankytojams.

Informacijos ir kultūros paveldo skyriaus vyresn. specialisto rekreacijai nuomone, daug problemų kyla dėl žmonių nežinojimo, kas galima, o kas ne. Taip pat yra riboti finansiniai ištekliai.

Gamtos skyriaus vyr. specialistas teigia, kad yra nepakankama infrastruktūra, visuomenės sąmoningumo stoka, galbūt, ir informacijos stoka. Privatiniškai ne visada nori pritaikyti savo teritorijas lankymuisi. Aišku, yra ir apribojimai. Kita vertus, parkas labiau „gamtinis“ nei „rekreacinis“.

Išgirdus specialistų nuomones, galime daryti išvadą, kad dauguma specialistų mano, kad problemų yra norint vystyti gamtinį ir ekologinį turizmą LRP. Kadangi parkas yra labai didelis, todėl yra prastas susisiekimas tarp įdomių lankytinų objektų. Tačiau didžiausia problema galima laikyti lankytojų abejingumą, jų elgesį ir sąmoningumo stoką, kas galima parke, o kas negalima. Taip pat prie problemų galima priskirti ir finansinius išteklius.

Specialistų buvo klausama, „Kokių paslaugų ar priemonių trūksta, norint sėkmingai vystyti ekologinį turizmą Labanoro regioniniame parke?“.

Gamtos skyriaus vyr. specialisto nuomone, *stovyklaviečių daugiau reikėtų, kitos infrastruktūros, nėra kvalifikuotų gidų, reikia įrengti žaliajį gamtinį žiedą.*

Gamtos skyriaus vedėjas teigia, kad *ekologinis turizmas grynai liečia kaimo turizmo sodybas. Tai ir duonos kepimas, jodinėjimas žirgais, visi amatai, esantys kaime. Tačiau gal ekologinį turizmą reikėtų plėtoti daugiau, nes, kai kūrėsi kaimo turizmo sodybos, buvo tikėtasi, kad viskas taip ir bus. Tačiau paprasčiausiai viskas yra taip, kai atvažiuoji, tarkim, į viešbutį tik dėl to, kad tas viešbutis stovi miške ar prie ežero. Kalbant apie vandens turizmą, tai jis yra išvystytas, pažintiniai takai irgi yra, infrastruktūra irgi yra, taigi - viskas yra. Dabar esame Europos Sąjungoje, gauname iš struktūrinių fondų finansavimą ir viskas yra daroma, plėtojama. Tokie dalykai ir yra ekologinis turizmas - kaip šakočių kepimas, duonos kepimas, vilakų vėlimas. Kažko tokio reikėtų ir daugiau. Bet gal daugiau čia reikėtų derinti projektus su kaimo turizmo sodybomis. Žmonėms jau pradeda nusibosti atvažiuoti ir paprasčiausiai tik pagulėti prie ežero, jiems jau norisi kažkokios veiklos.*

Informacijos ir kultūros paveldo skyriaus vyresn. specialistas rekreacijai mano, kad *reikalinga tobulinti infrastruktūrą.*

Ir gamtos skyriaus vyr. specialistė teigia, kad *jei prastas susisiekimas, tai trūksta kelių ir trasų. Jei problema - žmonių elgesys, čia jau tikriausiai trūksta ekologinio švietimo ir auklėjimo, kurio tikrai neįdiegsi žmogui naudodamas tik informaciją lankstinukuose ar stenduose.*

Apibendrinant visas specialistų nuomones apie paslaugų ar priemonių trūkumą norint sėkmingai vystyti ekologinį turizmą Labanoro regioniniame parke, gali teigti, kad trūksta stovyklaviečių, kvalifikuotų gidų, kurie galėtų dar geriau vesti ekskursijas, plėtoti kaimo turizmo sodybų veiklą, tobulinti infrastruktūrą. Tačiau specialistai mano, kad vandens turizmas yra išplėtotas pakankamai gerai, taip pat yra ir pažintinių takų. Viskas yra plėtojama ar išplėtota, bet visada galima tai gerinti.

Septintuoju klausimu buvo norima sužinoti „Kas paskatintų daugiau žmonių lankytis Labanoro regioniniame parke?“.

Taigi, informacijos ir kultūros paveldo skyriaus vyresn. specialisto rekreacijai nuomone, žmones paskatintų lankytis *ištobulinta infrastruktūra*.

Gamtos skyriaus vyr. specialistės teigimu, *žmonių parke lankosi per daug. Tikrų turistų, besidominčių parku, jo objektais, aplinka, lankymosi parke skaičių padidintų stovyklautojų skaičiaus mažinimas, nes parkas taptų patrauklesnis pažintiniam turizmui*.

Gamtos skyriaus vedėjas mano, kad *ši klausimą jis pateiktų kitaip: „Kas sumažintų lankytojų skaičių Labanoro regioniniame parke“. Nes žiema yra žiema, bet vasaros sezono metu - tai lankytojų yra jau per daug. Nes reikia tuo pačiu metu ir parodyt gamtą, ir ją išsaugot. Nuo tų jautrių teritorijų srautai yra nutraukti. Yra rekreacinės teritorijos, poilsiavietės, tačiau vasaros sezono metu jų jau neužtenka dėl per didelio antplūdžio poilsiautojų. Todėl čia reikėtų mažinti, o ne skatinti lankytojų skaičių*.

Dar vienas gamtos skyriaus vyr. specialistas taipogi mano, kad *žmonių čia lankosi ir taip labai daug, todėl tikrai nereikia daugiau*.

Galima daryti išvadą, kad specialistų nuomone, parke lankosi ir taip per daug žmonių, todėl nereikėtų jų skatinti lankytis dar labiau. Gamta nėra amžina, ir ji gali neatlaikyti tokių didelių antplūdžių lankytojų, ypač, vasaros sezono metu. Anketavimo metu respondentams taip pat buvo pateiktas klausimas, kas juos paskatintų lankytis Labanoro regioniniame parke dažniau. Taigi, daugiausiai apklaustuosius paskatintų lankytis platesnė rekreacinė veikla – 40 proc., didesnis stovyklaviečių kiekis – 37,7 proc., platesnė vandens pramogų įvairovė – 31,5 proc. Respondentų nuomone, galėtų būti daugiau turistinių – pažintinių takų, daugiau įvairių žygių. Tačiau, tai tik žmonių nuomonė, kuriems svarbu pailsėti, atsipalaiduoti ir jie nevisada susimąsto, kas atsitinka gamtai, kartais ir ne visai po jų draugiško apsilankymo.

Buvo norima sužinoti specialistų nuomonę apie ekologinio turizmo vystymo galimybes ir perspektyvas Labanoro regioniniame parke.

Gamtos skyriaus vyr. specialistas teigia, kad *pastaruoju metu, kai privačių miškų savininkai už infrastruktūros įrengimą rekreacinėse teritorijose įsisavina ES lėšas, situacija turi gerėti. Kažkur apie 10 privačių rekreacinių teritorijų bus pritaikyta lankymuisi ir poilsui. Kitaip sakant, galimybės ir perspektyvos yra labai didelės*.

Informacijos ir kultūros paveldo skyriaus vyresn. specialisto rekreacijai nuomone, *yra puikios ekologinio turizmo perspektyvos*.

Gamtos skyriaus vedėjas ir vyr. specialistė teigia, kad *šis klausimas buvo gana išsamiai aptartas ankstesniuose klausimuose, ypač septintajame, ir todėl nebesikartos*.

Apibendrinant specialistų nuomones apie ekologinio turizmo vystymo galimybes ir perspektyvas LRP, galima teigti, kad šios perspektyvos yra pakankamai geros ir didelės.

Paskutiniu klausimu buvo norėta sužinoti „Ar pakankamai yra pateikiama informacijos apie gamtinį ir ekologinį turizmą Labanoro regioniniame parke?“.

Taigi, gamtos skyriaus vedėjas mano, kad *informacijos yra pakankamai. Jos galima rasti informaciniuose centruose, turizmo centruose, taip pat yra sukurtas visų lankytinų vietų žemėlapis, kuriame galima rasti poilsia vietas, lankytinus objektus, kaimo turizmo sodybas ir kt. dalykus, taip pat daug informacijos pateikiama internete.*

Gamtos skyriaus vyr. specialistė teigia, kad *į šį klausimą yra sudėtinga atsakyti. Nes klausimas priklauso nuo to, kur žmogus ieško informacijos: jei tik internetiniuose šaltiniuose - tada teigčiau, kad nepakanka, tačiau yra Labanoro regioninio parko lankytojų centras, kuriame dirba specialistai, yra specialių leidinių, todėl čia tikrai galima gauti pakankamai informacijos ir atsakymus į visus klausimus.*

Gamtos skyriaus vyr. specialisto nuomone, *tokios informacijos trūksta. Infostendų yra gana nemažai, tačiau normaliam eiliniam žmogui kartais sunku susigaudyti, kur čia draustinis, o kur jau nebe. Tinklapyje informacijos mažoka, tačiau tai bus tvarkoma, galbūt, reikėtų televizijos ir radio reportažų.*

Informacijos ir kultūros paveldo skyriaus vyresn. specialisto rekreacijai nuomone, *informacijos yra pakankamai, daugiausia jos galima gauti atvykus į Labanoro regioninio parko lankytojų centrą.*

Galime daryti išvadą, kad informacijos apie gamtinį ir ekologinį turizmą Labanoro regioniniame parke yra pateikiama pakankamai daug. Šios informacijos galima rasti informaciniuose centruose, turizmo centruose, taip pat yra sukurtas lankytinų vietų žemėlapis internete, kuriame galima rasti poilsia vietas, lankytinus objektus, kaimo turizmo sodybas. Žmonės daug informacijos gali gauti Labanoro regioninio parko lankytojų centre, kuriame dirbantys specialistai padės ir suteiks lankytojams reikalingą informaciją. Taip pat parke yra daug info stendų, nemažai informacijos galima rasti ir pačiame internete, lankstinukuose. Respondentams, kuriems buvo pateikiamos atsakyti anketos, buvo užduodamas klausimas: „Ar pakankamai informacijos yra pateikiama apie gamtinį turizmą Labanoro regioniniame parke“. Daugiausiai apklaustųjų mano, kad informacijos galėtų būti pateikiama daugiau – 48,5 proc., informacijos yra pateikiama pakankamai – 16,9 proc. 3,9 proc. respondentų mano, kad informacija yra visai neteikiama arba jie jos tik neranda, ir 30,7 proc. neturi nuomonės apie informacijos pateikiamumą.

4.4. Labanoro regioninio parko gamtinio turizmo valdymo ir vertinimo SSGG analizė

LRP gausus gamtinių ir kultūrinių išteklių, kurie gali padėti gamtinio turizmo vystymui ir plėtrai. Tačiau, būtinai reikia įvertinti teigiamus ir neigiamus veiksnius, kurie gali atsirasti, pradėjus daugiau plėtoti ir vystyti gamtinį turizmą LRP. Taip būtų galima tuos neigiamus veiksnius sumažinti arba pašalinti. Šiuo tikslu ir buvo atliekama SSGG analizė, įvertinant stiprybes, silpnybes, galimybes ir grėsmes. Ji buvo atlikta atsižvelgiant į mokslinės literatūros analizę, atliktą anketinę apklausą ir ekspertų interviu.

Stiprybės	Silpnybės
<ul style="list-style-type: none"> • Gausūs rekreaciniai ištekliai (ežerai, miškai) • Gamtinių ir kultūros vertybių gausa • Natūrali gamta • Didelis kaimo turizmo sodybų pasirinkimas • Įvairūs žygiai pažintiniais takais pėsčiomis, žirgais, tradiciniai kaimo amatai, vandens pramogos, gamtos stebėjimas 	<ul style="list-style-type: none"> • Pakankamai didelis atstumas tarp lankomų objektų • Nepakankamas poilsiaviečių ir stovyklaviečių skaičius • Nepakankamai išplėtotas vandens turizmas, dviračių ir pėsčiųjų takai • Mažas parko inspektorių skaičius • Turizmo veiklų sezoniškumas
Galimybės	Grėsmės
<ul style="list-style-type: none"> • Didesnės baudos lankytojams už netinkamą elgesį LRP teritorijoje • Plėtoti gamtinį turizmą, rengiant daugiau įvairesnių žygių ir ekskursijų, paukščių ir gamtos stebėjimų • Didinti parko inspektorių skaičių • Plėsti kaimo turizmo sodybų veiklą, pasiūlyti įvairių kaimo amatų ir užsiėmimų • Įrengti daugiau poilsiaviečių ir stovyklaviečių, atnaujinti senas • Rengti daugiau projektų ES finansavimui gauti, kurie padėtų rekreacijos, infrastruktūros tobulinimui, didesniam lankytojų švietimui, parko tvarkymui • Vystyti vandens, pažintinių ir dviračių takų turizmo maršrutus 	<ul style="list-style-type: none"> • Didėjantis poilsiautojų skaičius • Neleistinas stovyklaviečių įrengimas • Informacijos apie gamtinį turizmą Labanoro regioniniame parke stoka • Kaimo turizmo sodybų supanašėjimas • Aplinkai nedraugiškas poilsiautojų turizmas • Neleistinas lažaviečių įrengimas

29 pav. Gamtinio turizmo valdymo ir vertinimo Labanoro regioniniame parke SSGG analizė

Atlikus SSSG analizę, galima daryti išvadą, kad gamtinio turizmo valdymas Labanoro regioniniame parke turi pakankamai daug stiprybių ir galimybių, tačiau ir silpnybės bei grėsmės nuo jų neatsilieka. Todėl reikėtų įvertinti kiekvieną, ir, jomis pasinaudojus, būtų galima pasiekti daug teigiamų rezultatų, kurie padėtų praplėsti gamtinį turizmą šiame parke.

4.5. Skyriaus apibendrinimas

Magistrinio darbo tyrimui atlikti buvo pasirinktas dažniausiai taikomas ir naudojamas kiekybinio tyrimo metodas – apklausa ir kokybinio tyrimo metodas – interviu. Šių metodų pagalba buvo siekiama gauti kuo daugiau informacijos apie gamtinio turizmo valdymą ir vertinimą Labanoro regioniniame parke.

Apklausa buvo atliekama anketavimo metodu, todėl per trumpą laiką buvo galima apklausti pakankamai daug respondentų. Anketa buvo sudaryta remiantis magistriniame darbe iškeltais tyrimo uždaviniais, tikslu, taip pat atsižvelgta į mokslinės literatūros analizę. Respondentai buvo pasirenkami tikslinės atrankos būdu, kadangi šis būdas ganėtinai tikslus ir objektyvus. Anketa respondentams buvo pateikiama internetu ir asmeniškai, atsakymai į klausimus pateikti bendra forma, todėl respondentų atsakymai yra visiškai anonimiški.

Tyrimo anketą sudaro 16 uždaro tipo klausimų su pateiktais atsakymais. Apklausa buvo atliekama Ukmergės mieste, 2012 gruodžio mėnesį. Buvo sudarytos ir išsiuntinėtos 200 anketų, iš kurių tik 155 sugrįžo. Anketų grįžtamumas sudarė 78 proc. Visos anketos buvo užpildytos teisingai. Gauti rezultatai buvo analizuojami, taikant sisteminimo metodą, t.y., anketos buvo grupuojamos, buvo apskaičiuojamas svartinis vidurkis, gauti rezultatai pavaizduoti grafiškai, naudojantis Microsoft Excel programa ir pateiktos gautos išvados.

Taip pat magistrinio darbo tyrime buvo atliekamas kokybinis tyrimas – interviu. Interviu klausimai buvo sudaryti iš anksto ir pateikti pokalbio metu specialistams. Interviu metodas geras todėl, kad respondentai turi galimybę atsiskleisti ir papasakoti savo asmeninę patirtį, žinias, nuomonę ir vertinimą.

Atlikti interviu metodui buvo pasirinkti 4 specialistai. Jie taip pat buvo pasirenkami tikslinės atrankos būdu. Interviu dalyvavo: Aukštaitijos nacionalinio parko ir Labanoro regioninio parko direkcijos gamtos skyriaus vedėjas, gamtos skyriaus vyr. specialistė ir vyr. specialistas, ir informacijos ir kultūros paveldo skyriaus vyresnysis specialistas rekreacijai.

Pirmiausia, su jais buvo susisiekiama telefonu, tuomet prisistatyta ir supažindinta su atliekamu tyrimu, tikslu, surinktų duomenų naudojimu ir analizavimu. Respondentams sutikus dalyvauti interviu, jiems buvo išsiųsti elektroniniu paštu klausimai susipažinimui, o vėliau,

sutikus dalyvauti interviu, susitarta jiems patogiu metu į juos atsakyti. Iš viso interviu sudarė 9 atviro tipo klausimai. Interviu gauti duomenys pateikti apibendrinta forma.

Gamtinio turizmo valdymo ir vertinimo Labanoro regioniniame parke analizei buvo atlikta SSGG (stiprybių, silpnybių, galimybių, grėsmių) analizė. SSGG analizė yra atliekama nustatant nagrinėjamos vietos vidines stiprybes ir silpnybes, taip pat išorines galimybes ir grėsmes, kurios vėliau yra analizuojamos, ir taip gaunamas atitinkamas sprendimas.

SSGG analizė buvo atlikta remiantis mokslinės literatūros analize, atlikta anketine apklausa ir ekspertų interviu. Atlikus šią analizę ir įvertinus visas stiprybes, silpnybes, galimybes ir grėsmes, reikia įvertinti esamą padėtį ir sukurti jai reikalingus sprendimo etapus.

IŠVADOS

Remiantis magistrinio darbo pradžioje įvardinta darbo problema, tikslu ir iškeltais uždaviniais, buvo atliekama mokslinės literatūros analizė, išanalizuota saugomų teritorijų samprata, gamtinio turizmo reikšmė saugomose teritorijose, taip pat pateikta Labanoro regioninio parko charakteristika bei atlikta LRP lankytojų ir specialistų apklausa ir analizė.

Taigi, galima daryti tokias išvadas:

1. Išnagrinėjus ir išanalizavus mokslinę literatūrą, susijusią su saugomomis teritorijomis, galima daryti išvadą, kad saugomos teritorijos turi visas sąlygas natūraliam gamtos vystymuisi. Šiose teritorijose yra užtikrinama gamtos ir kultūros paveldo apsauga, biologinės įvairovės išsaugojimas, kraštovaizdžio pusiausvyra. Todėl saugomos teritorijos sudaro labai palankias sąlygas gamtinio turizmo vystymuisi, tačiau šios sąlygos yra nepakankamai išnaudojamos. Atlikus interviu su Aukštaitijos nacionalinio parko ir Labanoro regioninio parko direkcijos specialistais, galima teigti, kad jų nuomone, saugomos teritorijos sudaro tikrai geras sąlygas gamtinio turizmo vystymui, tačiau problemų vistiek yra. Specialistų nuomone, dėl didelio parko dydžio yra prastas susisiekimas tarp įdomių lankytinų objektų, kas sukelia lankytojų ir poilsiautojų nepasitenkinimą, problemos kyla dėl nepakankamų finansinių išteklių, kurie galėtų padėti tobulinti parko infrastruktūrą. Tačiau viena iš didžiausių specialistų įvardinta problema galima laikyti lankytojų abejingumą, jų elgesį ir sąmoningumo stoką, kas parke galima, o ko negalima.
2. Išanalizavus gamtinio turizmo sampratą, galima teigti, kad šis turizmas yra sparčiausiai besivystanti aplinkai ir visuomenei atsakingo ir draugiško turizmo rūšis. Jo dėka stengiamasi kuo mažiau paveikti gamtą ir apsaugoti ją nuo išnykimo. Labai svarbu vystyti ir plėsti gamtinį turizmą Labanoro regioniniame parke, kad šio parko gamta būtų apsaugota nuo išnykimo. Atlikus anketinę apklausą, net 43,1 proc. respondentų mano, kad LRP yra patrauklus vystyti gamtinį turizmą ir 33,8 proc. – labai patrauklus. Aukštaitijos nacionalinio parko ir Labanoro regioninio parko direkcijos specialistai mano, kad parkas taip pat yra labai patrauklus gamtinio turizmo vystymui, kadangi parke didelis miškingumas, daug ežerų, gamta mažai paliesta žmogaus. Parke yra išplėtotas vandens turizmas ir kita infrastruktūra, įrengta poilsiaviečių ir stovyklaviečių, tačiau vasaros sezono metu jų nepakanka dėl didelio antplūdžio poilsiautojų.
3. Apžvelgus ir išanalizavus Labanoro regioninio parko savybes, galima teigti, kad šis parkas yra vienas iš didžiausių (55 344 ha) ir lankomiausių parkų Lietuvoje. Atlikus anketinę apklausą, paaiškėjo, kad šiame parke apsilanko daugiau nei 83 proc. lankytojų

kasmet, kurių amžius daugiausiai svyruoja nuo 18 iki 45 metų. Parke taip pat gausu gamtinių ir kultūrinių vertybių, plati rekreacinė veikla, kuri sudaro palankias sąlygas vystyti gamtinį turizmą. Labanoro regioniniame parke lankytojai dažniausiai lankosi norėdami pailsėti ir atsipalaiduoti gamtoje (74,6 proc.), pagrybauti – 40,8 proc. ir pažvejoti – 31,5 proc. 26,9 proc. respondentų renkasi šią saugomą teritoriją norėdami susipažinti su joje esančiomis gamtos ir kultūros vertybėmis, stebėti paukščius ir gyvūnus.

4. Įvertinus Aukštaitijos nacionalinio parko ir Labanoro regioninio parko direkcijos specialistų nuomones bei išanalizavus atliktos anketinės apklausos duomenis, galima teigti, kad parke yra visos sąlygos vystyti gamtinį turizmą, tačiau tam trūksta kvalifikuotų gidų, parko inspektorių, stovyklaviečių. Reikėtų tobulinti infrastruktūrą, plėtoti kaimo turizmo sodybų veiklą. Specialistų nuomone, parke žmonių lankosi per daug, ypač vasaros sezono metu, informacijos apie gamtinį turizmą šiame parke yra pateikiama pakankamai daug.
5. Atlikus gamtinio turizmo valdymo ir vertinimo Labanoro regioniniame parke SSGG analizę, galima daryti išvadą, kad parkas turi pakankamai daug privalumų ir galimybių, tačiau nuo jų neatsilieka ir jo trūkumai bei grėsmės. Prie privalumų galima priskirti Labanoro regioninio parko gausius rekreacinius išteklius, didelę gamtos ir kultūros vertybių gausą, parke organizuojamus žygius pažintiniais takais pėsčiomis, žirgais, įvairias vandens pramogas, tradicinius kaimo amatus. Parko galimybėmis galima laikyti: kaimo turizmo sodybų veiklos plėtimą, didesnes baudas lankytojams už netinkamą elgesį LRP teritorijoje, infrastruktūros plėtrą ir kt. Tačiau Labanoro regioniniame parke yra ir silpnybių: pakankamai dideli atstumai tarp lankomų objektų, nepakankamai išplėtotas vandens turizmas, pažintiniai takai, poilsiaviečių ir stovyklaviečių trūkumas ir t.t. Parke pasireiškia ir šios grėsmės: greitai didėjantis poilsiautojų skaičius, poilsiautojų nedraugiškas turizmas aplinkai, neleistinas stovyklaviečių įrengimas. Reikėtų gerai išanalizuoti esamus trūkumus ir kylančias grėsmes, kad būtų galima jas pašalinti.
6. Magistrinio darbo pražioje iškelta hipotezė iš dalies pasitvirtino. Gamtinis turizmas Labanoro regioniniame parke yra išvystytas nepakankamai. Dėl didelio žmonių antplūdžio vasaros sezono metu, Labanoro regioniniam parkui ir jo gamtai yra padaroma tikrai didelė žala. Todėl gamtinis turizmas galėtų padėti sumažinti padaromą žalą.

REKOMENDACIJOS IR PASIŪLYMAI

Apibendrinus magistro baigiamojo darbo medžiagą ir įvertinus pagrindines išvadas apie gamtinio turizmo valdymą ir vystymo galimybes Labanoro regioniniame parke, pateikiamos tokios rekomendacijos ir pasiūlymai:

1. Aukštaitijos nacionalinio parko ir Labanoro regioninio parko direkcijai siūloma: vykdyti didesnę lankytojų švietimą apie jų padaromą žalą parkui, skirti didesnes baudas už netinkamą elgesį parko teritorijoje.
2. Labanoro regioninio parko direkcijai rekomenduotina: vystyti gamtinį turizmą Labanoro regioniniame parke, rengiant daugiau įvairesnių ekskursijų ir žygių, paukščių ir gamtos stebėjimų.
3. Labanoro regioninio parko direkcijai: plėtoti Labanoro regioninio parko infrastruktūrą, gerinti susisiekimą tarp lankomų objektų, plėsti rekreacinę veiklą parke, įrengti daugiau poilsiaviečių, stovyklaviečių.
4. Kaimo turizmo asociacijai siūloma: tobulinti kaimo turizmo sodybų veiklą. Kaimo turizmo sodybose pasiūlyti daugiau tradicinių kaimo užsiėmimų – amatų, tokių, kaip veltinių vėlimas, jodinėjimas žirgais, pasivažinėjimas šunų kinkiniais ir kt.
5. Didinti parko inspektorių skaičių, kurie galėtų suspėti apvažiuoti visas parko teritorijas ir tikrinti lankytojų elgesį parke.
6. Valstybinei saugomų teritorijų tarnybai siūloma: skatinti gamtinio turizmo vystymą ir plėtrą saugomose teritorijose. Saugomų teritorijų lankytojus skatinti užsiimti gamtai draugiškesne veikla, kuri leistų jiems ne tik linksmai praleisti laiką gamtoje, bet ir tuo pačiu metu nedaryti jai žalos.
7. Labanoro regioninio parko direkcijai siūloma: rengti daugiau projektų ES finansavimui gauti, kurie galėtų padėti rekreacijos, infrastruktūros tobulinimui, didesniai lankytojų švietimui, parko tvarkymui.

LITERATŪROS SĄRAŠAS

Teisės aktai:

1. Lietuvos Respublikos aplinkos apsaugos įstatymas//Valstybės žinios. 1992, Nr. 5-75.
2. Lietuvos Respublikos miškų įstatymas//Valstybės žinios. 2001, Nr. 35-1161.
3. Lietuvos Respublikos nekilnojamojo kultūros paveldo apsaugos įstatymas//Valstybės žinios. 2004, Nr. 153-5571.
4. Lietuvos Respublikos saugomų teritorijų įstatymas// Valstybės žinios. 2001, Nr. 108-3902.
5. Lietuvos Respublikos teritorijų planavimo įstatymas//Valstybės žinios. 2004, Nr. 21-617.
6. Lietuvos Respublikos turizmo įstatymas// Valstybės žinios. 2002, Nr. 123-5507.
7. Lietuvos Respublikos vandens įstatymas//Valstybės žinios. 2003, Nr. 36-1544.
8. Lietuvos Respublikos žemės įstatymas// Valstybės žinios. 2004, Nr. 28-868.
9. Nacionalinė darnaus vystymosi strategija//Valstybės žinios. 2003, Nr. 89-4029.

Mokslinė literatūra:

10. Armaitienė A. ir kt. Kaimo turizmas: mokymo priemonė. – Vilnius: UAB „Valstiečių laikraštis“, 1999. ISBN 9986-847-24-9. P. 33, 35, 37.
11. Astromskienė A., Sirusienė R. Kaimo turizmas: leidinys pradedantiesiems verslą. – Kaunas, 2007. ISBN 9955-638-74-5. P. 174, 233.
12. Bagdonienė L., Hopenienė R. Vietos marketingas: mokomoji knyga. – Kaunas: Vitae Litera, 2006. ISBN 9955-686-12-X. P. 56.
13. Baltrėnas P. ir kt. Aplinkos apsauga: vadovėlis. – Vilnius: Technika, 2008. ISBN 978-9955-28-365-2. P. 68.
14. Baškytė R. ir kt. Lietuvos saugomos teritorijos: informacinis leidinys – žinynas. Lututė, 2006. ISBN 9955-692-25-1. P. 28.
15. Birgelytė A. Ekologinis turizmas: metodinė priemonė. – Vilnius: Edukologija, 2012. ISBN 978-9955-20-745-0. P. 41, 42 – 43, 48.
16. Birgelytė A. ir kt. Ekoturizmo metodinės rekomendacijos: taikomasis mokslo tiriamasis darbas. – Vilnius, 2008.
17. Ceballos –Lascurain H. Tourism, eco-tourism and protected areas. Iš: Kusler J. A. (ed.), Ecotourism anr Resource Conservation, 1991, vol. 1. P. 25.
18. Drumm A., Moore A. Ecotourism Development. A manual for conservation planners and managers. Introduction to ecotourism planning. Second edition. 2005, vol. 1.

19. Dubauskaitė J. ir kt. Kaimo turizmo vieta tolydžioje kaimo plėtroje. Iš : Regionų plėtra: tarptautinės konferencijos pranešimų medžiaga. – Kaunas: Technologija, 2002.
20. Fennell D. A. Ecotourism: An Introduction. New York: Routledge, 1999. P. 43.
21. Honey M. Ecotourism and Sustainable Development: Who Owns Paradise? Washington D. C.: Island Press, 1999. P. 25.
22. Kardelis K. Mokslinių tyrimų metodologija ir metodai. Šiauliai. – 2005. ISBN 9955-655-35-6. P. 325 -326.
23. Mieraukas P. Gamtotvarka. – Vilnius: Lietuvos gamtos fondas, 2009. ISBN 978-9986-570-14-1. P. 57.
24. Mirinas S. Saugomos teritorijos Lietuvoje. – Akademija, 2003. P. 64.
25. Sirusienė R. Kaimo turizmas. – Kaunas, 2008. ISBN 978-9955-755-56-2. P. 231.
26. Vainienė I. Kaimo turizmo organizavimas: mokymo priemonė. – Vilnius: Eugrimas, 2001. P. 19.

Internetiniai puslapiai:

27. Aukštaitijos nacionalinio ir Labanoro regioninio parko 2011 metų veiklos ataskaita // http://www.anp.lt/images/Dokumentai/Veiklos_ataskaitos/patvirtinta_2011_aukstaitijosproc.20npproc.20irproc.20labanoroproc.20rpproc.20bendraproc.20ataskaita.pdf; prisijungimo laikas: 2012 11 25.
28. Dvikamienė pušis // <http://www.mariukasm.lt/aplink-lakajus/> ; prisijungimo laikas: 2012 11 21.
29. Gamtotvarkos planai // <http://gamtotvarka.am.lt/plans/39.pdf>; prisijungimo laikas: 2012 11 24.
30. Gamtos paminklai – akmenys Švenčionėlių miškų urėdijoje. Lakajos akmuo // http://svencioniu.krastas.w3.lt/v2/index.php?option=com_content&view=article&id=240:gamtos-paminklai--akmenys-v-venionli-mik-urdijoje&catid=65:2011-m-rugsjo-3-d-etadienis-nr64-1111&Itemid=59; prisijungimo laikas: 2012 11 21.
31. Intelektuali miškų ūkio elektroninių paslaugų informacinė sistema. Rekreaciniai objektai: Lakajos akmuo // [http://www.valstybiniaimiskai.lt/lt/RekreaciniaiObjektai/Svencioneliumiskuuredija/ layo uts/ImuepisGallery/gallery.aspx?itemId=29](http://www.valstybiniaimiskai.lt/lt/RekreaciniaiObjektai/Svencioneliumiskuuredija/layo uts/ImuepisGallery/gallery.aspx?itemId=29); prisijungimo laikas: 2012 11 21.
32. Intelektuali miškų ūkio elektroninių paslaugų informacinė sistema. Rekreaciniai objektai: „Ožkos“ akmuo //

- <http://www.valstybiniaimiskai.lt/lt/RekreaciniaiObjektai/Svencioneliumiskuuredija/Puslapiai/Oproc.C5proc.BEkosakmuo.aspx?tipas=8>; prisijungimo laikas: 2012 11 21.
33. Intelektuali miškų ūkio elektroninių paslaugų informacinė sistema. Rekreaciniai objektai: Šešios Labanoro pušys // <http://www.valstybiniaimiskai.lt/lt/RekreaciniaiObjektai/Svencioneliumiskuuredija/layouts/ImuepisGallery/gallery.aspx?itemId=22>; prisijungimo laikas: 2012 11 21.
34. Jungtinių Tautų pasaulio turizmo organizacija. Tausojamasis turizmas // <http://sdt.unwto.org/en/content/about-us-5>; prisijungimo laikas: 2012 11 25.
35. Kertuojos piliakalnis // http://www.geocaching.com/seek/cache_details.aspx?guid=8abdd421-4bc2-4b11-87ef-20571273a362; prisijungimo laikas: 2012 11 27.
36. Labanoro regioninio parko apsaugos reglamentas // <http://www.vstt.lt/VI/files/File/Teritorijuproc.20planavimas/Parengtiproc.20teritorijuproc.20planavimoproc.20dokumentai/Labanorasproc.20viesamproc.20svarstymui/Labanoroproc.20RPPproc.20tvarkymoproc.20planasproc.20proc.28projekttasproc.29V2.pdf>; prisijungimo laikas: 2012 11 25.
37. Labanoro regioninio parko direkcijos 2009 metų veiklos ataskaita // Labanoro RP_09 at.doc ; prisijungimo laikas: 2012 11 25.
38. Labanoro regioninis parkas. Kultūros paveldas // <http://labanoras.am.lt/VI/index.php#a/101>; prisijungimo laikas: 2012 11 21.
39. Labanoro regioninio parko tvarkymo planas // <http://www.vstt.lt/VI/files/File/Teritorijuproc.20planavimas/Parengtiproc.20teritorijuproc.20planavimoproc.20dokumentai/Labanorasproc.20viesamproc.20svarstymui/Labanoroproc.20RPPproc.20tvarkymoproc.20planasproc.20proc.28projekttasproc.29V2.pdf>; prisijungimo laikas: 2012 11 23.
40. Lietuvos valstybinių parkų ir rezervatų asociacija. Lietuvos valstybiniai parkai // <http://www.parkai.lt/show/lt/about.html>; prisijungimo laikas: 2012 11 24.
41. Naujoji Labanoro Švč. Mergelės Marijos gimimo bažnyčia su sena varpine. Voruta. – 2012, Nr. 21 (759) // <http://www.voruta.lt/senosios-labanoro-baznycios-dvasia-atgimemeno-kuriniuose/>; prisijungimo laikas: 2012 11 21.
42. Peršokšnos piramidinė eglė // <http://www.balsas.lt/naujiena/517617/ispudingiausias-lietuvos-egles-saugo-valstybe-foto>; prisijungimo laikas: 2012 11 21.
43. Šešios Labanoro pušys // <http://www.travel.lt/turizmas/selectObject.do?locId=2C9AFF06CC1E11D899D4746164617373>; prisijungimo laikas: 2012 11 21.

44. Tarptautinė ekoturizmo asociacija. Ekologinis turizmas // <http://www.ecotourism.org/ties-overview>; prisijungimo laikas: 2012 11 05.
45. Valstybinė saugomų teritorijų tarnyba prie Aplinkos ministerijos. Lietuvos saugomų teritorijų privalumai // http://www.vstt.lt/VI/rubric.php?rubric_id=75; prisijungimo laikas: 2012 04 28.
46. Valstybinė saugomų teritorijų tarnyba prie Aplinkos ministerijos. Lietuvos saugomų teritorijų sistemos sudėtinės dalys // <http://www.vstt.lt/VI/index.php#r/75>; prisijungimo laikas: 2012 10 20.
47. Valstybinė saugomų teritorijų tarnyba prie Aplinkos ministerijos. Regioniniai parkai // <http://www.vstt.lt/VI/index.php#r/85>; prisijungimo laikas: 2012 10 20.
48. Valstybinė saugomų teritorijų tarnyba prie Aplinkos ministerijos. Saugomų teritorijų tarnybos funkcijos // http://www.vstt.lt/VI/article.php?article_id=33; prisijungimo laikas: 2012 05 21.

SANTRAUKA

Gamtinio turizmo valdymas ir vertinimas Labanoro regioniniame parke

Raktiniai žodžiai: gamtinis turizmas, saugomų teritorijų samprata, gamtos ir kultūros vertybės, turizmo vystymo perspektyvos, Labanoro regioninis parkas.

Gamtinis turizmas – tai sparčiausiai besivystanti aplinkai ir visuomenei atsakingo turizmo rūšis. Šio turizmo dėka stengiamasi kuo mažiau paveikti gamtą, apsaugoti biologinę įvairovę nuo išnykimo, kraštovaizdžio pusiausvyros palaikymą.

Lietuva - nuostabi valstybė gamtos atžvilgiu, pasižyminti gamtos turtų gausumu, miškais, ežerais, kultūros ir gamtos vertybėmis, nacionaliniais ir regioniniais parkais bei kitomis saugomomis teritorijomis, kuriose gamtinis turizmo potencialas yra labai didelis, tačiau - dar pilnai neišplėtotas.

Šio magistro baigiamojo darbo tyrimo problema: nepakankamai išvystytos gamtinio turizmo galimybės Labanoro regioniniame parke.

Darbo tikslas: Išanalizuoti ir įvertinti gamtinio turizmo valdymo ir vystymosi galimybes Labanoro regioniniame parke. Šiam tikslui pasiekti buvo iškelti tokie darbo uždaviniai:

1. Apžvelgti Lietuvos saugomų teritorijų ypatybes;
2. Išnagrinėti gamtinio turizmo sampratą ir ją charakterizuoti;
3. Išnagrinėti Labanoro regioninio parko gamtines ir kultūrinės vertybes;
4. Įvertinti Labanoro regioninio parko gamtinio turizmo būklę ir vystymo galimybes.

Šiems darbo uždaviniams pasiekti buvo atlikta mokslinės literatūros šaltinių ir teisės aktų analizė, atlikta anketinė apklausa ir interviu metodas. Jie buvo pasirinkti atsižvelgus į darbo problemą, tikslus ir uždavinius.

Magistro baigiamajame darbe tiek teorinėje, tiek praktinėje dalyje analizuojama esama Labanoro regioninio parko gamtinio turizmo infrastruktūra, jos trūkumai ir privalumai. Atlikus parko lankytojų anketinę apklausą ir Aukštaitijos nacionalinio parko ir Labanoro regioninio parko direkcijos specialistų interviu, gauti atsakymai buvo analizuojami ir pateikiamos apibendrintos išvados, kurių pagalba Labanoro regioniniame parke būtų galima daugiau išplėtoti gamtinį turizmą.

Labanoro regioninis parkas – vienas iš lankomiausių parkų Lietuvoje. Žmones čia traukte traukia nuostabi gamta, ežerai, miškai, gyvūnija, kadangi lankytojai nori atitrūkti nuo kasdieninių rūpesčių ir pasinerti į gamtos gyvenimą. Tačiau dažnai žmonių lankymasis parko

teritorijoje ne visada būna teigiamas gamtai. Po žmonių apsilankymo parko gamta pasidengia dideliu sluoksniu šiukšlių, nerasdami laisvos poilsiavietės, maudyklės ar aikštelės, žmonės važinėja po draudžiamas parko vietas, kas, be abejo, teigiamo poveikio Labanoro regioninio parko gamtai nedaro.

Taigi, tinkamai ir sistemingai plėtojant gamtinį turizmą Labanoro regioniniame parke, būtų sudarytos visos sąlygos žmonėms pažinti nuostabų gamtos pasaulį, išpildant ne tik žmonių norus, bet, svarbiausia ir nekenkiant gamtai. Taip būtų ugdomas žmonių pilietiškumas, pagarba gamtai ir jos turtams, nes gamta nėra amžina. Gamtą reikia gerbti, saugoti, tausoti ir mylėti.

SUMMARY

The Management of Natural Tourism and its Evaluation in Labanoras Regional Park

Key words: nature tourism, protected areas, the concept of protected areas, natural and cultural values, perspectives of tourism development, Labanoras Regional Park.

Natural tourism is the fastest developing environmentally and socially responsible form of tourism. With the help of this kind of tourism, efforts are made to minimize impact on nature, to protect biodiversity from extinction, to maintain the balance on landscape.

As far as nature is concerned Lithuania is a wonderful state, characterized by the abundance of natural resources, forests, lakes, natural and cultural values, national and regional parks and other protected areas, where the potential for natural and eco-tourism is very high, but it still not developed enough.

The research problem of this master's final thesis is underdeveloped opportunities for natural tourism in Labanoras Regional Park.

The aim of the work: to analyze the opportunities for natural tourism management and development in Labanoras Regional Park. To achieve this objective the following tasks were raised:

1. To overview the characteristics of protected areas in Lithuania;
2. To examine the concepts of natural tourism and to characterize them;
3. To examine natural and cultural values in Labanoras Regional Park;
4. To evaluate the state of natural tourism in Labanoras Regional Park and to foresee the opportunities for development.

To achieve the objectives for the work, the analysis of scientific literature and of legislation a survey and an interview method were carried out. They were chosen in regard to the problem, goals and objectives of the work.

In master's final thesis both theoretical and practical parts, current infrastructure of natural tourism in Labanoras Regional Park analyzed as well as its advantages and disadvantages. After carrying out a questionnaire survey of the park visitors and after interviewing the Authority specialists in Highland National Park and Regional Park Labanoras, the received answers were analyzed and summarized conclusions which would help to develop natural tourism in Labanoras Regional Park were presented.

Labanoras Regional Park is one of the most visited parks in Lithuania. People are attracted here by beautiful nature, lakes, forests, wildlife, as visitors want to escape from the

daily routine and submerge into the life of nature. However people's frequent visit to the park is not always positive for nature. After people's visit to the park nature is covered with a large layer of litter, not finding a free camping or bathing site, people drive around prohibited areas in the park, which undoubtedly has no positive impact on the environment in Labanoras park.

Therefore, developing natural tourism in Labanoras Regional Park properly and systematically, all conditions would be created for people to acknowledge the wonderful natural world, not only fulfilling people's desire, but also and the most important not harming the environment. Thus people's citizenship, respect for nature and its riches would be educated, because nature is not eternal. Nature must be respected, protected, conserved and loved.

PRIEDAI

ANKETA

Gerbiamas Respondente, Mykolo Romerio Universiteto magistrantūros II kurso studentė Eglė Vilutytė atlieka tyrimą, kuriuo siekiama išanalizuoti gamtinio turizmo valdymą Labanoro regioniniame parke. Maloniai kviečiu dalyvauti šioje apklausoje. Jūsų nuomonė man yra labai svarbi, kad galėčiau įvertinti gamtinio turizmo valdymą ir jo vystymo galimybes Labanoro regioniniame parke. Jūsų atsakymų apibendrinti duomenys bus panaudoti magistrinio darbo tyrime.

Pasirinktą atsakymo variantą pažymėkite taip: . **ANKETA YRA ANONIMIŠKA.**

1. Jūsų lytis:

Vyras   Moteris

2. Jūsų amžius:

- 18 – 25
 26 – 35
 36 – 45
 46 – 55
 56 ir daugiau

3. Išsilavinimas:

- Pagrindinis
 Vidurinis
 Aukštesnysis
 Aukštasis
 Kita (įrašykite)

4. Ar lankotės saugomose teritorijose? (Nacionaliniuose, regioniniuose parkuose ir kt.)

- Lankausi
 Nesilankau (jei pasirinkote šį atsakymą – anketa baigta, ačiū už Jūsų sugaištą laiką)

5. Kiek kartų per metus tenka apsilankyti saugomose teritorijose?

- Kartą per savaitę
 Kartą per mėnesį
 Kartą per pusę metų
 Kartą per metus
 Kita (įrašykite)

6. Kokiais tikslais lankotės saugomose teritorijose? (galite pažymėti kelis Jums tinkančius variantus)

- Pailsėti ir atsipalaiduoti gamtoje nuo kasdieninio gyvenimo
- Susipažinti su gamtos ir kultūros vertybėmis
- Stebėti gyvūnus ir paukščius
- Grybauti
- Žvejoti
- Uogauti
- Kita (įrašykite)

7. Jūsų nuomone, gamtinis turizmas – tai:

Tai turizmo forma, tausojanti gamtinius išteklius ir yra orientuota į gamtos pažinimą ir patyrimą, organizuojama, siekiant mažai paveikti aplinką.

Tai turizmas, kai siekiama pabūti gamtoje (žvejoti, grybauti ir pan.), susipažinti su gamtos įdomybėmis, jas stebėti, fotografuoti.

Tai keliavimas į kaimo teritoriją ir apsigyvenimas kaimo sodyboje, norint pailsėti ir pažinti kaimo gyvenimo būdą.

Nežinau

8. Jūsų nuomone, ekologinis turizmas – tai:

Tai aplinką tausojantis keliavimas ir lankymasis gamtinėse teritorijose, norint pažinti, patirti, pasidžiaugti gamta bei skatinti aplinkos išsaugojimą ir neigiamą poveikį aplinkai.

Tai tikslinga rekreacinė atvykusių žmonių veikla kaimo vietovėse bei laikinas gyvenimas kaimo sodybose.

Tai turizmas, kai siekiama pabūti gamtoje, susipažinti su gamtos įdomybėmis, jas stebėti, fotografuoti.

Nežinau

9. Jūsų nuomone, ar Labanoro regioninis parkas yra patrauklus plėtoti gamtinį turizmą?

Labai patrauklus

Patrauklus

Nepatrauklus

Neturiu nuomonės

10. Jūsų nuomone, kas svarbiausia vystant gamtinį ir ekologinį turizmą Labanoro regioniniame parke? (Įvertinkite balais: 1 – visai nesvarbu, 2 – mažiau svarbu, 3 – vidutiniškai svarbu, 4 – svarbu, 5 – labai svarbu).

Biologinės įvairovės išsaugojimas.

Kultūros paveldo išsaugojimas.

Gamtos vertybių išsaugojimas.

Poilsiaviečių įrengimas.

Laisvalaikio ir rekreacijos plėtojimas.

Kita (įrašykite ir įvertinkite)

11. Kaip įvertintumėte Labanoro regioniniame parke esančių lankomų objektų pritaikymą gamtinio turizmo vystymui?

- Puikiai
- Gerai
- Vidutiniškai
- Blogai
- Labai blogai

12. Ar lankantis Labanoro regioniniame parke teko naudotis gamtinio turizmo produktais? (Pažymėkite kokiais)

- Žygis pėsčiomis pažintiniais takais
- Žygis dviračiu pažintiniais takais
- Gamtos ir kultūros objektų lankymas
- Vandens pramogos (valtytės, baidarės, kitos nemotorinės priemonės)
- Gamtos stebėjimas
- Žygis žirgais
- Neteko naudotis
- Kita (įrašykite)

13. Jūsų nuomone, Labanoro regioniniame parke gamtinis turizmas išvystytas:

- Labai gerai
- Vidutiniškai
- Blogai
- Visai neišvystytas
- Kita (įrašykite)

14. Ar pakankamai informacijos yra pateikiama apie gamtinį turizmą Labanoro regioniniame parke?

- Pakankamai
- Galėtų būti pateikiama daugiau informacijos
- Informacija visai neteikiama
- Neturiu nuomonės

15. Kas Jus paskatintų lankytis Labanoro regioniniame parke dažniau? (galite pažymėti kelis Jums tinkančius variantus)

- Didesnis stovyklaviečių kiekis
- Turistiniai – pažintiniai takai
- Platesnė rekreacinė veikla
- Įvairūs žygiai
- Platesnė vandens pramogų įvairovė
- Kita (įrašykite)

16. Ar žinote gamtinio turizmo atvejų Labanoro regioniniame parke?

- Taip, žinau. (nurodykite kokie)
- Ne, nežinau.

Dėkoju už Jūsų nuoširdžius atsakymus!

INTERVIU KLAUSIMAI APIE „GAMTINIO TURIZMO VALDYMĄ IR VERTINIMĄ LABANORO REGIONINIAME PARKE“

1. Jūsų nuomone, ar gamtinis turizmas skiriasi nuo ekologinio turizmo? Jei taip, tai kuo?
2. Kaip manote, ar Labanoro regioninis parkas yra patrauklus plėtoti gamtinį ir ekologinį turizmą?
3. Jūsų nuomone, ar dabartinė parko būseną atitinka gamtinio turizmo sąlygos? Ar pakankamai yra įrengta poilsiaviečių, maudyklų, šiukšliadėžių, pažintinių ir turistinių takų, ar išplėtotas vandens turizmas?
4. Ar didelę žalą Labanoro regioninio parko gamtai padaro poilsiautojai? Jūsų nuomone, kaip būtų galima tos žalos išvengti?
5. Su kokiais pagrindinėmis problemomis susiduriama, norint vystyti gamtinį ir ekologinį turizmą šiame parke?
6. Jūsų nuomone, kokių paslaugų ar priemonių trūksta, norint sėkmingai vystyti ekologinį turizmą Labanoro regioniniame parke?
7. Kaip manote, kas paskatintų daugiau žmonių lankytis Labanoro regioniniame parke?
8. Kokia Jūsų nuomonė būtų apie ekologinio turizmo (siaurąja) prasme vystymo galimybes ir perspektyvas Labanoro regioniniame parke.
9. Kaip manote, ar pakankamai yra informacijos apie gamtinį ir ekologinį turizmą Labanoro regioniniame parke?

Dėkoju už Jūsų nuoširdžius atsakymus!

**INTERVIU SU AUKŠTAITIJOS NACIONALINIO PARKO IR LABANORO
REGIONINIO PARKO DIREKCIJOS GAMTOS SKYRIAUS VEDĖJU APIE
„GAMTINIO TURIZMO VALDYMĄ IR VERTINIMĄ LABANORO REGIONINIAME
PARKE“**

1. Jūsų nuomone, ar gamtinis turizmas skiriasi nuo ekologinio turizmo? Jei taip, tai kuo?

Mano nuomone, skiriasi. Gamtinis turizmas, atmetant visus eilinius poilsiautojus, kurie atvažiuoja tik pailsėti, pagerti, paplaukioti ar patriukšmauti, labiau orientuotas į specializuotas ekskursijas. Parke yra draustiniai, rezervatai, kuriuose bet kokia ūkinė veikla ir lankymasis jose yra draudžiamas ir, jeigu žmonės nori į juos patekti, tai nedidelė grupelė žmonių gali su specialistais ten patekti. Aišku, lietuviams tai mažiau aktualu, labiau aktualu užsieniečiams, nes kai kurios šalys tokios gamtos kaip mes neturi. Gamtinis turizmas yra toks turizmas, kuris nekenkia gamtai. Pvz., kad ir kiti, kurie myli gamtą, lekia fotografuoti, bet jiems vienodai, ar po jų apsilankymo paliks paukštis lizdą ar ne, ar liks gyvas augaliukas ar ne, ir pan.

O ekologinis turizmas, mano nuomone, labiau siejasi su kaimo turizmo sodybomis. Tačiau, kai pasižiūri pas mus, tos kaimo turizmo sodybos neatitinka statuso, nes jos siūlo žmonėms pirteles, pažvejot, pagerti prie ežero. O tarkim žinau, kad Labanore yra laikomi žirgai. Tai galėtų būti daromos tokios atrakcijos, kaip jodinėjimas žirgais, pasivažinėjimas vežimais, taip pat duonos kepimo procesas, sūrių gamyba, būtent, viskas iš kaimo gyvenimo, nes parkas to negali, jis gali tik bendradarbiauti su kaimo sodybomis ir poilsiautojus nukreipt ten pagal jų poreikius. Direkcijoje yra visi kontaktai, todėl žmonės gali išsirinkti ką nori. Išsirinkus - važiuoti į tą sodybą. Tai čia būtų ekologinis turizmas kaimo turizmo sodybose.

2. Kaip manote, ar Labanoro regioninis parkas yra patrauklus plėtoti gamtinį ir ekologinį turizmą?

Taip, kaip ir bet kuri teritorija. Tai gražiausios, įdomiausios vietos saugomose teritorijose, taip ir Labanoro regioninis parkas, niekuo nesiskiria, nes turi ką parodyt. Šiame parke yra puikiausios galimybės vystyti gamtinį ir ekologinį turizmą, ir tai yra daroma.

3. Jūsų nuomone, ar dabartinė parko būseną atitinka gamtinio turizmo sąlygas? Ar pakankamai yra įrengta poilsiaviečių, maudyklų, šiukšliadėžių, pažintinių ir turistinių takų, ar išplėtotas vandens turizmas?

Mano nuomone, dabartinė parko būseną tinka gamtiniui turizmui. Vien Labanoro giria užima apie 55 tūkst. ha, tai reiškias 70proc. Labanoro girios užima viso parko teritorijos. Parkas

yra turtingas savo gamta, biologine įvairove, todėl ištikrųjų yra ką parodyti. Tik aišku, tai neturi būti masiškai. Pvz., vasarą. Pažiūrėjus kas dedasi paežerėse, tose rekreacinėse teritorijose, tai po tokių žmonių apsilankymų čia nieko ir neliks.

Kas liečia poilsiviečių, maudyklų, šiukšliadėžių, pažintinių ir turistinių takų, vandens turizmo plėtojimą, tai mano nuomone, yra pakankamai. Bet, gal kas liečia infrastruktūros atnaujinimą, tai kai kur reikėtų atnaujinti ar keisti. Aišku, kiek aš dabar žinau, vasaros sezono metu Labanoro regioniniame parke prie tų poilsiviečių, ežerų šių dalykų poreikis yra didelis, todėl jų nepakanka. Nes ypatingai, kai būna tos karštos dienos, ilgieji savaitgaliai, tai visos poilsivietės būna pilnos ir būna, kad žmonės atvažiuoja, susimoka baudas ir vistiek kažkur ne poilsivietėse, o draudžiamose vietose poilsiauja. Taip, kad galiu pasakyti, kad jų yra pakankamai, bet jų vistiek neužtenka.

Kas susiję su vandens turizmo pramogomis, tai yra viskas. Yra žemėlapiai, vandens turizmo maršrutai, poilsivietės. O kas liečia šiukšliadėžes, tai, mano nuomone, jeigu tu sugebi atsivežti šiukšlių - tai sugebėk jas ir išsivežti. O labai dažnai poilsiautojai dar iš namų atsiveža buitinių atliekų, kurias čia ir palieka. O po to ir patys poilsiautojai nenori poilsiauti tokiose vietose.

4. Ar didelę žalą Labanoro regioninio parko gamtai padaro poilsiautojai? Jūsų nuomone, kaip būtų galima tos žalos išvengti?

Sunku pasakyti. Aišku, žala yra, bet kokia ji, didelė ar maža – nežinau. Žala daroma, kai laužavietės yra kuriamos neleistinose vietose, taip pat pagrindinė žala tikriausiai yra šiukšlinimas, medžių kirtimas. Yra atvejų, kai poilsiautojai nori būti kuo nuošaliau nuo kitų. Taigi, jie susikuria laužus pakrantėse, o ten yra stambaus paukščio lizdas, bet žmonės to nežino. Tuomet tie paukščiai, jeigu dar yra perėjimo metas, palieka tą lizdą ir žūsta, taip yra padaroma žala. O kaip galima būtų tos žalos išvengti – nežinau. Kadangi parkas didžiulis, tada turėtų ta kontrolė būti griežtesnė, bet dabar 55 tūkst. ha yra tik vienas inspektorius, tai jis tikrai vienas nieko negali padaryti. Ežerų masė, ilgaisiais savaitgaliais vienam apvažiuoti visas poilsivietes ir tas nelegalias sustojimo vietas, plius, kai dar nėra gero privažiavimo, neįmanoma. Kita problema yra vandens turistai, kai jie išlipa į krantą kur nori. Todėl neįmanoma visko sukontroliuoti. Todėl reikėtų daugiau specialistų, inspektorių. Nes mes dar nesam tiek pažengę, kad gautume žemėlapių ir apsisotume tik poilsivietėse ir daugiau niekur, iki to mes dar nepribrendę. Kitose šalyse viskas vykdoma griežtai, o mūsų sąmonėje to dar nėra. Gal kaltas čia kažkiek švietimas, kadangi ateities kartoms nieko nereikia, jų kitoks požiūris, jiems nei gamtos reikia, nei nieko. Jaunimui reikia tik prisigerti, ką nors sulaužyti, nuniokoti. Toks yra šiuolaikinis jaunimas, gal ateityje ir pasikeis kas, nežinau. Anksčiau senoliai darnoj gyveno su gamta, nes jiems ji rūpėjo. O dabar yra

technologijų amžius, visai kas kita. Ankščiau būdavo jaunimas grįždavo iš mokyklos žiemos laikotarpiui - tai būdavo visi kalnai išslidinėti, o dabar - visi tik prie kompiuterių.

5. Su kokiais pagrindinėmis problemomis susiduriama, norint vystyti gamtinį ir ekologinį turizmą šiame parke?

Mano nuomone, problemų nėra, tam yra sudarytos visos sąlygos. Tarkim, nori kažkokios specializuotos ekskursijos, kreipiesi į direkcijos specialistą, suderini laiką ir tu tą ekskursiją gauni. O kas dėl ekologinio turizmo, tai irgi, problemos čia nematau, nes viskas yra išplėtota.

6. Jūsų nuomone, kokių paslaugų ar priemonių trūksta, norint sėkmingai vystyti ekologinį turizmą Labanoro regioniniame parke?

Būtent kaip aš suprantu ekologinį turizmą, tai čia jau grynai, kas liečia kaimo turizmo sodybas. Tai ir duonos kepimas, jodinėjimas žirgais, visi amatai, kurie yra kaime. Tačiau gal ekologinį turizmą reikėtų plėtoti daugiau, nes kai kūrėsi kaimo turizmo sodybos, buvo tikėtasi, kad viskas taip, kaip ir bus. Tačiau paprasčiausiai viskas yra taip, kai atvažiuoji, tarkim, į viešbutį tik todėl, kad tas viešbutis miške ar prie ežero. Pvz., kas liečia užsieniečius. Jeigu užsienietis pamato žmogų su dalgiu šienaujantį, dirvą su arkliu ariant, jis lekia iškart jį fotografuoti, nes jis tokio dalyko nematęs ir tai jam padaro didelį įspūdį.

Apie vandens turizmą: jis yra išvystytas, pažintiniai takai irgi yra, infrastruktūra – viskas yra. Dabar esam Europos Sąjungoje, gauname iš struktūrinių fondų finansavimą ir viskas yra daroma. Yra toks kaimelis, kaip Strigailiškiai. Šiuo metu labai populiari važiuoti į šitą kaimą žiūrėti, kaip yra kepami šakočiai. Ten yra daromos ekskursijos, nuo pačios pradžios rodoma, kaip kepami šakočiai, vėliau jie ragaujami. Tai tokie dalykai ir yra ekologinis turizmas, kaip šakočių kepimas, duonos kepimas, vilakų vėlimas. Kažko tokio reikėtų dar daugiau. Bet čia gal reikėtų daugiau derinti projektus su kaimo turizmo sodybomis.

Žmonėms jau pradeda nusibosti atvažiuoti ir paprasčiausiai tik pagulėti prie ežero, jiems jau norisi kažkokios veiklos. Užsieniečiai pvz., labai mėgsta stebėti paukščius. Tiesiog reikia susitarti su direkcija ir viskas. Visos sąlygos tam yra sudarytos.

7. Kaip manote, kas paskatintų daugiau žmonių lankytis Labanoro regioniniame parke?

Šitą klausimą aš rašyčiau kitaip: „Kas sumažintų lankytojų skaičių Labanoro regioniniame parke“. Nes žiema yra žiema, bet vasaros sezono metu, tai lankytojų yra jau per daug. Nes reikia tuo pačiu metu ir parodyt gamtą, ir ją išsaugot. Nuo tų jautrių teritorijų srautai yra nutraukti. Yra rekreacinės teritorijos, poilsiavietės, tačiau vasaros sezono metu jų jau neužtenka dėl per didelio antplūdžio poilsiautojų. Todėl čia reikėtų mažinti, o ne skatinti lankytojų skaičių.

8. Kokia Jūsų nuomonė būtų apie ekologinio turizmo (siaurąja) prasme vystymo galimybes ir perspektyvas Labanoro regioniniame parke.

Viską jau ir pasakiau ankstesniuose klausimuose, tai gal ir nebesikartosiu.

9. Kaip manote, ar pakankamai yra pateikiama informacijos apie gamtinį ir ekologinį turizmą Labanoro regioniniame parke?

Informacijos yra pakankamai. Yra informaciniai centrai, juose galima rasti visą informaciją. Pvz., jeigu nori aplankyti kažkokią vietą Labanoro regioniniame parke, nebūtina važiuot į tą parką ir ieškot informacijos, tiesiog artimiausiame centre, kuris yra dažniausiai prie savivaldybių, tai turizmo centrai, galima gauti visą informaciją. Arba Vilniuje, geležinkelio stotyje yra turizmo centras, kuriame gali gauti tau reikiamą informaciją. Taip pat mūsų specialistai jau kuria visų lankytinų vietų (poilsiaviečių, lankytinų objektų, kaimo turizmo sodybų) žemėlapi, kurį galima rasti internete. Taip pat ir šiaip daug informacijos galima rasti internete.

Dėkoju už Jūsų nuoširdžius atsakymus!

INTERVIU SU AUKŠTAITIJOS NACIONALINIO PARKO IR LABANORO REGIONINIO PARKO DIREKCIJOS INFORMACIJOS IR KULTŪROS PAVELDO SKYRIAUS VYRESNIUOJU SPECIALISTU REKREACIJAI APIE „GAMTINIO TURIZMO VALDYMĄ IR VERTINIMĄ LABANORO REGIONINIAME PARKE“

1. Jūsų nuomone, ar gamtinis turizmas skiriasi nuo ekologinio turizmo? Jei taip, tai kuo?

Ekologinis turizmas – draugiškesnis aplinkai, čia didelis dėmesys skiriamas gamtos ir kultūros vertybių išsaugojimui.

2. Kaip manote, ar Labanoro regioninis parkas yra patrauklus plėtoti gamtinį ir ekologinį turizmą?

LRP patrauklus turizmui – ežerai, miškai, mažai žmogaus paliesta gamta.

3. Jūsų nuomone, ar dabartinė parko būseną atitinka gamtinio turizmo sąlygas? Ar pakankamai yra įrengta poilsiaviečių, maudyklų, šiukšliadėžių, pažintinių ir turistinių takų, ar išplėtotas vandens turizmas?

Parke stovyklaviečių įrengta nemažai. Sezono metu jos yra pilnos poilsiautojų ir jie norėtų dar daugiau vietų, pritaikytų poilsiui. Šiukšliadėžių saugomose teritorijose reiktų atsisakyti, o poilsiautojus pratinti šiukšles susirinkti ir išsivežti, nes kuo daugiau šiukšliadėžių, tuo didesni šiukšlynai aplink jas. Pažintinių takų planuojama daugiau įrengti ateityje. Vandens turizmo srityje reikalinga tobulinti, rekonstruoti ir įrengti infrastuktūros objektus.

4. Ar didelę žalą Labanoro regioninio parko gamtai padaro poilsiautojai? Jūsų nuomone, kaip būtų galima tos žalos išvengti?

Didžiausia daroma žala – šiukšlinimas, rekreacinės infrastruktūros niokojimas, nelegalių stovyklaviečių, laužaviečių įsirengimas. To siekiama išvengti plečiant ekologinį švietimą, informacijos sklaidą.

5. Su kokiomis pagrindinėmis problemomis susiduriama, norint vystyti gamtinį ir ekologinį turizmą šiame parke?

Daug problemų kyla dėl žmonių nežinojimo kas galima, o kas ne. Riboti finansiniai ištekliai.

6. Jūsų nuomone, kokių paslaugų ar priemonių trūksta, norint sėkmingai vystyti ekologinį turizmą Labanoro regioniniame parke?

Reikalinga tobulinti infrastruktūrą.

7. Kaip manote, kas paskatintų daugiau žmonių lankytis Labanoro regioniniame parke?

Ištobulinta infrastruktūra.

8. Kokia Jūsų nuomonė būtų apie ekologinio turizmo (siaurąja) prasme vystymo galimybes ir perspektyvas Labanoro regioniniame parke.

Puikios ekologinio turizmo perspektyvos.

9. Kaip manote, ar pakankamai yra pateikiama informacijos apie gamtinį ir ekologinį turizmą Labanoro regioniniame parke?

Informacijos yra pakankamai, daugiausia jos gausite, atvykę į LRP lankytojų centrą.

Dėkoju už Jūsų nuoširdžius atsakymus!

**INTERVIU SU AUKŠTAITIJOS NACIONALINIO PARKO IR LABANORO
REGIONINIO PARKO DIREKCIJOS GAMTOS SKYRIAUS VYR. SPECIALISTE APIE
„GAMTINIO TURIZMO VALDYMĄ IR VERTINIMĄ LABANORO REGIONINIAME
PARKE“**

1. Jūsų nuomone, ar gamtinis turizmas skiriasi nuo ekologinio turizmo? Jei taip, tai kuo?

Mano nuomone, skiriasi. Gamtinis turizmas tikriausiai apima turizmą gamtoje plačiąja prasme, o ekologinis turizmas yra orientuotas į keliavimą/turistavimą ekologiškai, siekiant kuo mažiau paveikti aplinką, naudoti aplinkai nepavojingas ar mažiau pavojingas medžiagas (turistavimo metu), turistavimas paisant aplinkos, rūpinantis ir išmanant apie ją.

2. Kaip manote, ar Labanoro regioninis parkas yra patrauklus plėtoti gamtinį ir ekologinį turizmą?

Kai kurios atskiros parko vietos ir dalys yra patrauklios, kitos – mažiau. Parkas didelis, nevienalytis, todėl vienareikšmiškai atsakyti į šį klausimą tikrai negalima.

3. Jūsų nuomone, ar dabartinė parko būseną atitinka gamtinio turizmo sąlygas? Ar pakankamai yra įrengta poilsiaviečių, maudyklų, šiukšliadėžių, pažintinių ir turistinių takų, ar išplėtotas vandens turizmas?

Priklauso nuo žmonių srauto. Nedideliame sraute gamtinio turizmo sąlygos atitinka, dideliame (realiam dabartiniui) - neatitinka. Iš kitos pusės žiūrint, tikriausiai ir neįmanoma įrengti ir išplėtoti tiek, kad tilptų visi, nes norinčių turistauti gamtoje žmonių kasmet daugėja ir visų sutalpinti neįmanoma, jei bandoma dar ir išsaugoti mažai pakitusią aplinką.

4. Ar didelę žalą Labanoro regioninio parko gamtai padaro poilsiautojai? Jūsų nuomone, kaip būtų galima tos žalos išvengti?

Labai didelę. Riboti lankytojų skaičių.

5. Su kokiomis pagrindinėmis problemomis susiduriama, norint vystyti gamtinį ir ekologinį turizmą šiame parke?

Parkas labai didelis, dideli atstumai ir prastas susisiekimas tarp įdomių objektų. Objektai išmėtyti didelėje parko teritorijoje. Bet tikriausiai pagrindinė problema (gal net ne problema) – didžioji dalis parko lankytojų nėra suinteresuoti ir nesidomi objektais, turizmu, o tiesiog atvyksta pailsėti prie ežerų, ir jiems reikalingos tik stovyklavietės ant ežero kranto. Nemaža problema yra ir pats turistų (poilsiautojų) elgesys – žalojama jau įrengta infrastruktūra, šiukšlinama, tad vietos

tampa nepatrauklios ir neįdomios kitiems lankytojams. Tikriausiai yra žymiai daugiau problemų, kurių dar nespėjau perprasti, nes šiame parke dirbu neseniai.

6. Jūsų nuomone, kokių paslaugų ar priemonių trūksta, norint sėkmingai vystyti ekologinį turizmą Labanoro regioniniame parke?

Atsakyta 5 klausime. Jei prastas susisiekimasis – trūksta kelių ir trasų. Jei problema - žmonių elgesys, čia jau tikriausiai trūksta ekologinio švietimo ir auklėjimo (kurio tikrai neįdiegsi žmogui naudodamasis tik informacija lankstinukuose ar stenduose).

7. Kaip manote, kas paskatintų daugiau žmonių lankytis Labanoro regioniniame parke?

Kaip anksčiau minėta, žmonių parke lankosi per daug. Tikrų turistų, besidominčių parku, jo objektais, aplinka, lankymosi parke skaičių padidintų poilsiautojų/stovyklautojų skaičiaus mažinimas, nes parkas taptų patrauklesnis pažintiniam turizmui. Tikriausiai prisidėtų naujų įrengtų trasų atsiradimas, daugiau informacijos apie vertingus objektus.

8. Kokia Jūsų nuomonė būtų apie ekologinio turizmo (siaurąja) prasme vystymo galimybes ir perspektyvas Labanoro regioniniame parke.

Manau, ji gana išsamiai aptarta ankstesniuose klausimuose, ypač 7.

9. Kaip manote, ar pakankamai yra pateikiama informacijos apie gamtinį ir ekologinį turizmą Labanoro regioniniame parke?

Sudėtinga atsakyti, nes klausimas priklauso nuo to, kur žmogus (turistas) ieško informacijos: jei tik internetiniuose šaltiniuose, tada teigčiau, kad nepakanka, tačiau yra Labanoro regioninio parko lankytojų centras, kuriame dirba specialistai, yra specialių leidinių, tad čia tikrai galima gauti pakankamai informacijos ir atsakymų į visus klausimus.

Dėkoju už Jūsų nuoširdžius atsakymus!

**INTERVIU SU AUKŠTAITIJOS NACIONALINIO PARKO IR LABANORO
REGIONINIO PARKO DIREKCIJOS GAMTOS SKYRIAUS VYR. SPECIALISTU
APIE „GAMTINIO TURIZMO VALDYMĄ IR VERTINIMĄ LABANORO
REGIONINIAME PARKE“**

1. Jūsų nuomone, ar gamtinis turizmas skiriasi nuo ekologinio turizmo? Jei taip, tai kuo?

Iš esmės nesiskiria. Bet manau, jog gamtinis labiau pažintinis. Paukščių stebėjimai, augalai, buveinių pažinimas. Ekologinis, labiau poilsinis, manyčiau.

2. Kaip manote, ar Labanoro regioninis parkas yra patrauklus plėtoti gamtinį ir ekologinį turizmą?

Labai patrauklus. Daug ežerų, didelis miškingumas, mažai apgyvendintas.

3. Jūsų nuomone, ar dabartinė parko būseną atitinka gamtinio turizmo sąlygas? Ar pakankamai yra įrengta poilsiaviečių, maudyklų, šiukšliadėžių, pažintinių ir turistinių takų, ar išplėtotas vandens turizmas?

Infrastruktūra akivaizdžiai nepakankama. Rekreacinių teritorijų kiekis iš esmės yra pakankamas, tačiau infrastruktūros plėtra dalinai apsunkinta dėl to, jog daug teritorijų yra privačios. Šiuo metu parke įrengta 23 stovyklavietės direkcijos pastangomis ir 5 stovyklavietės miškų urėdijų pastangomis. Įrengtas vakarinis mėlynasis pėsčiųjų/dviratininkų žiedas su infrastruktūra (informaciniai stendai, šiukšliadėžės, dviračių stovai). Vandens turizmo aspektu įrengta tik Lakajos upės infrastruktūra. Kitos upės mažai populiarios, direkcija laikosi nuomonės, jog Peršokšna ar Dumble reikėtų visai drausti plaukiojimą dėl gamtinių vertybių išsaugojimo. Maudyklos 2, pažintiniai takai 2 (Peršokšnos ir Labanoro girios). Pažintinių takų, kai dar bus įrengtas Urkio takas, bus pakankamai.

4. Ar didelę žalą Labanoro regioninio parko gamtai padaro poilsiautojai? Jūsų nuomone, kaip būtų galima tos žalos išvengti?

Didelę. Viena iš apsaugos bei žalos gamtinėms vertybėms prevencijos priemonių galėtų būti rekreacinės infrastruktūros, kaip turistų traukos centrų papildomas įrengimas. Ekologinis švietimas taip pat. Kitaip sakant, lankytojų srautų valdymas.

5. Su kokiomis pagrindinėmis problemomis susiduriama, norint vystyti gamtinį ir ekologinį turizmą šiame parke?

Visuomenės sąmoningumo stoka, nepakankama infrastruktūra, galbūt, informacijos stoka. Žmogiškųjų išteklių stygius, biurokratija. Materialinė bazė nepakankama. Privatinkai ne visada nori pritaikyti savo teritorijas lankymui. Aišku, ir apribojimai. Kita vertus, parkas labiau „gamtinis“, negu „rekreacinis“.

6. Jūsų nuomone, kokių paslaugų ar priemonių trūksta, norint sėkmingai vystyti ekologinį turizmą Labanoro regioniniame parke?

Kvalifikuotų gidų nelabai yra. O šiaip, kaip ir minėjau, stovyklaviečių daugiau reikėtų, kitos infrastruktūros. Žaliąjį gamtinį žiedą reikia įrengti.

7. Kaip manote, kas paskatintų daugiau žmonių lankytis Labanoro regioniniame parke?

Čia jų ir taip labai daug lankosi. Nereikia daugiau.

8. Kokia Jūsų nuomonė būtų apie ekologinio turizmo (siaurąja) prasme vystymo galimybes ir perspektyvas Labanoro regioniniame parke.

Manau, jog pastaruoju metu, kai privačių miškų savininkai už infrastruktūros įrengimą rekreacinėse teritorijose įsisavina ES lėšas, situacija turėtų gerėti. Dabar neskaičiuosiu, bet apie 10 privačių rekreacinių teritorijų bus pritaikyta lankymuisi bei poilsiui. Kitaip sakant, galimybės ir perspektyvos labai didelės. Manau, jog iš saugomų teritorijų jos yra vienos didžiausių. Lakajos upė būtų galima geriau pritaikyti poilsiautojų lankymui.

9. Kaip manote, ar pakankamai yra pateikiama informacijos apie gamtinį ir ekologinį turizmą Labanoro regioniniame parke?

Manau, jog tokios informacijos trūksta. Infostendų yra gana nemažai, tačiau normaliam eiliniam žmogui kartais sunku susigaudyt, kur čia draustinis, o kur jau nebe. Tik Girutiškio rezervatą esam visiškai užtvėrę šlagbaumais. Ir jo, ir Kiauneliškio ribas sužymėjom. O kitų teritorijų, kur tam tikru metu draudžiamas lankymas – beveik ne (čia apie telmologinius draustinius). Tik kai kur palei ribas yra ženkliukai. Tinklapyje informacijos mažoka, bet čia tvarkysim. Galbūt reikėtų TV ir radio reportažų. Žodžiu, veikti yra ką.

Dėkoju už Jūsų nuoširdžius atsakymus!

4 lentelė. Lietuvos saugomų teritorijų sistemos sudėtinės dalys

Saugomų teritorijų kategorijos	Saugomų teritorijų tipai		
Konservacinės apsaugos prioriteto teritorijos	Rezervatai	Gamtiniai	
		Kultūriniai	
	Draustiniai	Gamtiniai	Geologiniai, geomorfologiniai, pedologiniai, hidrografiniai, telmologiniai, talasologiniai, botaniniai, zoologiniai, botaniniai – zoologiniai, genetiniai
		Kultūriniai	Archeologiniai, istoriniai, etnokultūriniai, urbanistiniai/architektūriniai
		Kompleksiniai	Kraštovaizdžio, kartografiniai
	Paveldo objektai/paminklai	Gamtos paveldo	Geologiniai, geomorfologiniai, hidrografiniai, hidrogeologiniai, botaniniai, zoologiniai
Kultūros paveldo		Archeologiniai, mitologiniai/istoriniai, memorialiniai, architektūriniai/inžineriniai, dailės	
Ekologinės apsaugos prioriteto teritorijos	Ekologinės apsaugos zonos	<ul style="list-style-type: none"> • Bendrosios ekologinės apsaugos (miestų ir kurortų, pajūrio ir laukų, požeminių vandenių (vandenviečių) paviršinio vandens telkinių, agrarinių takoskyrų, intensyvaus karsto apsaugos); • Buferinės apsaugos (valstybinių parkų, rezervatų ir draustinių, paveldo objektų apsaugos); • Fizinės apsaugos (paveldo objektų, valstybinio geodezinio pagrindo punktų, elektros linijų, dujotiekių ir naftotiekių, ryšių linijų bei kitų infrastruktūros objektų apsaugos); • Regimosios (vizualinės) apsaugos (paveldo objektų, astronomijos observatorijų, aerodromų bei kitų infrastruktūros objektų apsaugos); • Sanitarinės apsaugos (gamybinių ir komunalinių objektų, žemės ūkio įmonių bei kitų ūkio ir infrastruktūros objektų apsaugos). 	

4 lentelės tęsinys			
Saugomų teritorijų kategorijos	Saugomų teritorijų tipai		
Atkuriamosios apsaugos prioriteto teritorijos	Atkuriamieji sklypai	Uogynų, grybų, vaistažolynų, gyvūnijos, durpynų, požeminio vandens, kt. atsinaujinančių išteklių atkurti	
		1 lentelės tęsinys	
Atkuriamosios apsaugos prioriteto teritorijos	Genetiniai sklypai	Sėkliniams medynams ir kt. rūšių natūraliems genetiniams ištekliams išlaikyti	
	Valstybiniai parkai	Nacionaliniai	Istoriniai nacionaliniai
Regioniniai		Istoriniai regioniniai	
Kompleksinės saugomos teritorijos	Biosferos monitoringo teritorijos	Biosferos rezervatai	
		Biosferos poligonai	

Šaltinis: <http://www.vstt.lt/VI/index.php#r/75> (prisijungimo laikas: 2012 10 20)

5 lentelė. Pagrindiniai teisės aktai, reglamentuojantys gamtinį turizmą

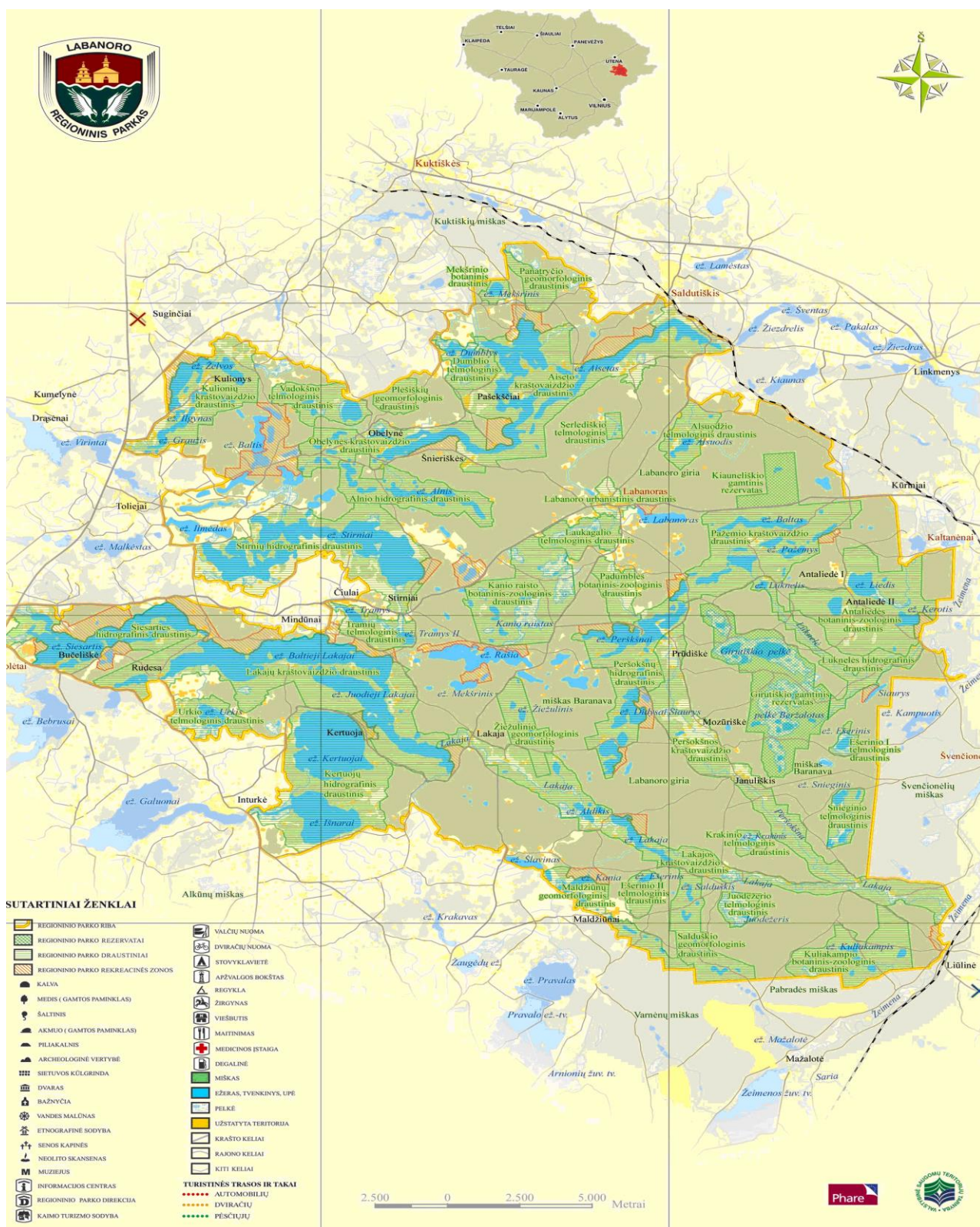
Teisės aktas	Teisės akte numatyta
LR turizmo įstatymas	Įstatymas nustato turizmo verslo organizavimo principus, taip pat reikalavimus turizmo paslaugų teikimui ir turistų teisių apsaugai bei valstybės, savivaldybių institucijų kompetenciją turizmo reguliavimo ir turizmo išteklių naudojimo ir planavimo srityje. (http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=260081 , žiūrėta: 2012 11 24).
LR aplinkos apsaugos įstatymas	Padeda reguliuoti visuomeninius santykius aplinkos apsaugos srityje, užtikrina kraštovaizdžio, biologinės įvairovės ir ekologinių sistemų išsaugojimą.
LR miškų įstatymas	Numato miškų apsaugos, atkūrimo ir naudojimo reglamentavimą.
LR vandens įstatymas	Įstatymas reglamentuoja santykius, kurie atsiranda naudojant ir saugant vandenį, kuris yra gamtinėje aplinkoje, taip mažinant jo žalą ekosistemoms ir kitais su vandeniu susijusiais dalykais.
LR saugomų teritorijų įstatymas	Reglamentuoja apsaugos ir kontrolės teisinius pagrindus, taip pat veiklą saugomose teritorijose.
LR teritorijų planavimo įstatymas	Užtikrina gerą teritorijų planavimą, planų rengėjų, valstybės institucijų teises ir pareigas viso proceso metu.
Nacionalinė darnaus vystymosi strategija	Ši strategija suprantama kaip kompromisas tarp ekonominių, socialinių ir aplinkosauginių visuomenės tikslų, kurie gali padėti pasiekti visuotinę gerovę žmonijai, nedarant neigiamo poveikio aplinkai.
Nacionalinė turizmo plėtros 2007 – 2013 metų programa	Šioje programoje numatyti Lietuvos turizmo plėtros ir investicijų į turizmą prioritetai, priemonės nustatytiems uždaviniams įgyvendinti. Taip pat atlikta turizmo plėtros galimybių ir turizmo sektoriaus būklės analizė.
LR nekilnojamojo kultūros paveldo apsaugos įstatymas	Įstatymas numato saugoti LR nekilnojamąjį kultūros paveldą, reglamentuoja nekilnojamųjų vertybių tvarkymą, priežiūrą bei naudojimą.
Gamtotvarkos planai	Gamtotvarkos planai vertina saugomos teritorijos ekologinę būklę, kraštovaizdžio apsaugą, nykstančių gyvūnų, augalų rūšis.

5 lentelės tęsinys

Teisės aktas	Teisės akte numatyta
Labanoro regioninio parko apsaugos reglamentas	Šis reglamentas nustato Labanoro RP apsaugos, projektavimo ir statybų reikalavimus parko teritorijoje.

Šaltinis: sudaryta autorės

LABANORO REGIONINIO PARKO SCHEMA

Šaltinis: Labanoro regioninio parko direkcijos 2009 metų veiklos ataskaita

Eglė Vilutytė
2013 03 20
+370 635 85677
eglute018@yahoo.com